

د محمدی استنداره

د قرآن، حدیث، ساینس، تاریخ او منطق په رڼا کې

Ketabton.com

لیکوال: جنرال الله الخراسانی

د کتاب د جوړیدو تاریخ: ۸/۵/۱۴۰۴

لړلیک

3	سریزه.....
5	لومړی څپرکی.....
13	د قران عظیم شان له نظره د ځمکې استداره.....
25	کعبې ته شا کول او مخ کولو خراموالی.....
26	د ورځې او شپې بدلون (تناوب).....
34	د ځمکې دویم ډول حرکت په مدار کې.....
37	د ځمکې حرکت د لمریز نظام سره په کهکشان کې.....
43	قطبونه.....
45	د ځمکې او آسمانونو قطرونه.....
49	له ځمکې څخه د ځمکې شکل.....
55	دویم څپرکی.....
69	داسې یو دلیل چې پکې هیڅ شک نه پاتېږي.....
74	د هغه ایاتونو اعجاز چې شک کوونکي ترې د ځمکې د هواروالي ادعا کوي.....
79	څلورم د اسلامي علماؤو له نظره.....
82	د عیسوي بابیل له مخې د ځمکې شکل.....
90	دریم څپرکی.....
92	د هغه ایاتونو تفسیرونه چې شکونکي ترې د ځمکې د شکل ادعا کوي.....
104	د یوناني علماوو دريځ د ځمکې د کرویت په اړه.....
121	د ځمکې وضعیت په قرآن کې.....
128	څلورم څپرکی.....
128	د ځمکې د استدارې اړوند د لومړنیو پوهانو او تفسیرونو د مختلفو نظریاتو ذکر.....
131	د ځمکې ځانګړتیاوې او په کائنات کې موقعیت.....
134	د ځمکې وزن او ترکیب.....
135	د ځمکې جوړښت.....
146	په پای کې.....

سريزه

د کتاب ځانگړنې:

د کتاب نوم: د ځمکې استداره

د ليکوال نوم: قدرت الله درمان

کمپوز: قدرت الله درمان

د کتاب د جوړیدو کال: ۲۰۲۵

د چاپ شمیر: ناچاپ

د کتاب اړوند نظریات مو په دې پته ولیږئ:

ایمیل ادرس: quratullahdarman895@gmail.com

د واټساف شمیره: ۰۷۶۶۳۱۵۴۳۳

د مؤلف اوږوند: قدرت الله ولد یې نسیم الله د هغه مستعار نوم ”جندالله الخراساني“ دی هغه په کال ۱۳۸۲ د افغانستان په خوست ولایت کې زیږیدلی دی، او په ۱۴۰۱ کال یې د محمد صدیق روهي لیسې څخه د دولسم سند تر لاسه کړي، او لا هم د زده کړو په جریان کې دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله الذي خلق السماوات والأرض بالحق، وجعل آياته دليلاً للمتفكرين،
والصلاة والسلام على من نبينا محمد وعلى آله وصحبه أجمعين.

انسان له ازله د پوښتنې موجود دی. هر وخت یې له طبیعته، له اسمانه، له
خُمکې، او له خپل وجوده یوه پوښتنه لرلې ده: زه چېرته یم؟ څوک یم؟ خُمکه څه
شی ده؟ څه ډول ده؟ مور ولې شتون لرو، دا حرکت کوي که ولاړه ده؟ دا له
کومه ده، او ولې؟ دا ډول ورته پوښتنې...

دغه کتاب، چې ستاسې تر سترگو شوی، به درته د عقل، وحی، علم، او د امت د
زرکلن فکر یو تړوني نظریات وړاندې کړي. ان شاءالله تعالی

دا د قرآن له وحی نه راوړلې شوي پوښتنې دي، چې د حدیثو له رڼا، د علماوو
له اقوالو، د ساینس له نظریو، او د عقل له هندسي سره یو ځای شوي دي.

مور دلته دا نه وایو چې فلانی نظریه سمه ده او فلانی خطا. نه!

دلته مور د خُمکې استدره د وحی، عقل او علم تر منځ تله تللي ده.

دا کتاب د یوې خورا ژورې مسئلې پلټنه کوي:

ایا خُمکه یوه کره ده، او که هواره (فالبېت)؟

او دا پوښتنه یوازې یوه فزیکي موضوع نه ده. دا د قرآن د اعجاز، د نبوي
علومو، د اسلامي علماوو د تفکر، د بشري عقل د تحلیل، او د ساینسي حقایقو
یوه پراخه څېړنه ده.

په دې کتاب کې:

د قرآن کریم هغه آیتونه څېړل شوي چې د ځمکې شکل، ثبات او حرکت ته اشارې لري؛

د نبوي احاديثو نه ټکي پر ټکي الفاظ راخيستل شوي دي چې د ځمکې موقعیت يا حرکت ته اشارات لري؛

د امامانو، مفسرينو، متکلمينو، فقيهانو او حکيمانو واقعي اقوال تحليل شوي، له ابن تیمیه، فخر رازي، ابن القيم، ابن الجوزي، قرطبي، سيوطي، او نورو... نه؛

د عصري فلکپوهنې د تيوريو پر بنسټ د ساينس دريځونه وړاندې شوي؛

د افلاطون، ارسطو، ابن سینا، ابن رشد او نورو د فلسفي منطق له لارې د عقلايي تحليلي نظريات.

دلته چې هر څه تحليل شوي د قراني آیتونو، حديثونو، اقوالو، دلايلو، گرافونو او نظرياتو په رڼا کې دي.

ربنا ارنا الحق حقاً وارزقنا اتباعه، وأرنا الباطل باطلاً وارزقنا اجتنابه. الله امين!

لومړۍ څپرکۍ

آيا ځمکه هواره ده او که يوه کره؟

د حُمکي هواروالی او گردیوالی:

لومړی: د قران کریم له نظره

دوهم: د عقل له نظره

د حُمکي د هواروالی او گردیوالی اړوند قران او حدیث قطعي حوابونه ندي وړاندې، ولیکن دا موضوع یې په قران کې د تدابیر او د قران کریم د معجزې لپاره پریښي، د کوم اړوند یې چې وعده کړي ده:

الله سبحانه وتعالی فرمایي:

“سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْأَفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ...”

۵۳:۴۱ ژر ده چې وبانښو دوی ته دلایل {د قدرت} خپل چې په (کایناتو) کې دي او په نفسونو ددوی کې دي تر هغه پورې چې ښکاره شي دوی ته چې بیشکه دغه قران حق دی...>

إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ۝

وَلَتَعْلَمَنَّ نَبَأَهُ بَعْدَ حِينٍ

۸۷-۸۸:۳۸ > دغه {قران} مگر پند دی لپاره د علمیانو او خامخه علمیان باشي
هرومرو په خبر {په ریښتیاوالی} ددی {قران} لږ وروسته >

وَمَا هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ

۵۲:۶۸ > او حال دا چې ندی دغه {قران} مگر خو ذکر د ټولو عالمیانو لره.

وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ سِيرِيكُمْ آيَتِهِ فَتَعْرِفُونَهَا ۗ — وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ۝

27-93 او ته ووايه :ټول د کمال صفتونه خاص د الله لپاره دي، هغه به عنقریب
په تاسو خپل دلیلونه (نښې) وويني، نو تاسو به هغه وپېژنئ او ستا رب له سره
غافل نه دی له هغو کارونو نه چې تاسو یې کوئ

>سورت النمل ۹۳

وَسَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مِنْهُ ۗ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ
يَتَفَكَّرُونَ

سورة الجاثية 13 – آيت

۱۳:۴۳ < او مسخر کړی یې دی تاسو ته هر هغه شی چې په اسمانونو کې دی او
خټکه کې دی ټول له طرفه د الله دغه خامخه لوی ایت { دلایل } لپاره د هغه قوم
چې فکر کوي >

بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُحِيطُوا بِعِلْمِهِ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُ ۗ

۳۹: یونس» بلکي نسبت د دروغو کوي دوی هغه قرآن ته چه چاپیره نه دی
دوی په علم د هغی باندې لا نه ده راغلی دوی ته معنی د هغه »

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَذَا الْقُرْآنِ لِلنَّاسِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ ۗ وَكَانَ الْإِنْسَانُ أَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا
سورة الكهف 54 – آیت

<او بيا بيا بيان كړی دی مونږه په دغه قران كې له هر قسمه مثال نه او دی
انسان له هر څيز نه له جهتا د جگړې >سورت الكهف.

وَلَتَعْلَمَنَّ نَبَأُ بَعْدَ حِينٍ
سورة ص 88 – آیت

۳۹:۸۸ (او خامخا پوه به شی په خبره ددی باندی پس له مودی نه).

له ابوهريره رضی الله عنه څخه روايت دی: رسول الله صلى الله عليه وسلم
وفرمايل: هر پيغمبر ته معجزې وركړل شوي چې خلك يې ايمان راوړي، مگر
هغه څه چې ما ته راكړل شوي دي هغه الهي الهام دی چې الله تعالى ماته نازل
كړی دی، نوزه اميد لرم چې زما پيروان به د نورو انبياوو له پيروانو څخه ډير
وي. د قيامت "۶. ټوك، ۶۱ كتاب، ۵۰۴ گڼه

رسول الله (ص) فرمائي: د قرآن عجائبات به هيڅکله نه ختميري او هيڅکله به يې د لوستونکو د ستريا سبب نه گرځي. نو، دا ولولئ "الترمذي فصل، فضل القرآن، مخ. ۱۴۳.

د ملحدينو او مستشرقينو او په قرآن عظيم شان کي د ناتدابړ کونکي مسلمانانو له لوري دا نيوکه کيږي چي د قرآن کریم له نظره ځمکه هواره ده!

په داسې حال کي چي په ټول قرآن عظيم شان کي يو داسې ايات هم نشته، چي الله تعالی د پکي فرمايلي وي: چي لمر د ځمکي د سطحې څخه تاويري، او ختي بيا د فالپټ ځمکي څخه دا په خپله يو دليل دی چي قرآن د الله رب العلمين په علم سره نازل شوی دی.

او بعضي مسلمانان ددې برعکس چي په دې ووياري

چي الله (ج) قرآن عظيم شان د لا مخدودو معجزو خزانه گرزولي، او په زرگونو زرگونو معجزې يې رسول الله (ص) ته ورکړي، چي هيڅوک يې رد نشي کولی، نه يې مسلمان رد کولی شي، او نه يې کافر رد کولی، شي په داسې حال کي چي الله (ج) نورو ټولو پيغمبرانو ته ډېرې کمې او يوازي د خپل وخت مطابق مخدودي معجزې ورکړي وي چي د معجزو ارطبات او يقين يې د سترگو په ليد سره وو.

مگر دلته ملحدين، عيسويان، يهود او د کمزوري علم مسلمانان برعکس ددې کوشش او هڅه کوي تر څو د قرآن عظيم شان د معجزو رد وکړي خو په هيڅ صورت دا نشي کولی!

ددوی تضاد او مخلفت د ساینس سره دی په داسې حال کې چې ساینس په خپله د الخاد یا اتیزم جرړه له بیخه وېسله، او د واحد خدای (ج) د وجود ثبوت یې کشف کړو په اراده د خدای (ج)، د خفیی ساینس هره برخه د خدای (ج) او د اسلام ثبوت وړاندې کوي، خصوصاً د اسلام له نڼه نه، خو په هر صورت دوام ورکولو...

قران کریم په ډیرو آیاتونو کې مسلمانان دې ته هڅولی تر څو په قرآن کریم کې تدابیر او فکر وکړی.

اعوذ با الله من الشیطن الرجیم
بسم الله الرحمن الرحیم

[سُورَةُ الْبَقَرَةِ] 164 :

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ
بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَّاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ
فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيْحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ
لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ

په تحقیق سره د اسمانونو او ځمکې په جوړښت کې، او پرله پسې د شپې او ورځې په راتګ کې، په هغو بېرېو کې چې د انسانانو د ګټې وړ شیانو د وړلو راورلو لپاره په سیندونو او سمندرونو کې ګرځي راګرځي، د باران په

هغو اوبو کښي چي الله يې له پاسه څخه را اوروي او د هغو په وسيله ځمکه ژوندي کوي او په خپل دغه انتظام سره يې په ځمکه کښي هر راز ساه کښان خواره کړي دي، د بادونو په لگېدو کښي او په هغو ورېځو کښي چي د اسمان او ځمکي په منځ کښي د امر بنکيل دي؛ د هغو خلکو لپاره بي شمېره نښانې دي چي د پوهي څخه کار اخلي.

بسم الله الرحمن الرحيم

[سُورَةُ آلِ عِمْرَانَ] 190 :

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ

د بي له شکه د اسمانونو او د ځمکي په پيدايښت کي او د شپي او ورځي په مخالفت کښي د هغو پوهانو لپاره ډيري نښانې دي:

[سُورَةُ آلِ عِمْرَانَ] 191 :

الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَمًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَطْلًا سُبْحَانَكَ فَتَنَّا عَذَابَ النَّارِ

چي په ولاړي، ناستي او ملاستي، هر حالت کښي خدای يادوي. او د اسمانونو او ځمکي په پيدايښت کښي غور او فکر کوي (هغوی په غير ارادي توگه غږ کوي

چي") :آي زمور ربه ادا ټول شيان تا بابيزه او بي مقصده نه دي پيدا كړي، ته له دي څخه پاك يې چي عبث كار وكړي؛ نو اي ربه! مور د دوزخ له عذاب څخه وژغوره؛

كُتِبَ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبْرَكًا لِيَذَّبَ رَوَا ءَايَاتِهِ ءَ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ

دا يو ډېر برکتناک کتاب دی چي مورن تا ته (اي پېغمبره) نازل کړیدی، تر څو چي دوی د ده پر ایتونو غور وکړي او د پوهي او فکر خاوندان ترېنه درس واخلي.

سورت ص ۲۹

لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ ؕ

«مه خوزوه په دي قران ژبه خپله چه تلوار کوی په دي»سورت القيمة ۱۶

د قران عظيم شان او د عقل مطابق به تدابري کيږي ځکه که چېرته ځمکه د قران عظيم شان له نظره فالېټ وي، نو بيا خو په قران کريم کي د ځمکي د شکل په اړه ډېر تدابري ته هم اړتيا نه وه ځکه هغه څه چي مور يي په خپلو سترگو وینو هغه خو هسي هم وینو نو که چېرته الله تعالی فرمايي چي مور ځمکه خپره/پراخه کړی ده

او يو څوک د فالېټ مطلب تري واخلي بي له دي چي په اياتونو کي تدابري وکړي، نو دا خو بيا تدابري نشو!

او بل خوا الله سبحان و تعالی په قران عظيم شان کي فرمايي: چي تاسو بايد د شپي او ورځي په مخالفت کي او په ځمکه او اسمانونو کي او په پيداينست ددوی تدابري وکړی!

او حقیقت همدادی کوم څوک چې د الله (ج) په وجود باندې دالیل ونلري ایمان یې ناقص دی!

اوس نو راځو..... «لومړی» د ځمکې شکل د قران عظیم شان له نظره گورو:

د قران عظیم شان له نظره د ځمکې استداره

خدای (ج) په قران شریف کې فرمایي:

«أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُؤَلِّجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ
ذُ كُلُّ يَجْرِي إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى وَأَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ۝»

۳۱: ۲۹: آیا نه وینی چې بېشکه الله ننباسي [یولج] شپه په ورځ کښي او ننباسي ورځ په شپه کې او مسخر (تابع) کړی دي تاسو ته لمر او سپوږمۍ هر یو (کُلُّ) روان دی تر ټاکلي مودې پوری.>

یولج (ننباسي) مانا لري، کرار او په تدریج سره ننیستل. نو که محکه اواره و ای نو شپه په ورځ او ورځ په شپه به یو وار دفعتاً او بنسټه

او لمر او سپوږمۍ یې بیل بیان کړو چې یوازې دې ته تابع شوی چې رڼا تولید کړی کوم چې شپه او ورځ د کروي ځمکې د څرخیدلو په واسطه ترې رامنځته

کیری او د کروی حُمکي د خرخیدلو په واسطه شپه په ورځ کې او ورځ په شپه کې ننباسي نو دا مبارک آیات دا مانا لری چې محکه گردی ده.

«كَأَنَّ وَالْقَمَرَ وَاللَّيْلِ إِذْ أَدْبَرَ ۖ وَالصُّبْحِ إِذَا أَسْفَرَ ۖ»

«هیڅ کله نه قسم دی حُما په سپورمی او په شپه هغه وخت چې شا کړی او په صبا هغه وخت چه روښانه شی.» سورت المدثر ۳۲-۳۳-۳۴

دلته الله تعالی په (شپه قسم کوي او وایی هر کله چې شا کړي او په صبا هر کله چې روښانه شی) او دا نو بیا روښانه ده چې شپه په هغه وخت کې شا کوي هر کله چې حُمکه یوه کره وي کله چې د حُمکي یوه کره لمر ته مخامخ شی نو روښانه شی نو د حُمکي بله کره کوم کې چې شپه وي هغه لمر ته شا کړي او شپه او تیاره جوړه کړي.

په صحیح البخاري کې یو حدیث روایت شوی دی:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا أَقْبَلَ اللَّيْلُ مِنْ هَا هُنَا، وَأَدْبَرَ النَّهَارُ مِنْ هَا هُنَا، وَغَرَبَتِ الشَّمْسُ فَقَدْ أَفْطَرَ الصَّنَائِمُ»

رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمايل: «كله چې شپه له دې لوري راشي، او ورځ د هغې لوري شا کړي، او لمر ډوب شي، بېشکه دغه وخت د روژه لرونکي د روژه ماتي وخت دی.»

(صحيح البخاري، حديث) 1953

په دي حديث كي دري مهم تكي ذكر شوي دي:

"إِذَا أَقْبَلَ اللَّيْلُ مِنْ هَا هُنَا - "كله چي شپه له دي (ختيخ) خوا راشي.

" وَأَدْبَرَ النَّهَارُ مِنْ هَا هُنَا - " او ورخ له دي (لويديخ) خوا شا کري.

" وَغَرَبَتِ الشَّمْسُ - " او لمر پر بوخي.

دا دري فقري د حمکي د حرکت او کرويت يو بنکلی بيان دی.

د حديث علمي حقيقت - د حمکي کرويت

د ورخي " شا کول " يوازي په کروي حمکه كي ممکن دی

د ورخي " شا کول ("أَدْبَرَ النَّهَارُ") په فالييت حمکه كي ممکن نه دی.

په فلييت حمکه كي د شپه او ورخي ستونزه:

که حمکه فلييت وای، نو د لمر د حرکت له امله بايد شپه او ورخ په ناخاپي ډول بدلېدلې، نه تدريجي ډول.

دا مانا لري چې په يو وخت کې به ټولې نړۍ ته لمر بنکاره وای، او بيا به يو دم ورک شوی وای.

دا خلاف دی د حديث له تعبير سره، چې وايي " :وَأَدْبَرَ النَّهَارُ" ، يعنې ورځ شاته ځي، ورو ورو، نه دا چې ناڅاپي ورک شي.

د لمر غروب – د ځمکې د چورليد نتيجه

د لمر غروب يوازې په هغه صورت کې رامنځته کېږي چې ځمکه کروي وي او چورليږي.

که ځمکه فليټ وای، نو لمر به په يو وخت کې ټولو ته بنکاره و، او " غروب " به يې بله معنی نه لرله.

د حديث څخه په ډاگه معلومېږي چې دا خبره غلته ده چې لمر په فاليټ ځمکه کې چورليږي لکه د عيسويانو عقیده.

د ځمکې د گرديوالي بل ثبوت د غرونو روانيدل دی

وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ صُجَّعَ اللَّهُ الَّذِي أَتَقَنَ كُلَّ شَيْءٍ إِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ >

۲۷:۸۸... < او ته به غرونه ویني، ته به په دوی د کلکو ولاړو گمان کوي، حال دا چې دوی به د ورېځې د تېرېدلو په شان تېرېږي، (وگورئ) کاريگري د الله هغه چې هر شی يې محکم کړی دی، بېشکه هغه بڼه خبردار دی په هغو کارونو چې تاسو يې کوئ >...

دغه آیت نه یواځې دځمکې حرکت بلکې دحرکت لوری هم بیانوی دوریځو د درنو کتلو دخوشیدو لوری چې درې نیم څلور زره متره دځمکې له سطحې پورته وی تل دلویدیز له لوری نه د ختیز لوری ته وی له همدې کبله تل د هوا دخالاتو دپوهیدو لپاره لویدیز لوری تر مطالعې لاندې نیول کیږی

د دغه دروند آیات د تشرېح کولو لپاره په همدغه آیات شریف باندي عمل کول دي:

که تاسو د شپې د یو دیوال سره نېژدې ودریږی او د خپلو قدامونو ځای مو دقیق معلوم کړی، او نظر مو په آسمان کې په یو یا څو داسې ستورو کړی چې د دیوال سره د دریو یا څلورو گوتو په اندازه لریوالی ولري، او په همدغه ستورو مو نظر تر دریو یا څلورو دقیقو پورې بڼه ټینګ وساتی، نو تاسو به خامخا ددوی حرکت ووینی چې د مشرق څخه د مغرب پر لوري دی، او که نیم ساعت یا یو ساعت وروسته همدغه ستورو ته وگورئ، نو ددوی دا حرکت به تاسو په تعجب کې کړي، دا همدغه ستوري دی چې مور تاسو يې له ماشتوب څخه تر خپلې ځوانۍ دور پورې وینو، او که تاسو په سبا شپه په همدغه وخت باندي خپل نظرونه د آسمان پر لوري کړی نو وبه وینی چې همدغه ستوري کوم چې مو په تیره شپه لیدلی و، دوی به په همدغه شکل په تدریج سره د مشرق څخه د مغرب پر لوري حرکت کوي.

نو دا آیات کریمه د قرآن عظیم شان په خقانیټ باندي لوی دالیل دی، ځکه چې د ځمکې په گردیوالی او په څرخیدلو باندي تر معصره عصره پوري هیڅوک هم نه وو خبر، او آن بعضي خلک اوس هم پاکي مخلفت کوي په داسې حال کې چې مونږ خدای (ج) ۱۴۰۰ کاله دمخه د ځمکې په شکل او څرخیدلو خبر کړي یو.

الله ج په قرآن کریم کې فرمایي:

«خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ ۖ — يُكَوِّرُ اللَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۖ — كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى ۗ — أَلَا هُوَ الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ»

۵:۳۹ > هغه اسمانونه او ځمکه په حقه سره پیدا کړي دي، هغه شپه په ورځ تاووي (کور) او ورځ په شپه تاووي (نغاري) او هغه لمر او سپوږمۍ مسخر کړي دي، هر یو مقرر کړی شوی نېټې ته روان دی، خبردار شی! همغه بڼه غالب، بڼه بڅښونکی دی >

د عربي لغات» کور «اصلي مانا د انگریزي (کوئل) سره یو شی ده لکه په سر باندي لونگی پیچل.

په عربي ژبه کې (كُرَّة) توپ ته ویل کېږي، او په قرآن کریم کې د (يُكَوِّرُ) معنا په توپ باندي بدلېدل یا د توپ په څېر کېدل دي، ځکه چې کور او کور دواړه یو شاني دی د شکل او د معنا له نڼه نه، قرآن کریم وايي چې د شپې او ورځې تگ راتگ او بدلون کره جوړوي او دا کره جوړېدل په هغه صورت کې شوني دي چې کله یو گرد څیز پټ شي ځکه چې هوار څیز خو په هر حالت کې پټېږي، له همدې امله د ورځې او شپې د رامنځته کېدو له بیان څخه یې په ډاگه کېږي چې قرآن کریم هم د ځمکې شکل کروي او گرد بنودلی، ځکه په آیات کې الله تعالی

فرمایي: چي تاووي شپه په ورځي باندې او تاووي ورځ په شپي باندې د شپي او ورځي تاوول يي بيل بيان کړو او لمر او سپوږمۍ يي ورځه بيل بيان کړل چي هغوی يوازي تابع شوي کوم چي لمر د ورځي رڼا جوړاوي او سپوږمۍ د مياشتو او کالونو حساب جوړوي.

او د ټولو مسير يي بيل بيان کړو چي ټول ټاکلی مودې ته روان دی دلته قرآن عظيم شأن ټولو حرکتونو ته اشاره کوي، نه يوازي لمر او سپوږمۍ ته بلکي ځمکه ته هم.

په عربي گرامر کې د واحد (يو)، بئري يا 'دوېال' (دوه) او جمع (درې يا ډيرو) ترمنځ توپير شتون لري .

بئري 'دوېال' ته اشاره " کلاهما يجريان " ده، په داسې حال کې چي قرآن عظيم شأن ويلي " کُلُّ يَجْرِي " جمع (درې يا زيات) ته اشاره کوي . ځکه چي لمر او سپوږمۍ يوازي دوه دي مگر قرآن دريو يا ډيرو ته اشاره کوي نو د قرآن عظيم شأن له مخي دا درې واړه حرکت کوي : لمر ، سپوږمۍ او ځمکه .

او د شپي تاويدل په ورځي باندې په فاليت ځمکه کې بي غير د لمر څخه ناشوني ده، دا بيا په هغه وخت کې رامنځته کېدای شي کله چي ځمکه کره وي ځکه شپه او ورځ خو په فاليت شکل کې نشي تاويدلی تر څو چي کره ځمکه ونه څرخيږي .

«لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ ۗ — وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ»

۴۰:۳۶: نه دی لمر لایق دغه لره چې لاندې کړي سپورمی ونه شپه رومی کیدونکي ده له ورځې او دغه ټول (فلکي اجرام) په اسمان کې چورلیدونکي یسبحون دی»

د یسبحون چې له سباحه (نه اخیستل شوي ده لغوي مانا یې) حرکت څلورو خواووته گام (قدم) واهل او وضعي حرکت دی)

(taymiyah) ابن تایمیحه چې (۱۳۲۸) کي یې وفات کړی دی یو مشهور مفسیر وو هغه په مجموع الفتاوه شپږم

ټوک (۵۶۶-۵۶۷) پانه کې لیکي : فلک چې جمع یې (الفلوه ریښه یې فلکان ده گړدي شي ته وایي هغه وایي آسماني اجرام ټول گړدي دي نو لمر او سپورمی هم فلک یعنی گړدي دي ابن عباس (رض) وایي فلک څرخیدونکي ارغری ته وایي خلیفه رشید وایي دجهاد شتر مرغ هگی ته وایي.

«وَالْأَرْضَ بَعْدَ ذَلِكَ دَحَاهَا»

۷۹:۳۰: « او مځکه وروسته له دغه صافه [دحها] و غوروله»

(دحها) چې ریښه یې (د ح و) ده د نورو معنا و سره د هگی، شتر مرغ هگی، د هگی د ایښو ځای، همداسې نورې معنا هم لري. نو عربي یوه غوره ژبه ده د قرآن شریف د تفسیر لپاره.

د (دحها) مانا په هکله (ا . یوسف علی) وایي دحها یوه معنی وسیع او پراخه او بله معنی یې د شتر مرغ هگی ده. که د شتر مرغ د هگی معنا ته وگورو نو نه

یوازي دا چي د حُمکي بیضوی شکل په صاف ډول تعریف کوي بلکي د حُمکي دننه جوړښت هم تشریح کوي.

مورن کولی شو حُمکه په څو برخو وویشو

، بنکته منځل Lower Mantle

پورتنی منتر Upper Mantle

د حُمکي کلک داخلي کور Solid Inner Core

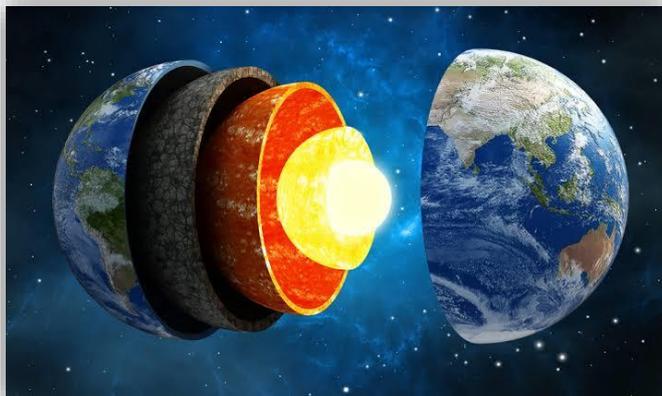
منځل کرسټ Mantle crust

لیتوسفر یا برعظمي کرسټ Lithosphere

د حُمکي داخلي برخه (inner core) چې 91% د اوسپني جوړښت لري، یو جامېد توف دی.

د داخلي کور په سطحه کې د تودوخي درجه نږدې 5430°C (5700 K) یا 9806°F اټکل شوي، چې د لمر د سطحې د تودوخي په اندازه ده.

د ځمکې داخلي کور د ځمکې تر ټولو داخلي جيولوجيکي طبقه ده. دا په اصل کې

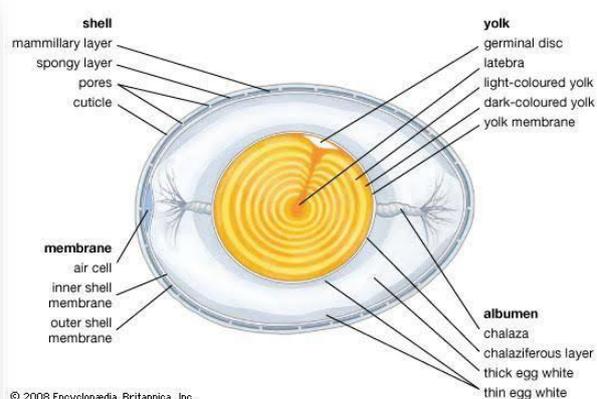

يو کلک توپ دی چې شاوخوا 1,220 کیلومتره (760 میله) شعاع لري.

د ځمکې سر يا د ځمکې هغه برخه چې مورې پرې اوسېږو د ځمکې تر ټولو پورتنۍ برخه ده چې د ځمکې پوښ يا قشر (Earth Crust) ورته يې کېږي او نږدې (۳۰) کېلو متره ډبلوالی يا ضخامت لري [1]، د ځمکې د نيمايي قطر اوږدوالی نږدې (۶۴۰۰) کېلو متره ده، نو (۳۰) کیلومتره يوازې د يو پوښ بڼه جوړوی

د شتر مرغ د هگۍ جوړښت:

Egg yolk = core, egg white = mantle, shell = crust

د هگی ژیر = کور، د هگی سپین = پوستکی، خولی = کرسټ یا پوښ

نو د شتر مرغ د هگی شکل او دننه جوړښت او د حُمکې شکل او دننه جوړښت یوشان دي، نو پروردگار چې ډیر باریک بین او د حکمت څښتن دی، ډیر په ښه ډول یې تشریح کړی. د حُمکې د گردیوالي یو ثبوت د دوو ختیزونو او دوو لویډیزونو ذکر دی

«رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ»

«رب د دواړو مشرقینو دی او رب د دواړو مغربینو دی» ۵۵:۱۷

دا دا مانا لري چې لمر په نیمه کره د حُمکي کي را پورته کيږي او بلي خواته غروب کوي دا يې يو ختيځ او يو لويديځ او په بله نیمه کره کي بيا لمر دبل خايه را خيږي او بل چيري لويږي دا يې دوهم ختيځ او لويديځ که محکه اواره وای نو يو ختيځ او يو لويديځ به ويل شوی وايي همدا علت دی چې په نیمه کره کي ورځ او عين وخت کي په بله نیمه کره کي شپه ده او د دواړو مغرب او مشرق سره توپير لری . همدا علت دی چې دلته د دوو ختيزو يا دوو لويديزو فاصله نسبت له لويديزه تر ختيزه واتن نه زياته بنوول شوی ده حکه ديوي نيم کري د لمر ختلو خای د بلي نيم کري د لمر لويدلو خای دی

« يَلَيْتَ بَيْتِي وَبَيْتِكَ بَعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ فَبِئْسَ الْقَرِينُ »

۴۳:۳۸ ...کاشکی چې وی په منځ زما او ستا کښي لری

والی لکه د مشرقینو...»

کعبی ته شا کول او مخ کولو خراموالی

وَاللَّهُ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ ۖ — فَأَيْنَمَا تُولُوا فَتَمَّ وَجْهُ اللَّهِ ۗ — إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ۝

ختیخ او لویدیخ خاص الله لره دي، نو هر لوري ته چي مخ وگرخوی نو هماغه لوري ته د الله مخ دی. الله د ډېرې پراختیا خاوند او په هر څه پوهېدونکی دی. تفسیر: روایت دی چې کله دا آیات کریمه نازل شو (وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ) نو اصحابو کرامو (رض) پوښتنه وکړه چې یا رسول الله (ص) خدای ج چیرته دی چې مور یې وبولو نو دا آیات نازل کړل شو.

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ: حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا أَتَيْتُمُ الْعَائِطَ فَلَا تَسْتَقْبِلُوا الْقِبْلَةَ، وَلَا تَسْتَدْبِرُوهَا وَلَكِنْ شَرِّقُوا أَوْ غَرِّبُوا» قَالَ أَبُو أَيُّوبَ: «فَقَدِمْنَا الشَّامَ فَوَجَدْنَا مَرَّاحِيضَ بَنِيئَ قَبْلِ الْقِبْلَةِ فَنَحَرَفُ، وَنَسْتَغْفِرُ اللَّهَ تَعَالَى»،

له ابو ایوب انصاري رضي الله عنه نه روایت دی چې نبي صلی الله علیه وسلم وفرمايل: «کله چې تاسو د اودس ماتي خای ته راشئ نو قبلي ته مه مخ کوی، او مه ورته شا اړوی، بلکې مشرق او مغرب طرف ته مخ او شا اړوی»، ابو ایوب انصاري رضي الله عنه فرمایي چې مونږ شام ته لاړو، هلته مو وکتل چې د اودس ماتي خایونه د قبلي په طرف دي، نو مونږ چې به قضای حاجت کول، نو کوبښن به مو کولو چې د قبلي نه ځان منحرف کړو او بیا به مو د الله تعالی نه مغفرت غوښتلو

بخاري حدیث ۳۹۴

دلته پوښتنه دا ده چې که ځمکه عمومي هواره وی، بیا خو نو قبله نه ورته
مخامخ کیږی، بیا نو ولې شا کول هم ورته حرام شوی؟

ځواب دا دی: چې که یو څوک په کروي ځمکه کې د کعبې څخه وا شا کړي نو
مخامخ به بیرته بیا د هغه ډیریکشن د قبلي په طرف شي! ځکه که یو څوک د
کعبې څخه حرکت وکړي په کروي ځمکه کې نو به بیرته کعبې ته بیا راوگرځي.

د ورځي او شپي بدلون (تناوب)

په هغه زمانه کې چې خلکو دا گمان درلود چې ځمکه د کائناتو مرکز دی، او
لمر د هغې چاپېره گرځي، نو څنگه به دا ممکنه وه چې د ورځي او شپي د
تسلسل په اړه خبرې وشي، خو د لمر له حرکت څخه یادونه ونه شي؟ خو قرآن
کریم د لمر د حرکت یادونه نه ده کړې، بلکې دا موضوع یې داسې بیان کړې ده:

سورة الأعراف، آيت ٥٤:

(...يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا...)

"الله (شپه د ورځې سرپوښ گرځوي، چې ژر تر ژره د هغې پسې راځي"...

سورة يس، آيت ٣٧:

(وَأَيُّ لَّهُمُ اللَّيْلُ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَإِذَا هُم مُّظْلَمُونَ)

"او د دوی لپاره نېنه شپه ده، چې له هغې څخه ورځ راکاږو، نو ناڅاپه هغوی تیاره کې شي".

سورة لقمان، آيت ٢٩:

(أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ)

"ايا ته نه وينې چې الله شپه د ورځې دننه کوي، او ورځ د شپې دننه کوي؟"

سورة الزمر، آيت ٥:

(...يُكْوِّرُ اللَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكْوِّرُ النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ...)

"...هغه شپه د ورځې پر سر تاووي، او ورځ د شپې پر سر تاووي"...

لومړی آيت هيڅ ډول تفسير ته اړتيا نه لري. دويم آيت يوازي يو تصوير وړاندي کوي.

خو دريم او څلورم آيتونه په ځانگړي ډول د "يو بل سره دننه کېدلو" بهير تشریح کوي، او همداراز د شپې د ورځې پر سر، او د ورځې د شپې پر سر تاوولو ځانگړی مفهوم بيانوي (په ځانگړي توگه سوره الزمر، آيت ٥).

د "تاوولو" يا "په سر تاوولو" لپاره تر ټولو ښه ژباړه، لکه څنگه چې د فرانسوي ژباړونکي ر. بلاشير له خوا شوې، د عربي فعل کَوَّرَ ژباړه ده. د دې فعل اصلي معنا دا ده چې " :عمامه يا پگړۍ په سر تاوول"؛ نو دا د تاوولو معنا په ټولو نورو اړخونو کې هم ساتل شوې ده.

خو په فضا کې حقیقتاً څه پېښیږي؟

امریکایي فضانوردانو له خپلو فضايي بېړیو څخه، په ځانگړي توگه له ځمکې نه ډېر لږې، لکه د سپوږمۍ له سطحې، دا مشاهده او عکسونه اخیستي دي. هغوی ولیدل چې لمر تل د ځمکې هغه نیمایي سطحه روښانه کوي چې ورته مخامخ ده (مگر د لمر پټېدو یا کسوف پرته)، او بله نیمایي یې په تیاره کې وي. ځمکه پر خپل محور تاوېږي، خو روښانه والی هماغسې پاتې وي، نو یوه نیمه کره (نیم گردې ساحه) د ۲۴ ساعتونو په اوږدو کې یو پوره چکر وهي، پداسې حال کې چې تیاره نیمه کره هم هماغسې چکر وهي.

دغه دائمي تاوېدل او بدلېدل د ورځې او شپې، په قرآن کې خورا واضح تشریح شوی. نن سبا د انسان لپاره دا درک ډېر اسانه دی، ځکه مور او س پوهېږو چې لمر نسبتاً ثابت دی او ځمکه ده چې تاوېږي. دا دوامداره تاوېدل او یو بل کې داخله کېدل، لکه څنگه چې قرآن تشریح کړی، داسې ښکاري لکه چې د ځمکې گردوالي مفهوم په هغه وخت کې تصور شوی وي، حال دا چې دا تصور په هغه وخت کې نه و شونی.

د پورته خبرو ترڅنګ، د ورځې او شپې د تسلسل په اړه، باید دا هم یاد شي چې قرآن دا تصور وړاندې کړی، چې یوازې یو ختیځ (مشرق) او یو لويديځ (مغرب) نه دی، بلکې زیات دي. دا یواځې یو توصیفي حقیقت دی، ځکه دا یو عام طبیعي مشاهدات دي. خو دا ذکر یوازې د دې لپاره کېږي، ترڅو دا موضوعات، لکه څنگه چې قرآن بیان کړي، په بشپړه ډول وړاندې شي. د بېلګې په توګه:

سورة المعارج، آیت ۴۰:

(فَلَا أُفْسِمُ بِرَبِّ الْمَشَارِقِ وَالْمَغَارِبِ...)

"نو نه! زه قسم خورم د ختیځونو او لويديځونو په رب باندې..."

سورة الرحمن، آیت ۱۷:

(رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ)

"د دواړو ختیځونو او دواړو لویدیځونو رب دی".

سورة الزخرف، آیت ۳۸:

چې اشاره کوي:

"د دواړو ختیځونو ترمنځ واټن — "...دا یو تصویر دی چې د دواړو نقطو ترمنځ د لوی فاصلې اشاره کوي.

هر څوک چې د لمر ختو او لوېدو ته پوره پام وکړي، پوهېږي چې لمر هر فصل کې له بېلابېلو ځایونو نه راخپري او لوېږي. د افق پر کرښه چې د ختیځ او لویدیځ سرحدونه ټاکل شوي، هلته د لمر ختو او لوېدو بېلابېل حدونه مشخص شوي، او د کال په اوږدو کې دا نقطې بدلېږي.

"د ځمکې محوري دوران" Rotation"

خوارلسوه کاله دمخه په عامه توگه چا دا فکر هم نه کولو او چا دا نه منله چې
خُمکه څرخي خو په ننی عصر کې ساینس دا په اثبات رسولې ده چې خُمکه
محوري دوران (Rotation) کوي.

الله تعالی فرمایي:

(يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا)

(الأعراف: ۵۴)

"شپه د ورځې سره رانغاړي، داسې چې هغه (ورځ) په چټکۍ سره (شپه)
پسې راځي".

ساینسي توضیحات او د قرآني اعجاز وضاحت

د خُمکې دوران:

خُمکه د خپل محور شاوخوا شاوخوا ۱۶۷۰ کیلومتره په ساعت کې حرکت کوي!

د دې حرکت له کبله ورځ او شپه په منظم ډول سره تعقیبوي. اوسني ساینسپوهان وایي چې ځمکه د خپل محور شاوخوا په لوړه چټکتیا سره ګرځي، خو مور یې احساس نه کوو!

کله چې د ځمکې د دوران عکسونه ژر ژر بنودل شي، نو دا څرګندېږي چې ورځ او شپه د یو بل تعقیب کوي، داسې چې رڼا د تیارو مخه نه نیسي، بلکې تدریجي بدلون رامنځته کوي.

قرآن کریم دا حقیقت ۱۴۰۰ کاله وړاندې بیان کړی!

الله ج په قرآن کریم کې فرمایي:

<خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ ۗ - يُكَوِّرُ اللَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۗ - كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى ۗ - أَلَا هُوَ الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ >

۵:۳۹ < هغه اسمانونه او ځمکه په حقه سره پیدا کړي دي، هغه شپه په ورځ تلووي (کور) او ورځ په شپه تلووي او هغه لمر او سپوږمۍ مسخر کړي دي، هر یو مقرر کړی شوي نېټې ته روان دي، خبردار شی! هماغه بڼه غالب، بڼه بڅښونکی دی >

د عربي لغات» کور «اصلي مانا د انګريزي (کوئل) سره یو شی ده لکه په سر باندي لونګی پيچل.

په عربي ژبه کې (كُرَّة) توپ ته ويل كېږي، او په قرآن كريم كې د (يُكْوَرُ)
(معنا په توپ باندې بدلېدل (يعنې د كوروي حُمكې څرخيدل) يا د توپ په څېر
كېدل دي،

الله ج په قرآن كريم كې فرمايي:

<وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ صُنِعَ اللَّهُ الَّذِي أَتَقَنَ كُلَّ شَيْءٍ
إِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ>

۲۷:۸۸ ...> او ته به غرونه ويني، ته به په دوی د كلکو ولاړو گمان كوي، حال
دا چې دوی به د وړېخي د تېرېدلو په شان تېرېږي، (وگورئ) كاريگري د الله
هغه چې هر شی يې محكم كړی دی، بېشكه هغه بڼه خبردار دی په هغو كارونو
چې تاسو يې كوی ...>

دغه آيت نه يواځې دحُمكې محوري دوران بلکې دحرکت لوری هم بيانوی
دوريځو د درنو كتلو دخوشيدو لوری چې دری نيم څلور زره متره دحُمكې له
سطحي پورته وی تل دلويديز له لوری نه د ختيز لوری ته وی له همدې كبله تل
د هوا دخالاتو دپوهيدو لپاره لويديز اولوری تر مطالعی لاندی نيول كيږی هغه
مساله چې په سلگونو كاله مخکې په قرآن عظيم شان کی ياده شوی اوس اوس
كشف شوي چې حُمكه په خپل ځان له لويديز نه دختيز لوری ته څرخيږی

(قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ اللَّيْلَ سَرْمَدًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ إِلَهُ غَيْرُ اللَّهِ يَأْتِيكُمْ
بِضِيَاءٍ ۗ أَفَلَا تَسْمَعُونَ ۝ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَدًا إِلَى يَوْمِ

الْقِيَامَةِ مَنْ إِلَهُ غَيْرُ اللَّهِ يَأْتِيكُمْ بَلِيلٌ تَسْكُنُونَ فِيهِ ۖ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٧١﴾ وَمِنْ رَحْمَتِهِ
 جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ ۗ وَلِعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

(القصص : ٧١-٧٣)

"ووايه (ای محمده :! خبر راکړئ که الله پر تاسو باندي شپه د قیامت تر ورځې پورې دوامداره کړي، نو پرته له الله نه کوم معبود شته چې تاسو ته رڼا راولي؟ ایا نه اورئ؟ ووايه :خبر راکړئ که الله پر تاسو باندي ورځ د قیامت تر ورځې پورې دوامداره کړي، نو پرته له الله نه کوم معبود شته چې تاسو ته شپه راولي، چې پکې آرام وکړئ؟ ایا نه وینئ؟ او د هغه د رحمت له برکته یې تاسو ته شپه او ورځ پیدا کړه، چې پکې آرام وکړئ او د هغه د فضل (رزق) طلب وکړئ، او د دې لپاره چې تاسو شکر وباسئ".

ساینسي حقیقت:

ځمکه د خپل محور پر شاوخوا په هر ۲۴ ساعتونو کې یو ځل څرخي.

که دا حرکت بند شي، نو:

یو اړخ به د تل لپاره شپه وي → ژوند به کنګل شي.

بل اړخ به د تل لپاره ورځ وي → ژوند به وسوځي.

د شپې او ورځې تبادلې یوازې د ځمکې د محوري حرکت له برکته ده.

قرآن د "سَرْمَدًا" ("تلپاتې شپه یا ورځ) اصطلاح کارولې، چې اشاره یې د ځمکې د حرکت حقیقت ته ده .

د ځمکې دویم ډول حرکت په مدار کې

الله سبحانه تعالی فرمایي:

«إِنَّ اللَّهَ يُمَسِّكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا ۖ —وَلَيْنَ زَالَتَا إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِّنْ بَعْدِهِ ۗ —إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا»

"بیشکه هغه الله دی چې اسمانونه او ځمکه له خپلو ځایونو (مدارونو) څخه د وتلو څخه ساتي. که دوی کله هم ووځي، له هغه پرته یې بل څوک نه شي نیولای. بیشکه هغه (الله) دی، ښه تحمل والا، او ډېر بینونکی دی 4:35".

څوارلسوه کالونه دمخه ان تر معصره عصره پورې د ټولو خلکو دا فکر او گومان و، چې ځمکه په ټوله کې فالپټ او هوار شکل لری او دپاسه پرې ټول ستوری او اسمانونه په همدغه جامد او فالپټ شکل سره وجود لري، چا دا گومان هم نشو کولی، چې ځمکه، او کائنات به په فضا کې په مدارونو کې وي، لکه

څرنگه چې خدای (ج) ځمکه په خپل مدار کې بیان کړي کوم چې نشي کولی له خپل مدارونو څخه ووځي.

< الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ الْأَرْضَ مَهْدًا □ ۱ 20:53 > ...

<هغه (الله) چې ستاسو لپاره یې زمکه ځانگو گرځولي> ...

د عربي (مَهْدًا) لفظ په انگریزي کې cradle ته وايي

نو د ځمکې حرکت د زنگو په شانې دی کله چې د لمر څخه خپل مدار کوي، د مثال په ډول کله چې یوه زنگو په یو ځای پورې ونښلیری نو زنگو د ټال کولو پر وخت په خپل مدار کې منظم حرکت کوي،

بڼه مثال یې (tetherball) دی، د لمر جاذبه قوه د تیتربال رسی په څیر ده، په دې توگه دا په دوامداره توگه ځمکه خپل لوري ته اړوي. او ځمکه، د تیتربال په څیر ده، د خپل لوړ سرعت سره مخ په وړاندې ځي، کوم چې د جاذبې اغیزې توازن کوي. دا پدې مانا ده چې سیاره نه فضا ته الوتنه کوي او نه لمر طرف را لویږي.

«كُلُّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ. القرآن ۲۱: ۳۲.»

ژباړه: «هر یو یې له دې (ستورو) څخه په خپل مدار کې لمبو وهي.»

«لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ ۗ — وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ»

۴۰:۳۶: نه دی لمر لایق دغه لره چې لاندې کړي سپوږمۍ ونه شپه رومبۍ کیدونکي ده له ورځي او دغه ټول (فلکي اجرام) په خپل مدار (اسمان) [کې لمبو و هونکي یسبحون] دی»

د یسبحون چې له (سباحه) نه اخیستل شوي ده لغوي مانا یې (حرکت څلورو خواوو ته گام) قدم (واهل او وضعي حرکت دی)

په دې آیت کې، که څه هم مخکې لمر، سپوږمۍ، شپه او ورځ ذکر شوي، خو د شپې او ورځې اصل له ځمکې سره تړلی دی، ځکه شپه او ورځ د ځمکې د چورلېدو له امله پېښېږي، لکه (یکور) ، مگر نه د لمر یا سپوږمۍ له حرکت څخه. نو دلته له شپې او ورځې نه مطلب ځمکه ده، او آیت دا معنا لري چې ځمکه هم په خپل مدار کې حرکت کوي.

دا حقیقت یوازې د قرآن د بیان له لارې نه، بلکې یې د فعل له جوړښت نه هم ثبوت لري:

که ایات اشاره د دوو شیانو لمر او سپوږمۍ لپاره وای، نو باید داسې وای:

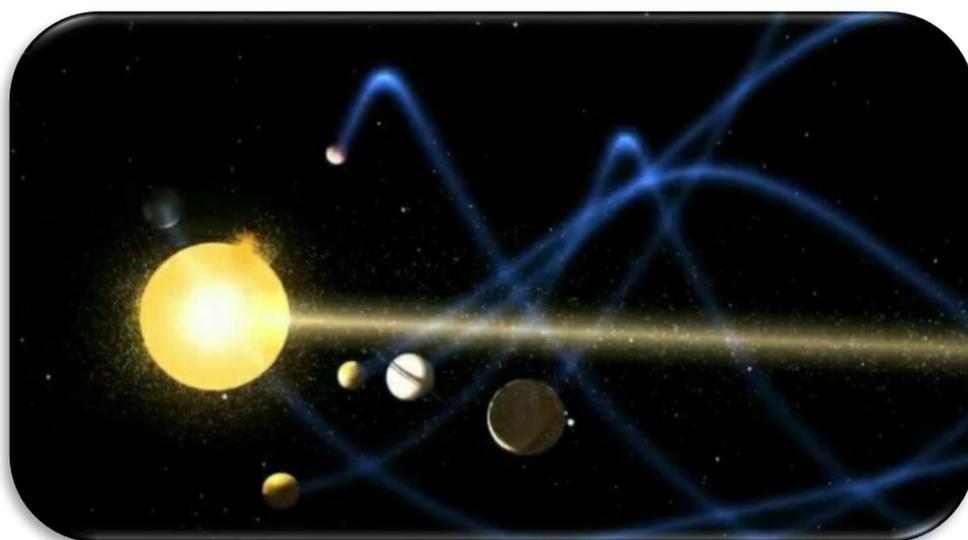
"كَلَاهُمَا فِي فَلَكَيْنِ يَسْبَحَانِ"

خو قرآن وایي:

"كُلُّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ" — "چې دا جمع صيغه ده، او د درې يا زياتو شيانو حرکت افاده كوي.

دا په دې معنا ده چې نه يوازې لمر او سپوږمۍ، بلکې ځمکه، او نور فلکي اجرام اليکترونونه ټول په خپلو خپلو مدارونو کې حرکت کوي، او دا حقيقت قرآن ډېر مختصر، معجز، او علمي بيان کړی دی.

نو د ځمکې په شمول د لمریز نظام ټولې سياري د لمر څخه په خپلو خپلو مدارونو کې یسبحون دی، نه يوازې زمونږ لمریز نظام کې وليکن په ټول کائنات کې هر لمریز نظام موجود دی په (وَكُلُّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ) کې رانغښتل شوی.

د ځمکې حرکت د لمریز نظام سره په کهکشان کې

د قرآن عظیم شان اعجاز

معجزې:

لومړی "د لمر دوهم ډول حرکت "

دوهم "د ځمکې دریم ډول حرکت "

دریم "د لمریز نظام حرکت د شودو لارې په کهکشان کې "

تر شلمې پېړۍ پورې هیڅوک هم نه پوهیدل چې د ځمکې په شمول د لمریز نظام سیارې د لمر سره په کهکشان کې یو ځای حرکت کوی،

مثلاً ځمکه: ځمکه په یو وخت کې درې ډوله حرکت کوي لومړی: په خپل مدار باندې څرخیدل، یعنې په ۲۴ ساعتونو کې شپه او ورځ رامنځته کول دوهم: ځمکه د لمر په خوا او شاو راڅرخیدل په خپل مدار کې کوم چې ۳۶۵ ورځې وخت نیسي او دې سره یو کال رامنځته کوی، دریم: ځمکه د لمریز نظام سره د Milky way شودو لارې په کهکشان کې حرکت کول کوم چې یو میدار یې ۲۰۰ میلیونه کاله وخت نیسي.

الله سبحان تعالی فرمایي:

«إِنَّ اللَّهَ يُمَسِّكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا ۗ — وَأَلَيْنَ زَالَتَا إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِنْ بَعْدِهِ ۗ — إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا»

"بیشکه هغه الله دی چې اسمانونه او ځمکه له خپلو ځایونو (مدارونو) څخه د وتلو څخه ساتي. که دوی کله هم ووځي، له هغه پرته یې بل څوک نه شي نیولای.
بیشکه هغه (الله) دی، ښه تحمل والا، او ډېر ښوونکی دی 35:4".

"وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ"

۳۶:۳۸ «لمر ځي په خپلی ټاکلي لارې [مستقر] باندې دغه اندازه ده د ښه غالب عالم خدای.»

«اللَّهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمَوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۗ — كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى ۗ — يُدَبِّرُ الْأَمْرَ يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ بِلِقَاءِ رَبِّكُمْ تُوقِنُونَ ۗ»

2-13 «الله هغه ذات دی چې اسمانونه یې اوچت کړي دي، بې له ستنو، چې تاسو هغه وینئ، بیا یې په عرش باندې برقرار شو، او ده لمر او سپوږمۍ مسخر کړي دي، هر یو یې تر مقررې نېټې پورې روان دی، هغه، د هر کار تدبیر کوي، دلیلونه ښه په تفصیل سره بیانوي، د دې لپاره چې تاسو د خپل رب پر ملاقات یقین وکړئ»

«أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُؤَلِّجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُؤَلِّجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۗ — كُلٌّ يَجْرِي إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى وَأَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ۗ»

29-31» ايا تا نه دي ليدلي چې بېشکه الله شپه په ورځ کې ننباسي او ورځ په شپه کې ننباسي او هغه لمر او سپوږمۍ مسخر کړي (په کار اچولي) دي، هر يو يې تر مقرري نېټې پورې روان دی او دا چې بېشکه هغه الله په هغو کارونو چې تاسو يې کوئ؛ ښه خبردار دی»

«يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُؤَلِّجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ ۗ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۗ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى ۗ ذَٰلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ ۗ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمِيرٍ ۗ»

13-35» همغه (ذات) شپه په ورځ کې ننباسي او ورځ په شپه کې ننباسي او لمر او سپوږمۍ يې په کار اچولي دي، ټول تر ټاکلي نېټې پورې چليږي، الله همدا دی ستاسو رب، پاچايي هغه لره ده، او کوم شيان چې له هغه پرته يې تاسو رابولي د کجوري د زري د پوتکي څښتنان هم نه دي.»

«خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ ۗ يُكَوِّرُ اللَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ ۗ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۗ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى ۗ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْعَفَّارُ ۗ»

5-39» هغه اسمانونه او ځمکه په حقه سره پيدا کړي دي، هغه شپه په ورځ تاووي (نغاړي) او ورځ په شپه تاووي او هغه لمر او سپوږمۍ مسخر کړي دي، هر يو مقرر کړی شوی نېټې ته روان دی، خبردار شی! همغه ښه غالب، ښه بڅښونکی دی»

" «كُلُّ يَجْرِي» "

په پورتنیو آیتونو کې د «كُلُّ / كُلُون» کلمه د تنوین په توګه کارول د قرآن عظیم شان ډیر لوی اعجاز دی (تنوین د کلمې په پای کې د "ن" غږ دی چې په ځینو شرایطو کې د ضمیر نشتوالی بڼې. معمولاً په عربي کې له «كُلُّ/كُلُون» وروسته یو اسم یا ضمیر راځي لکه «هر یو/ټول شاگردان»، خو دلته هغه نه شته.

همدارنګه په عربي کې د واحد او جمع پرته، د ضمیرونو لپاره دوه ګون / دویال (binary) اړخیزه بڼه هم شتون لري. په عربي کې د ضمیرونو، اسمونو، فعلونو، صفتونو لپاره واحد، دوه ګوني، او جمع ډولونه موجود دي. واحد بڼه هغه وخت کارول کېږي کله چې یو شخص یا یو شی ته اشاره کوي، دوه اړخیز ضمیر د دوو خلکو یا دوو شیانو د راجع کولو لپاره، او جمع بڼه کله چې له دوو څخه زیاتو خلکو یا شیانو ته اشاره کوي.

دلته قرآن عظیم شان ټولو حرکتونو ته اشاره کوي، نه یوازې لمر او سپوږمۍ ته بلکې ځمکه ته هم.

په عربي ګرامر کې د واحد (یو)، باینري یا 'دویال' (دوه) او جمع (درې یا ډیرو) (ترمنځ توپیر شتون لري).

باینري 'دویال' ته اشاره "کلاهما یجریان" ده، په داسې حال کې چې قرآن عظیم شان ویلي "كُلُّ يَجْرِي" جمع (درې یا زیات) ته اشاره کوي. ځکه چې لمر او سپوږمۍ یوازې دوه دي مګر قرآن درېو یا ډیرو ته اشاره کوي نو د قرآن عظیم شان له مخې دا درې واړه حرکت کوي: لمر، سپوږمۍ او ځمکه.

په دې آیتونو کې "يُولَجُ" (ننویستل) او "يُكْوَرُ" (تاوول، نغبتل) هغه الفاظ دي چې د ټولو علماو په اتفاق سره د ځمکې کرې او د هغې د استدارې بڼکاره ثبوتونه او دالیلونه دي. ځکه ننویستل او تاوول یوازې هغه وخت امکان لري چې جسم کروي (کره) وي او د لمر وړانګې پرې وگرځي.

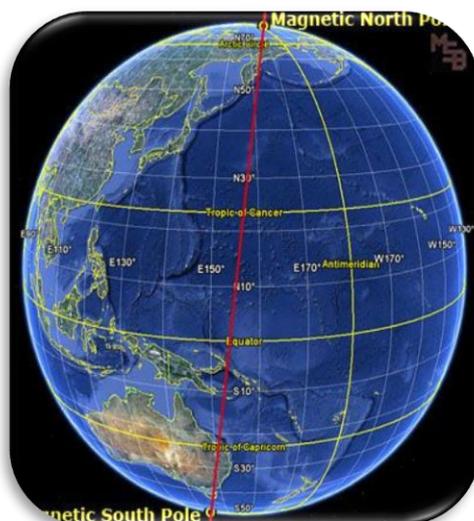
«که قرآن یوازې لمر او سپوږمۍ یادولی، نو باید "کلاهما یجریان "یا" یجریان " بڼه یې راوړې وای، خو قرآن عظیم "کُلُّ یجري" ویلي، چې دا د درېیو یا زیاتو اجسامو حرکت ته اشاره کوي، چې پکې ځمکه هم شامله ده.»

د تجرې مانا ده کرار او منظم افقي حرکت کول او د مستقر مانا ده ټاکلې وخت.

۱۴۰۰ کاله پخوا دداسې څه ادراک کول په هیڅ ډول شوني نه وه خو بیا هم الله سبحانه وتعالی زموږ لپاره د خپل وجود د اثبات په خاطر په قرآن کریم دا ډول په زړه پورې نښې ایښي دی آیا دا هغه څه ندي چې له مور سره یې وعده کړای شوي وه؟

خدای (ج) فرمایي:

۵۳:۴۱: ژر ده چې وبانښو دوی ته دلایل {د قدرت} خپل چې په (کایناتو) کې دي او په نفسونو ددوی کې دي تر هغه پورې چې بڼکاره شي دوی ته چې بیشکه دغه قران حق دی) >...

قطبونه

د "المشرقين و المغربين" (دوه ختيځونه او دوه لويديځونه) واقعي مانا څه ده؟
کله چې الله تعالى د "مشرق" او "مغرب" يادونه کوي، دا اسانه ده چې پوه شو،
ځکه هر ځای يو ختيځ (مشرق) او يو لويديځ (مغرب) لري.

او کله چې الله تعالى د "رب المشارق و رب المغرب" يادونه کوي، هم اسانه ده
پوهېدل، ځکه ختيځونه او لويديځونه د ځمکې د بيلابيلو نقطو سره سم، بيلابيل
دي — لکه د هر ځای خپل طلوع او غروب لري.

خو کله چې الله تعالى فرمايي "رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ"، نو دلته سوال پيدا
کيږي: کوم دوه ختيځونه؟ او کوم دوه لويديځونه؟ ځکه ځای ورته نه دی ټاکل
شوی، او الله تعالى دلته مشخص شمېر (دوه) ياد کړی دی.

نو، د دې معنا حل هم په قرآن کریم کې دی. الله تعالى فرمايي:

"حَتَّىٰ إِذَا جَاءَنَا قَالَ يَا لَيْتَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ بُعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ فَبِئْسَ الْقَرِينُ] "الزخرف :

38[

يعني: کله چي دا انسان د خپل رب حضور ته راشي، وايي: کاشکي زما او ستا (شيطان) ترمنځ د دوو ختيځونو (المشرقين) دومره فاصله وای — يعني ډېر زيات واټن.

نو دلته پوهېږو چي دا " المشرقين " د ډېر لري واټن يو مثال دی. خو کوم ځايونه دومره لري دي چي د دوو ختيځونو ترمنځ يي دومره فاصله وي؟

پاس يي ځواب شته: يوازيني دوه ځايونه په ځمکه کي چي تر ټولو زيات جلا دي، هغه شمالي قطب او جنوبي قطب دي.

په شمالي قطب کي کله چي لمر خپري، شپږ مياشتي دوامداره خپزي، او په همدې وخت کي په جنوبي قطب کي شپږ مياشتي لمر غروب وي. بيا لمر په جنوبي قطب کي خپزي، او شمالي قطب ته غروب کېږي — هم شپږ مياشتي.

نو دا المشرقين والمغربين يوازي د ځای فاصله نه ده، بلکي د وخت فاصله هم ده: شپږ مياشتي بشپړ فرق، چي دا يوازي د شمالي او جنوبي قطب ترمنځ پېښيري.

نو ځکه الله تعالی دا دوه ځايونه له نورو ټولو ختيځونو او لويديځونو جلا کښلي، ځکه هلته:

تر ټولو لري فاصله ده (جغرافيايي بُعد).

تر ټولو لوی وختي توپير شته (زماني بُعد).

دا حالت په بل هيڅ ځای کي نه پېښيري.

نو دا الهي تفرد او نظم مور ته بنيي چي قرآن كريم څومره دقيق الفاظ كارولي، او څومره ژور علم پکي نغښتی دی، چي يوازي اوسني علمي کشفونه يي تفسير ته لاره هواروي.

د ځمکې او آسمانونو قطرونه

—د قرآن اعجاز او ساينسي حقايق

قرآنکريم داسې بيانوي:

"يَا مَعْشَرَ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ إِنِ اسْتِطَعْتُمْ أَنْ تَتَّقُوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
فَاتَّقُوا ۗ لَا تَتَّقُونَ إِلَّا بِسُلْطَانٍ"

(الرحمن: ۳۳)

ژباړه:

"ای د پېریانو او انسانانو ډلو! که تاسو د اسمانونو او ځمکې له قطرونو نه د وتلو توان لرئ، نو ووزئ! خو تاسو به وتلی نه شئ مگر د یو ځواک (سلطان) په وسیله".

دا آیت څو ساینسي اعجازونه لري، چې د عصري ساینس له موندنو سره کاملاً مطابقت لري.

۱. د "أَقْطَارِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ" ساینسي تشریح

(الف) د ځمکې شکل او قطرونه

۱. د ځمکې حقیقي شکل – بیضوي (Oblate Spheroid)

که ځمکه بشپړ کروي وای، نو یوازې یو قطر به یې درلود.

خو قرآنکریم د "أَقْطَارِ" (جمع شکل) کلمه کارولې، چې د زیات شمېر قطرونو مانا لري.

دا د دې ثبوت دی چې ځمکه بیضوي (Oblate Spheroid) ده، نه کروي.

نن ساینس ثابته کړې چې د استوايي قطر (Equatorial Diameter) او قطبي قطر (Polar Diameter) ترمنځ لږ توپیر شته، چې دا د ځمکې بیضوي والي ته اشاره کوي.

۲. د ځمکې دوه مهم قطرونه:

استوايي قطر: ۱۲۷۵۶ کیلومتره

قطبي قطر: ۱۲۷۱۴ کیلومتره

دا توپیر ثابتوي چې ځمکه کامل کروي نه ده، بلکې یو څه مسطحه ده.

(ب) د آسمانونو قطرونه او د کائناتو پراخوالی

۱. د کائناتو انبساط – د "أَفْطَارِ السَّمَاوَاتِ" اعجاز

آیت کې ذکر شوي چې آسمانونه هم قطرونه لري.

دا ثابتوي چې کائنات محدود نه، بلکې پراخېدونکي دي.

د سترې چاودنې (Big Bang) نظریه او د کائناتو پراخوالی (Expansion of the Universe) د دې حقیقت تایید کوي.

البرت انشتين د عمومي نسبیت په نظریه کې وړاندیز وکړ چې کائنات یا پراخیري یا راتولپري.

ادوین هبل (Edwin Hubble) دا کشف کړ چې کهکشانونه یوه له بل نه لرې کېږي، دا بنيې چې کائنات پراخیري.

۲. د آسمانونو د قطرونو تغیرېدنه

د ساینسپوهانو د نظریاتو له مخې، کهکشانونه یو له بله په دوامداره توګه فاصله اخلي، نو د کائناتو قطرونه هم تل بدل کېږي.

دا ثابته کوي چې "أَقْطَارِ السَّمَاوَاتِ" نه دي ثابت، بلکې متغیر دي، چې د قرآن دقیق بیان تاییدوي!

۲. د "لَا تَنْفُذُونَ إِلَّا بِسُلْطَانٍ" ساینسي تفسیر

۱. انسان د ځمکې له جاذبې نه د وتلو لپاره ځواک ته اړتیا لري

قرآنکریم وايي چې د ځمکې او آسمانونو له قطرونو نه د وتلو لپاره "سلطان" (قوت، علم یا تخنیکي ځواک) ته اړتیا ده.

نن ساینس اثبات کړې چې د ځمکې د جاذبې له اغېز نه د وتلو لپاره راکټي ځواک او علمي محاسبات ضروري دي.

سپورمې ته د انسان تلل، د مریخ ماموریتونه، او د ستورمزلو لپاره قوي تخنیکي قوت ته اړتیا ثابته شوې ده.

له ځمکې څخه د ځمکې شکل

د قرآن کریم ابدی اعجاز

آیا غواړئ چې د ځمکې شکل په خپلو سترگو د ځمکې څخه بې غیر د کوم ټیلیسکوف او کوم بل څه وویښئ

حیرانیری مه دا به په یقیني ډول په خپلو سترگو وویښی

د ځمکې شکل یوه داسې موضوع ده چې د کالونو او د پیریو راهیسی خلک ورپکې اختلاف کوي، هر څوک د خپل خیال مطابق رایا کروي.

آیا ددغې موضوع حل لاره شته او کنه؟

او که وي 'نو څرنګه او څوک بايي حل کړي؟

ددې ځواب به څوک وایي؟

ځواب:

ددغه موضوع د حل کولو یوازینی لاره د کائناتو خالق سره ده .

ځکه هغه ذات چې د ځمکې خلقت یې په خپله ترسره کړی دی، او تر هغه هیڅوک هم بنه نه پوهیږي.

ایا تاسو څه فکر کوئ چې هغه ذات به د خپل مقدس کتاب د نازلولو سره د ځمکې شکل د سحره د اوسیدونکو لپاره بې غیر له کوم ټیلیسکوپ او ټیکنالوجی نه وي بنودلی؟

ددې ځواب قرآن عظیم شان وایي:

وَمَا هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَالَمِينَ

۵۲:۶۸: او حال دا چې ندی دغه { قرآن } مګر خو ذکر د ټولو عالمیانو لره.

هو بلکل ددي حوَاب قرآن عظيم شان ويلي، هغه هم ۱۴۰۰ کاله دمخا! خو په داليل سره يعني مونږ کولی شو چې د حُمکي شکل په يقين سره په خپلو سترگو د حُمکي څخه بي غير د کوم ټيليسکوف او ټيکنالوجي معلوم کړو!

سبحان الله څومره د تعجب خبره ده! ايا ريښتيا هم دا ممکنه ده؟

هو بلکل که مونږ ختی که چیرته په یوه سحره کې هم اوسېږو بیا هم ممکنه ده چې معلومه کړو چې حُمکه کروي ده او څرخي خو په شرط ددي چې د الله ج په اياتونو کې به تدابیر هتمي وي.

دا زمونږ غلطی ده چې په قران عظيم شان باندي عمل او ورپکي تدابیر موندی کړی.

لومړی غواړم چې د همغه ذات یو څو اياتونه درباندي ولولم تر څو درته پوښتنه پیدا نشي، چې مونږ ته خو کوم آیات د تدابیر په اړه نه و نازل کړی شوی. او وروسته له هغه به بیا خپلي موضوع ته بېرته راوگرځوو:

[سُورَةُ آلِ عِمْرَانَ 190 :]

«إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ

د بی له شکه د اسمانونو او د حُمکي په پیدایښت کې او په مخلفت د شپي او ورځي کې د هغو پوهانو لپاره ډیري نښانې دي:

[سُورَةُ آلِ عِمْرَانَ 191 :]

الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَمًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

چي په ولاړي، ناستي او ملاستي، هر حالت کبني خدای یادوي. او د اسمانونو او
خُمکي په پیدایښت کبني غور او فکر کوي.»

ددې آیاتونو څخه خو دا معلومه شوه چې مور به په کائناتو، ستورو کې او په
اختلاف د شپې او ورځې کې فکر او تدابیر کوو.

الله (ج) فرمایي:

كَوْتَرَى الْجِبَالَ تَحْسِبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمْرٌ مَرَّ السَّحَابِ صُنْعَ اللَّهِ الَّذِي أَتَقَنَ كُلَّ شَيْءٍ
إِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ >

۲۷:۸۸ ...> او ته به غرونه ویني، ته به په دوی د کلکو ولاړو گمان کوي، حال
دا چې دوی به د ورځې د تېرېدلو په شان تېرېږي، (وگورئ) کار یگري د الله
هغه چې هر شی یې محکم کړی دی، بېشکه هغه ښه خبردار دی په هغو کارونو
چې تاسو یې کوئ >...

اوس راشئ چې په همدغه آیات باندي عمل وکړو

او د حُمکي شکل او خرخيدل يوازي او يوازي په يو خو د اقيقو کي معلوم کړو:

که ته همدا اوس د شپي په يوه کوته کي قرار لري، نو همدا اوس دباندې اووځه او د يو ديوال سره نېژدې ودريزه او د خپلو قدمونو ځای د دقيق معلوم کړه او نظر د په آسمان کي په يو يا څو داسي ستورو کړه چې د ديوال سره د دريو يا څلورو گوتو په اندازه لريوالی ولري، او په همغه ستورو د نظر تر دريو يا څلورو دقيقو پوري بڼه ټينگ وساته، نو ته خامخا په تخفيق سره ددوی حرکت ويني، چې د مشرق څخه د مغرب پر لوري دی، که ته همدهغه ستورو ته يو ساعت يا دوه ساعته وروسته وگوري نو دوی به ډير حرکت کړی وی، دا حرکت به تاته خامخا تعجب درولي،

دا همغه ستوري دي چې مور يي له ماشوم توب څخه تر خپلي ځوانی دور پوري وینو.

او که په سبا شپه د همدغه وخت څخه لږ دمخه تاسو خپل نظر د اسمان پر لوري کړی، نو وبه وینی چې همغه ستوري کوم چې مو په پارونی [تیره شوي] شپه باندې لیدلی و، دوی به په همغه شکل په تدريج سره د مشرق څخه د مغرب پر لوري حرکت کوي.

گټه به مو څه کړي وی؟

لومړی: تاسو به د حُمکي په حرکت باندې پوه شوي یاست، چې حُمکه متحرکه ده، نه لمر او سپوږمی

دوهم: تاسو به د ځمکې په حقیقي شکل باندې پوهیدلي یاست چې ځمکه کوروي ده نه هواره.

دریم: تاسو به د قرآن عظیم شان ددغه آیات په حقیقي تفسیر او معنا باندې پوهیدلي یاست

الله (ج) فرمایي:

وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمْرٌ مَرَّ السَّحَابِ صُنْعَ اللَّهِ الَّذِي أَتَقَنَ كُلَّ شَيْءٍ إِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ >

۲۷:۸۸... < او ته به غرونه ویني، ته به په دوی د کلکو ولاړو گمان کوي، حال دا چې دوی به د ورېځې د تېرېدلو په شان تېرېږي، (وگورئ) کار یگري د الله هغه چې هر شی یې محکم کړی دی، بېشکه هغه بڼه خبردار دی په هغو کارونو چې تاسو یې کوی >...

نو هیچا سره ددې موضوع اړوند اختلاف ما کوی چې د ځمکې په شکل کې او یا یې په څرخیدلو کې نور څه به یې ځایه بخت وکړي

د ځمکې د فالېټ شکل د عوادران عسیویان دي، هغوی خو مجبور دي، چې د فالېټ ځمکې دعوه وکړي

د عیسویانو کتاب (بائبل) د یو سړي له خوا چې نوم یې فاؤل دی تحریف شوی دی. نو ددوی کتاب د ځمکې فالېټ شکل دعوه کړي.

بیشکه باطل چي دی، باطل دی، هیخ کله باطل حق نشي جوړیدلی.
دا کله کېدای شی چي د انسان او العیاذب الله د خدای (ج) خبره د یو ډول پرتله
کړای شی.

دویم څپرکی

«دواهم» د عقلي دالیونو له نظره د ځمکي گردیوالی

لومړی: یي د خصوف او کسوف څخه پیلوو.

په داسي حال کې چې رسول الله ﷺ فرمایي: «خصوف او کسوف د خدای ﷻ
دوې لويې (علامې) نښې دي، نو په لیدلو سره یې دوه رکعت له مونځ ادا کړی.»
په حدیث کې د "لویو علامو" په نوم پیژندل شوي، نو که چېرې هم ځمکه فالپټ
شکل لرلی، نو خصوف او کسوف به پکې هېڅ ډول رامنځته شوي نه وای او نه
پکې رامنځته کېږي، مگر یوازی په کروي ځمکه کې رامنځته کېدای شي.

دوهم: دا چې د ځمکې څخه میلیارده کیلومتره لرې ستوري د سترگو د دید په
ذریعه لیدل کېږي،

نو که چېرې د ځمکې عمومي شکل فالپټ یا هوار وای، نو دا خو باید ضرور
پېښ شوی وای چې د شپې پر مهال، په هوا کې زرگونه کیلومتره د ورپځو څخه

لور د (الوتکي) د پرواز پر مهال، بي له کوم خنډه لکه غرونه ...ولي لمر نه ليدل کيږي؟

دا دليل دی چي ځمکه کروي ده، چي لمر يې په يوه خوا کي پنهان کړی وي او بله خوا کي شپه وي.

درېيم: که چيږي مور په سمندرونو او وريځو تمرکز وکړو، د ټولو مسير د مغرب څخه د مشرق پر لوري دی، چي دا په جامد حالت کي نه، بلکي په کروي ځمکه کي رامنځته کېدای شي.

او په فالېټ ځمکه کي خو بيخي ناممکنه او نامناسبه خبره ده. دا يواځي په هغه حالت کي رامنځته کېدای شي کله چي ځمکه په کروي شکل سره، د مغرب څخه د مشرق پر لوري په تدريج سره وڅرخي.

او بايد چي د سمندرونو سرونه او بيخونه سره متحد وي، کوم چي الله تعالی يې بيان په (سورت النمل: ۸۸ آيت) کي کړی دی. د ليکنې په درېيمه برخه کي پرې تمرکز وکړی.

څلورم: زه فکر کوم دا يوه ډېره روښانه موضوع ده: که چيږي تاسو يو څو روښانه ستوري په نښه کړئ تر دوه يا درې ساعتونو لپاره، نو په ښکاره ډول او بي له خنډه به ووينئ چي هماغه ستوري به خپل مکانونه پرې ايښي وي، او د مغرب پر لور به يې د ځمکي د حرکت سره يو شان حرکت کړی وي.

او يا له دې هم ډېر اسانه دا ده چي تاسو د سپوږمۍ سره نږدې ستورو ته وگورئ او هماغه په نظر کي ونيسئ (سره د مکان او د زمان)، بيا دوه يا درې ساعته وروسته د دوی مکان ته وگورئ، نو تاسو به د سپوږمۍ سره يو شان د دوی ټولو په حرکت پوه شئ.

حتی تاسو به هماغه ستوري سبا شپه هم ووينئ چي په هماغه ډول به حرکت کوي. نو دا د ځمکي په حرکت او په کرويت باندې ښکاره دليل دی.

نو که تاسو مسلمانان یاست، نو تاسو به د [سورت النمل: ۸۸ آیت] په حقیقي معنا پوه شئ. آیت مبارک مو د لیکنې په درېیمه برخه کې ذکر کړی.

پنځم: که چېرې لمر او سپوږمۍ د فالپټ ځمکې د بر دارونو څخه بهر وي او یا له سطحې څخه یې پورته وي، نو حال خو باید دا وای چې په ټوله ځمکه باید یا ورځ وای او یا شپه وای، په داسې حال کې خو هېڅ خنډ وجود نه لري، مثلاً (غرونه.)

شپږم: که چېرې د مغرب څخه د مشرق پر لور حرکت وکړو، نو نهایت کې مور تیتوالی حس کوو، او که د مشرق څخه د مغرب پر لوري حرکت وکړو، نو لوروالی حس کوو. دا تیتوالی د اوبو په څرخېدو کې مهم رول لري، او کېدای شي چې د ځمکې په څرخېدو کې د سمندرو د څرخېدو رول وي، والله اعلم. خو دا یو حقیقت دی، نو که چېرې ځمکه د فالپټ په شان هواره وای، خامخا دا قانون به پکې نه وای رامنځته شوی، او پکې رامنځته کېدای هم نه شي.

اووم: کله چې د سپوږمۍ تندر نیونه رامنځته کېږي، نو په دې وخت کې د سپوږمۍ پر مخور باندې د ځمکې کروي شکل رامنځته کېږي. حال خو باید دا وای چې د سپوږمۍ پر مخور باندې فالپټ شکل رامنځته شوی وای.

او دا یوه منطقي پوښتنه ده، چې همدغه سیوری چې د سپوږمۍ پر مخور باندې اچول شوی دی، بل هېڅ نه دی، مگر د کروي ځمکې سیوری دی. نو دا د ځمکې د کروالتوب بنسکاره ثبوت دی.

اتم: که چپري ټول ستوري کروي او بيضوي شکلونه لري، او خطي لمر او سپوږمۍ هم، نو دا بيا کوم عيب دی چې ځمکه هم بيضوي شکل ولري؟ او که دا د انسانانو لپاره د ژوند کوم نامناسبت رامنځته کوي؟

او که وايي چې نا استوري گډي شکلونه نه لري، په داسې حال کې چې نه د دي کوم تيلسکوپ خوله آسمان ته پورته کړي، او نه کوم بل دليل لري.

په ننني عصر کې د ټولو پرمختللو هېوادونو بې شمېره وگړي په خپلو کورونو کې تيلسکوپونه لري.

نو دا د انکار وړ خبره نه ده، نه د دين له خوا او نه هم د عقل له نظره.

نهم: که چپري سپوږمۍ د فالېټ ځمکې په مخور کې دننه حرکت کوله، يا په خپله فالېټ ځمکه حرکت کوله، نو په دواړو حالتونو کې به بيا د همېش لپاره د سپوږمۍ منظرې گډوډي وای.

دا ځکه چې سپوږمۍ به د شپې برخې خلکو ته په څلورو برخو وېشل شوي وای:

لومړۍ: هغه خلک چې د سپوږمۍ مخې ته دي، هغو ته به د تل لپاره سپوږمۍ مکمله وای.

دوهم: هغه خلک چې د سپوږمۍ شاته قرار لري، د دوی لپاره به د سپوږمۍ رڼا نه وای.

درېيمه: هغه خلک چې د سپوږمۍ بني خواته قرار لري، د هغوی لپاره به سپوږمۍ نيمه وای.

څلورم: هغه خلک چې د سپورمي چپ خواته قرار لري، هغوی ته به هم نیمه بنسکارېده.

په داسې حال کې چې همدغه سپورمي به په همدغه یوه شپه کې ټولو خلکو ته مکمله هم کېږي او نیمه هم.

او حال دا دی چې په ننني عصر کې که چېرې سپورمي بشپړه وي، نو په ټوله نړۍ باندې به بشپړه سپورمي وي، او که یې بیخي رڼا ورکه شي، نو په ټوله نړۍ کې به یې څوک مشاهده و نه کړي.

لسم: کله چې لمر غروب کوي، په دې وخت کې د لمر وړانګې پر وریځو باندې لورې پاتې کېږي، او لاندې وریځي به له د لمر وړانګو پاتې کېږي.

او په تدریج سره پر وریځو د لمر رڼا د بنسکته څخه تر پورته پورې ختمېږي، حالانکې وریځي خو تقریباً لسگونه زره فوټه لورې وي له ځمکې څخه.

او که د ځمکې شکل فالټې وای، نو حال خو باید دا وای چې د لمر وړانګې باید پر وریځو باندې تر ډېره حده پورې نه وای ختمې شوي، او د لمر رڼا باید ورو ورو تبدلې وای، او لمر باید په مستقیم ډول د مغربي هېوادونو پر لورې ګرځېدلی وای.

یولسم: د هغو لپاره چې وایي ځمکه همواره ده!

فرض کړئ په کابل کې د غره په لوره څوکه ولاړ یاست. ډېر قوي دوربین هم درسره شته. هوا صافه ده او د غرب په لور ستاسو د لید مقابل کې بل خنډ هم نه وي. ایا تاسو به کندهار ووينئ؟ په داسې حال کې چې د کابل غرونه تر کندهار ۱۵۰۰ متره لوړ دي.

ځواب یې نه دی! خو که ځمکه همواره وای باید دا کار ۱۰۰٪ ممکن وي.

علت يې دادی چې ځمکه کروي شکل لري. همدارنگه د بحر سطحه (چې د ريفرنس په ډول کارول کېږي) هم کروي ده. ځکه اوبه د جاذبې قوې له امله په ځمکه راټولې دي او کروي سطحه جوړوي. په وچې کې دا کروي سطحه تمديد کېږي او بيا له هغې د ځايونو ارتفاع ټاکل کېږي. په دې معنی چې د کابل ارتفاع، په کراچۍ کې د بحر د سطحه له کروي تمديد څخه محاسبه شوي.

دا چې ځمکه محدبه ده نو د واټن په اوږدېدو يې ارتفاع ستاسو د سترگو د ليد له هموارې سطحې لوړېږي. تر يوه مشخص واټن هاخوا تاسو وړاندې ځای نشئ ليدلی. دا تجربه هغو کسانو کړې چې د بحر غاړې ته تللي. ځکه که مخامخ بحر ته وگوري، ويني چې د بحر اوبه د واټن په اوږدېدو لوړېږي او تر ۵ کيلومتره واټن هاخوا څه نه ويني (حتی که دوربين هم ولري). خو که چېرې د بحر له سطحې ۳۰۰۰ متره لوړ غر وي تاسو يې څوکه د ۲۰۰ کيلومتره واټن څخه ليدلی شئ. همدا علت دی چې د کابل څخه د سالنگ غرونه، چې د ارتفاع توپير يې نېژدې ۴۰۰۰ متره او ترمنځ واټن يې ۱۲۰ کيلومتره دی، ډېر بڼه ليدل کېږي.

که اصلي سوال ته راوگرځم، په کابل کې د لوړ غره پر سر ولاړ کس يوازې تر ۱۳۸ کيلومتره واټن په دوربين ليدلی شي. دا چې د کابل او کندهار تر منځ واټن ۵۰۰ کيلومتره دی، نو بيخي ډېر لوړوالي ته اړتيا ده څو له کابله کندهار وليدل شي.

دولسم: لمر لویدل د هواری ځمکې پر اساس.
د فالیت ځمکې مدعین: ځمکه هواره ده او لمر کرار کرار له ځمکې لري ځي،
بیا شپه جوړیږي.

که رښتیا هم لمر له ځمکې لري تللی وای، نو ولې د لمر لوېدو پر وخت لمر
لوی ښکاري؟ باید موږ داسې لیدلی چې کرار کرار کوچنی کیږي، نه دا چې
نور هم غټ ښکاره شي!

د فالیت ځمکې د رد دالیلونه، د عقلي نظره ډیر دي.
خو موږ په خپل عقل نه بلکې په اسلام ایمان راوړی، ځکه چې انساني عقل او
فکر ناقص او محدود دی.
الله سبحانه و تعالی لطیف (بارېک بین) ذات دی، الله ښه پوهیږي، ولیکن د قران
عظیم شان او سره له عقل تدابیر ته اړتیا ده.

ديارلسم: د حُمکي د کرويټ نړيوال شواهد

۱. د ستلايتونو شتون

نن سبا له ۷۰ څخه ډېر هېوادونه په فضا کې خپل ستلايتونه لري. دا يوازي امريکا يا روسيه نه دي، بلکې داسې هېوادونه هم شته لکه:

افغانستان ته نږدې هېوادونه: ايران، پاکستان، هندوستان، چين

عربي هېوادونه: سعودي عربستان، متحده عربي امارات، قطر، مصر، الجزائر

افريقي هېوادونه: نايجيريا، سويلي افريقا، مصر

اروپايي هېوادونه: فرانس، جرمني، انگلستان، ايتاليا، ترکيه

نور: برازيل، ارجنټاين، استراليا، جاپان، کوريا

دوی ټول خپل ستلايتونه فضا ته لېږي، د حُمکي مدار ته يې اچوي، او د همدغو مدارونو پر بنسټ خپل مخابرات، انټرنېټ، هوا پېژندنه او نظامي څارنه پر مخ وړي.

که حُمکه کوره نه وای، نو مدار او څرخېدنه هېڅ امکان نه درلود، او ستلايت به د حُمکي شاوخوا دايروي حرکت نه شوای کولای.

دلته ځيني هېوادونه او سازمانونه دي چې په فضا کې ستلايتونه لري، او د هغو شمېرونه/مثالونه د شواهدو لپاره وړاندې کوم.

هغه هېوادونه چې ډير ستلايتونه لري:

(United States امریکا) شاوخوا ۸۵۳۰ ستلايتونه فعال دي او يو ستر تجاري پروژې (Starlink) يې لويه برخه ده.

(Russia روسیه) شاوخوا ۱۵۵۹ ستلايتونه.

(China چین) شاوخوا ۹۰۶ ستلايتونه.

(United Kingdom انگلستان) تقريباً ۷۶۳ ستلايتونه.

(Japan جاپان) شاوخوا ۲۰۳ ستلايتونه.

(India هند) شاوخوا ۱۳۶ ستلايتونه.

(France فرانسه) شاوخوا ۱۰۰+ ستلايتونه.

(Canada کانادا) شاوخوا ۶۴ ستلايتونه.

(Germany آلمان) شاوخوا ۸۲ ستلايتونه.

(Brazil برازیل) شاوخوا ۱۹ ستلايتونه په ځمکه شاوخوا مدار کې.

د ستلايت مدار د ځمکې شکل سره تړاو لري

که ځمکه هواره وای، نو ستلايتونه چې مدار ته اچول شوي دي به دوامداره توگه يا به سرعت له ځمکې څخه ليري وتري يا د ځمکې له سطحې سره به ټکر وکړي.

مدارونه پر بنسټ د فزیک قانونونه لکه جاذبه (gravity) ، لاترالي سرعت (tangential velocity) او د مرکز څخه لیرې والي (centrifugal force) په هغه ډول دي چې یوازې د کروي بڼې ځمکې په شتون کې کار ورکړل کېږي.

۲. نړیوال فضايي سټیشن (ISS)

نړیوال فضايي سټیشن چې د امریکا، روسیې، اروپا، جاپان او کاناډا گډه پروژه ده، د ځمکې پر مدار هره ورځ ۱۶ ځلې د ځمکې شاوخوا څرخېږي. د هغوی هر یو فضانورد په خپلو سترگو هره ورځ د ځمکې کرویت ویني. ایا امکان لري چې دومره هېوادونه، له بېلابېلو سیاستونو او دښمنیو سره، ټول په گډه یوه درواغ جوړ کړي؟ دا هېڅ منطقي نه ده.

۳. د عکسونو او ژوندۍ وېډیوگانو شواهد

هره ورځ د مختلفو هېوادونو ستیلايتونه د ځمکې ژوندۍ عکسونه اخلي. د "نویس (NOAA)" ، "میتيوسټ (Meteosat)" ، "هیمواپري (Himawari)" او نورو سیستمونو څخه ژوندۍ انځورونه د انټرنیټ له لارې هر څوک لیدلی شي.

ددې ټولو انځورونو او معلوماتو کې ځمکه د یوې کُرې په بڼه ښکاري. که ځمکه فلپټ (هواره) وای، نو د مختلفو هېوادونو انځورونه به یو له بله تضاد لرلی.

۴. د الوتکو نړیوال مسیرونه

د الوتکو نړیوال مسیرونه هم یوازې د کروي ځمکې پر بنسټ سم معنا لري . که ځمکه هواره وای، نو ډېرې الوتنې به هېڅکله د لنډ مسیر پر ځای اوږده لاره نه اخیسته . د بېلگې په ډول، د دوبي نه امریکا ته الوتنه د قطب شمال له لارې لنډه ده، ځکه ځمکه کوره ده.

نو که ځمکه فلایټ وای، نو باید لسگونه هېوادونه، زرگونه ساینسپوهان او د هر هېواد خپلواک فضايي مرکزونه ټول په گډه یوه لویه درواغچه دسیسه چلولي وای. دا ممکن نه دی، ځکه د سیاست او دښمنۍ له کبله هېڅکله دا ډول نړیوال تړون دوام نه شي کولای.

څوارلسم: د آسمان مشاهداتي ثبوت او د قطبونو ستوري

که څوک د شپې اسمان ته په پام سره وگوري، نو ويني چې ټول ستوري داسې بڼکاري لکه د يوې ستري کړۍ پر شاوخوا په دايروي ډول څرخي.

د شمالي قطب پر لور: ستوري داسې بڼکاري چې د " شمالي قطب ستوري " (Polaris) شاوخوا گړځي.

د جنوبي قطب پر لور: ټول آسمان د يوې کړۍ په څېر څرخي، خو دلته Polaris نه ليدل کېږي.

د امکان او ناممکن دليلونه

(الف) ناممکن نظريه: ټول کائنات د ځمکې شاوخوا څرخي

که ټول ستوري، چې ځيني يې له ځمکې څخه په ميليونو نوري کلونو لرې دي، د ځمکې شاوخوا حرکت وکړي، نو بايد د تصور نه بهر سرعت ولري، چې دا د فزيک د قوانينو خلاف خبره ده.

(ب) ممکنه نظريه: د ځمکې خپل څرخي حرکت

يوازې د ځمکې په خپل محور تاوېدل (يو ځل په ۲۴ ساعتونو کې) د ټولو مشاهداتو معقول تفسير دی.

د قرآن اشاره:

وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ صُنِعَ اللَّهُ الَّذِي أَتَقَنَ كُلَّ شَيْءٍ
إِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ

ژباړه

او ته غرونه وینې، په خپل حای به یې کلاک ولاړ گڼې، خو هغه به د ورېځې
غونډې تېرېږي، د هغه الله جوړونه ده چې هر څه یې محکم کړي دي بې شکه
همغه بڼه خبردار دی په هغو کارو چې تاسې یې کوئ.

(يُكْوِرُ اللَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكْوِرُ النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ) (الزمر: ۵)

ژباړه: « هغه شپه د ورځې پر سر راړوي او ورځ د شپې پر سر راړوي.»
کلمه يُكْوِرُ د "گردول" معنا لري، چې بنکاره اشاره ده د ځمکې د گردوالي او د
شپې ورځې پر محور تاوېدو ته.

د عملي مشاهدې لارښوونه (ازمويڼه)

که څوک غواړي په خپله سترگو یې وازمويي، نو کولای شي لاندې کارونه
وکړي:

د شپې په یوه روښانه ځای کې ودریږي، غوره دا ده چې د ښار له څراغونو لرې وي.

د یو دیوال یا کوم ثابت ځای سره ځان مشخص کړي چې حرکت ونه کړي.

وخت او مکان په یاد ولرئ (لکه د موبایل ساعت او ځای).

د آسمان ستورو ته پام وکړئ. که لږ تر لږه څو ساعته په یو ځای کې پاتې شئ، ښکاره به وویځئ چې ټول ستوري په حرکت کې دي.

یوازې یو ستوری په خپل ځای کلک ښکاري: هغه د شمالي قطب ستوری (Polaris) دی. همدا د ځمکې د محور لوری دی.

د قطبي ستورو معلومول اوس ډېر اسانه دي، ځکه د ستیلریوم (Stellarium) په څېر نوې اپلیکشنونه په موبایل کې ښکاره کوي چې قطبي ستوری کوم ځای کې دی.

دا مشاهدې په ښکاره ډول ثابته وي چې ستوري په اصل کې نه د ځمکې شاوخوا څرخي، بلکې ځمکه خپله تاوېږي.

د قطبونو ثابت ستوري د ځمکې د کرویت او د هغې د محور د څرخي حرکت ژوندي نښې او یو داسې ثبوت دی چې په هیڅ ډول کوم شک پکې نه پاتې کیږي

داسې يو دليل چې پکې هيڅ شک نه پاتېږي

ان شاء الله تعالى

دوکتور محمد غلوش وايي: د ځينو هغو کسانو ستونزه چې د «ځمکې مسطح والي» نظر خپروي دا ده چې هڅه کوي دا خبره قرآن ته وتړي. دا د موضوع تر ټولو خطرناک اړخ دی، ځکه دا د دين د بنسټونو موخه ده. په ځانگړې توگه، دا نظر په «کتاب مقدس» (انجيل) کې موجود و، او کله چې ساينس يې ناسم ثابت کړ، هغوی وغوښتل په غير مستقيم ډول ځينې مسلمانان دې ته اړ کړي چې همدا فکر د قرآن سره وتړي، خو داسې بنسټونه چې قرآن هم د کتاب مقدس په څېر تېروتنه لري. د دې په کولو سره دوی غواړي ټول يو شان کړي، او داسې وښيي چې قرآن له حقايقو خالي دی، او له همدې لارې د رسول الله ﷺ صداقت ته زيان ورسوي او داسې وانگېرل شي چې گواکې هغه ﷺ خپل فکرونه د کتاب مقدس نه اخيستي.

خو له بده مرغه، ځينې مسلمانان په ډېر ساده توب ورپسې ځي او په خپله د دين د بنسټونو کوي. حال دا چې اسلام يوازینی دين دی چې له علم سره سمون لري او ورسره هيڅ تکرر نه لري.

دا موضوع څو ځله رد شوی ده، خو بنسټونه چې لا هم ځينې خلک لا زيات دليلونو ته اړتيا لري – په داسې عصر کې چې د معلوماتو ترلاسه کول تر ټولو اسانه شوي.

نو نن به يو داسې دليل وړاندې کړم چې هيڅ شک نه پرې کېږي، ځکه رياضيات دروغ نه وايي.

د ځمکې د کروني والي د اثبات لپاره رياضي

د ځمکې د مسطح والي پلويان د خپل نظر د ثابتولو لپاره اړ دي چې ووايي:

لمر باید د خُمکې سره ډېر نږدې وي.

لمر باید د خُمکې په اندازه یا تر هغې کوچنی وي.

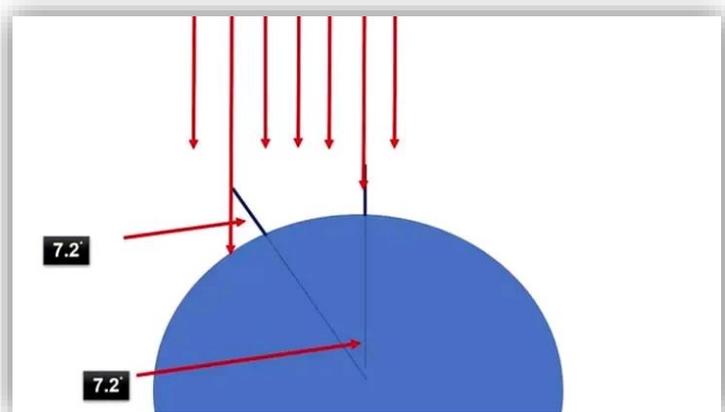
لمر باید د سپورمې په مدار کې یا تر هغې نږدې وي.

سپورمې باید د خُمکې په اندازه وي.

ولې؟ ځکه که د لمر وړانګې موازي او مستقیمې وي، نو د سیوري په اندازه کولو کې به د دوی فکر سمدستي رد شي.

خو رځی، په گام په گام د خُمکې کروي توب ثابت کړو.

که خُمکه مسطحه وای، نو د سیوري اوږدوالی به د خُمکې په هر ځای کې یو شان وای. یعنی د اسوان او قاهرې سیوری به برابر وای. خو په حقیقت کې داسې نه ده. لمر ډېر لږې دی، نو وړانګې یې موازي رځي – او دا خبره به هم په ثبوت ورسول شي.

یونانی-مصری عالم ارسطوستین (Eratosthenes) ولیدل چي په اسوان کي د کال په یوه ورځ لمر په بشپړه توگه د عمودي ستونو په سر راځي او هېڅ سیوری نه پاتي کیږي. هغه فکر وکړ: که ځمکه مسطحه وي، باید په قاهره کي هم په همدې وخت کي هېڅ سیوری نه وای، خو داسي نه ده – هلته سیوری موجود و.

نو ده د قاهرې د سیوري زاویه واندازه کړه، او د قاهرې او اسوان ترمنځ واټن یې هم معلوم کړ. بیا یې د هندسي د قاعدو په کارولو سره وښوده چي ځمکه کروي ده. د سیوري زاویه یې د ۳۶۰ درجو سره پرتله کړه او په همدې حساب یې د ځمکې محیط محاسبه کړ.

له دې ثابته شوه چي ځمکه کروي ده او د هغې لپاره قطر، شعاع او محیط اندازه کېدای شي.

د لمر د لرې والي ثبوت

خو د حُمکي د مسطح والي پلويان وايي "تاسو دا ټول د دي پر بنسټ وياست
چي لمر لري دي، خو چا ويلي چي لمر لري دي؟"
بنه، راضي د دي لري والي ثبوت وړاندي کړو.
يو بل يوناني عالم وويل: د لمر او سپوږمۍ د گرهېدو (کسوف او خسوف)
کي، تل سپوږمۍ منځگري وي:

په لمر تندر کسوف کي سپوږمۍ د حُمکي او لمر تر منځ راضي.

په سپوږمۍ تندر خسوف کي سپوږمۍ د حُمکي د سيوري تر شا پټه شي.

نو دا ثابتته شوه چي لمر د سپوږمۍ نه ډېر لري دي.

بيا د سپوږمۍ قطر د حُمکي د سيوري په اندازه کولو سره محاسبه شو. د دقيقو
محاسبو وروسته ثابتته شوه چي د حُمکي قطر د سپوږمۍ د قطر شاوخوا ۳،۷
خله دي.

بيا د زاويي او تناسب له لاري د سپوږمۍ واټن د حُمکي نه معلوم شو.

د لمر واټن

په هر قمري مياشت کې په اوومه ورځ لمر او سپوږمۍ دواړه په اسمان کې يو ځای بنځاري. دا يو مثلث جوړوي (ځمکه - سپوږمۍ - لمر) چې په کې زاويه قائمه ده.

د سپوږمۍ د معلوم واټن او د زاويې په کارولو سره، د ځمکې او لمر تر منځ واټن محاسبه شو: شاوخوا ۱۵۰ ميليونه كيلومتره.

همدارنگه د تناسب له مخې وبنودل شوه چې د لمر قطر او حجم د ځمکې نه نږدې ۱ ميليونه ځله زيات دی.

د مسلمانانو ونډه او عصري ثبوتونه

نه يوازې يونانيانو، بلکې مسلمان عالم ابوريحان البيروني هم د ځمکې کروي توب په رياضي سره ثابت کړی.

بيا د عصري علم په راتگ سره دا خبره د ليزر وړانگو، سپوږمکۍ تصويرونو او طيف تحليلي ازموينو له لارې هم تاييد شوه.

نو واقعاً شرموونکې ده چې په دې زمانه کې لا هم ځينې خلک پوښتي چې ځمکه گرد ده که مسطحه. او تر دې هم ډېر شرموونکې دا ده چې څوک هڅه کوي دا ناسم نظر قرآن ته وتړي، په داسې تفسير سره چې په بشپړه توگه ساده او بي منطق دی.

د هغه ایتونو اعجاز چي شک کوونکي ترې د حُمکي د هواروالي ادعا کوي:

آیا په رښتیا هم قرآن کریم حُمکه هواره معرفي کوي؟

خواب: په دې اړه ملحدین د قرآن کریم له دې آیاتونو څخه استدلال کوي

«د حُمکي فرش یا (Earth Crust)»

الله سبحانه و تعالی فرمایي:

«[وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ بِسَاطًا لِتَسْلُكُوا مِنْهَا سُبُلًا فِجَاغًا (نوح: ۱۹-۲۰)]»

ژباړه: «الله جل جلاله ستاسو لپاره ځمکه د فرش په څېر و غوړوله، خو تاسو د هغې په لویو لارو ولاړ شئ.»

«[الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ الْأَرْضَ مَهْدًا وَسَلَّكَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا (طه : ٥٣)]»

ژباړه: «هغه ذات چې ستاسو لپاره یې د ځمکې فرش و غوړاوه، او په هغې کې یې ستاسې د تگ لارې جوړې کړې.»

«أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ ۗ — وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ ۗ»

67-14 «ایا هغه ذات به نه پوهیږي چې یې (هر څه) پیدا کړي دي (ولي نه)! او هم دی ډېر باریک بین، ښه خبردار دی»

«هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ الْأَرْضَ ذُلُولًا فَامشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهِ ۗ — وَإِلَيْهِ النُّشُورُ ۗ»

67-15 «دی همغه ذات دی چې تاسو لپاره یې ځمکه تابع گړخولې ده، نو تاسو د دې په اوږو (اطرافو، لارو) کې گړځئ او د دغه (الله) له رزق نه خورئ او خاص ده ته (ستاسو) بیا ژوندي راپورته کېدل دي»

د ځمکې سر یا د ځمکې هغه برخه چې مورې پرې اوسېږو د ځمکې تر ټولو پورتنۍ برخه ده چې د ځمکې پوښ یا قشر (Earth Crust) ورته یل کېږي او نږدې (۳۰) کپلو متره ډبلوالی یا ضخامت لري [1]، د ځمکې د نیمایي قطر اوږدوالی نږدې (۶۴۰۰) کپلومتره ده، په دې معنا چې که چېرې مورې د ځمکې له سر نه (۶۴۰۰) کپلو متره کوهی وباسو نو د ځمکې منځ ته رسېږو او که ۳۰ کپلو متره کوهی وکنو نو د ځمکې لومړنی پوښ یا

(Earth crust) به پای ته ورسېږي. په دې توګه د ځمکې د نیم قطر یعنې (۶۴۰۰) کپلومتره په وړاندې د ځمکې قشر یعنې (۳۰) کپلومتره هېڅ هم نه دی او یواځې د یوې قالینې یا غالی حیثیت لري، او دا هم معلومه ده چې د ځمکې له پوښ څخه لاندې ژوند کول ناشوني دي،

ساینس پوهان د ژورو برمه کولو او د زلزلو د توموګرافي له لارې د ځمکې داخل تعریف او تشریح کوي. دې تخنیکونو څیړونکو ته اجازه ورکړي چې د ځمکې داخلي کیمیاوي او فزیکي جوړښت په اړه زده کړي وکړي، د څیړنو له مخې ساینس پوهان د ځمکې جوړښت په (7) طبقونو ویشي:

د ځمکې کلک داخلي کور (The Solid Inner Core of Earth) ،

د "D" طبقه ("D" Layer) ،

بښکته منډل (Lower Mantle) ،

مایع بهرنی کور (Liquid outer core) ،

پورتنۍ منتر (Upper Mantle) ،

منځنی خټکی (MiddleMantle) ،

لیتوسفر یا برعظمي کرسټ. (Lithosphere).

لیتوسفر یا د ځمکې کرسټ: دا د ځمکې بهرنۍ برخه ده چې په اصل کې د کرسټال ډبرو څخه جوړه شوي ده. کرسټ (دواړه سمندر او براعظم) د ځمکې

سطحه ده؛ لکه څنگه چې دا زموږ د سياري تر ټولو سره برخه ده. موږ دې سختې بهرنۍ خوالې ته د لیتوسفير (د ډبرې يا قوي طبقې) په توګه هم ویلی شو.

د ځمکې کرسټ د تودوخې درجه:

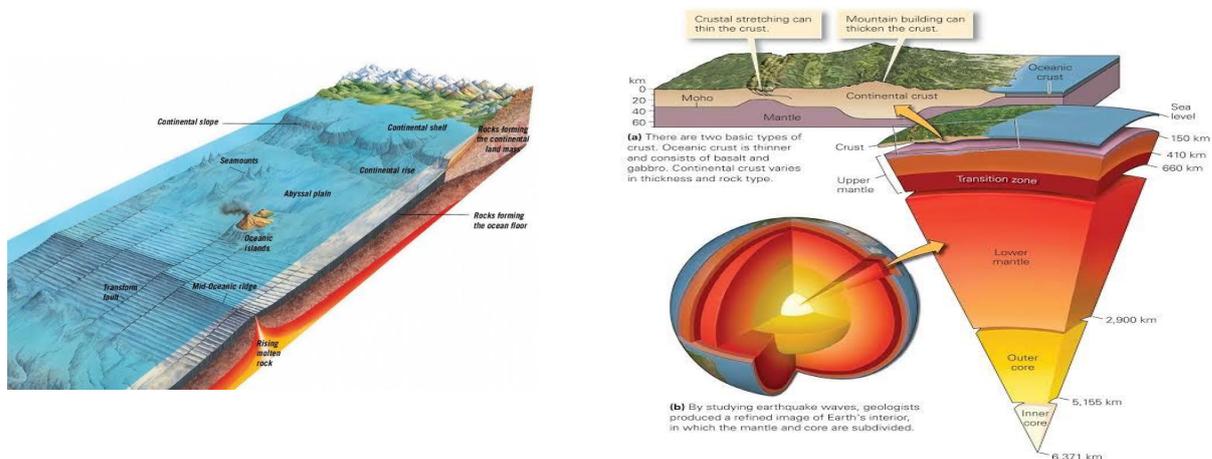
د ځمکې د کرسټ تودوخه د ژوروالي سره وده کوي، په عمومي ډول د تودوخي درجه د ځمکې د کرسټ څخه تر mantel crust پورې

: [C 100 (212 °F) [600 °C (1,112 °F)] ته رسېږي دا خو یوازې د ځمکې د لومړۍ طباقې تودوخه ده چې یوازې تر mantel crust پورې یې سرحد رسېږي، د ځمکې د کرسټ په پورتنۍ برخه کې د هر کیلو متر لپاره د تودوخي درجه د (30 °C) (54 ° F) په اندازه لوړېږي.

ددې سره څښ د منټال کرسټ دی

چې د سختو اسطېف طبشانونو د رامنځته کېدو لامل کېږي، او بیا ختی د inner core د تودوخي درجه نسبت د لمر د تودوخي په اندازه ده.

نو په هر صورت بې له ځمکې کرسټ څخه زموږ ژوند ناممکن دی نو له همدې امله قرآن کریم د ځمکې پوښ یا قشر له غالی سره ورته بنودلی تر څو یې پر لارو موږ له یو ځای څخه بل ځای ته تګ او راتګ وکړو. کېدای شي ځینې ووايي چې غالی خو پر هوار ځای باندې غوړول کېږي، نو ځکه دا خبره نا سمه ده خو که چېرې موږ د ځمکې په څېره یوه لویه کره تصور کړو نو په دومره ستر کروي څیز باندې د غالی یا قالیني په څېر کوم څیز غوړول عادي او ساده خبره ده. نو قرآن کریم هم د ځمکې له قشر یا پوښ څخه د یوې غالی په توګه یادونه کوي، هغه غالی چې په یوه گرمه او د ژوند لپاره پر نا مناسبې کرې باندې غوړول شوې،

چي دي موضوع ته د قرآن كريم په ډېرو آياتونو كې اشاره شوې ده،

لكه: [وَالْأَرْضَ فَرَشْنَاهَا فَنِعْمَ الْمَاهِدُونَ (الذاريات: ۴۸)]

ژباړه: مور خلكه غورولې ده او مور ډېر ښه غوروونكي يو.

[أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهَادًا وَالْجِبَالَ أَوْتَادًا (النبأ: ۶-۷)] ژباړه: آيا مور خلكه نه ده غورولې، او غرونه مو په خلكه د مېخونو په څېر نه دي ښخ كړي؟

د انسان بدن د ۶ اصلي كيمياوي عناصرو څخه جوړ شوی دی:

اكسيجن – (O) ۶۵%

کاربن – (C) ۱۸٪

هایدروجن – (H) ۱۰٪

نایتروجن – (N) ۳٪

کلسیم – (Ca) ۵٪.۱

فاسفور – (P) ۱٪

په زړه پورې دا ده چې همدا عناصر د ځمکې د کرسټ (crust) اصلي برخې دي. دا حقیقت د قرآن د دې آیت سره بشپړ توافق لري:

(مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَى)

(له همدې (ځمکې) مو پیدا کړي یاست، همدلته مو بېرته ورگرځوو، او له

همدې به مو بیا راوباسو [ ] .طه: ۵۵)

څلورم د اسلامي علماؤو له نظره

کرویت د ځمکې د اسلامي او بشري تصور له مخې

ډاکټر منصور ابو شریعة العبادي وايي:

د دې لپاره چې دا عالمان وکولای شي د دغو فلکي پېښو د رامنځته کېدو وختونه مخکې له مخکې معلوم کړي، نو اړ و و چې هندسي او ریاضي مادلونه جوړ کړي، تر څو د دغو اجرامو موقعیتونه د یو بل په نسبت معلوم کړي او دا مادلونه د خپلو مختلفو حسابونو لپاره وکاروي.

د پنځمې میلادي پېړۍ په ترڅ کې، د طبیعت یوناني عالمانو د کائنات لومړی مادل جوړ کړ، چې پکې ځمکه یوه ګرده کره وه، او نور آسماني اجرام د هغې شاوخوا په ثابتو مدارونو کې، د بېلابېلو قطرونو په اندازه، تاوېدل.

که څه هم چې د ګردې ځمکې مادل د فلکي ډېرو پېښو تشریح وکړه، خو د ځینو ستورو او سیارو خوځښت یې سم نه شو تشریح کولی، ځکه داسې انگیرنه وه چې دا ټول د ځمکې شاوخوا ګرځي.

همدې غیر معمول خوځښتونو ځینې فلکیان دې ته اړ کړل چې دا نظر وړاندې کړي چې ښايي ځمکه خپله تاوېږي، نه دا چې لمر، ستوري او سیارې د هغې شاوخوا ګرځي. دا موضوع د لومړي ځل لپاره د یوناني فلاسفه وو لخوا مطرح شوه، او همدارنګه د اسلامي نړۍ ځینو فلکیانو هم دا نظر وړاندې کړ، لکه:

ابو ریحان البیروني (وفات 1048 م) د یولسمې میلادي پېړۍ په پیل کې،

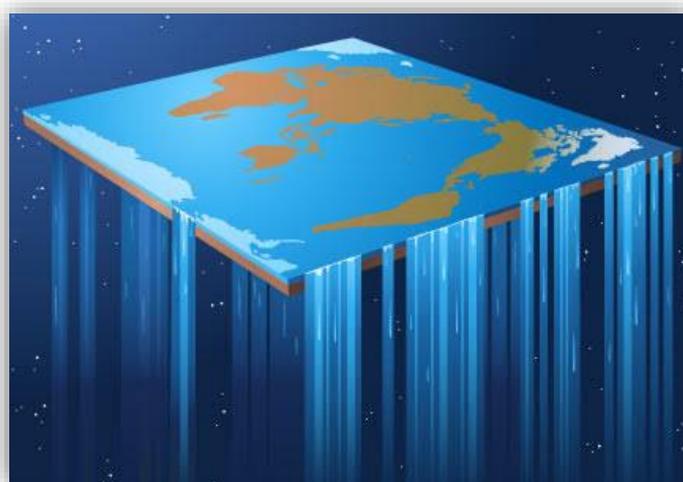
نصیرالدین طوسي (وفات 1274 م: 672 / هـ) د دیارلسمې پېړۍ په جریان کې،

ابن الشاطر (وفات 1375 م: 777 / هـ) د خوارلسمې پيړۍ په ترڅ کې، چې د ستورو ډېری خوځښتونه يې د دې پر بنسټ تشریح کړل چې ځمکه خپله تاوېږي.

په 1539 م کال کې، پولنډی فلکی پوه نیکولاس کوپرنیکوس (وفات 1543 م) د "مرکزیت د لمر" نظریه وړاندې کړه، چې دا يې په خپل کتاب " د آسماني اجرامو تاوېدل " کې خپره کړه . په دې نظریه کې يې دا روښانه کړه چې ځمکه او نور سیارې د لمر شاوخوا ګرځي، نه برعکس، او دا چې ځمکه هره ورځ یو ځل شاوخوا تاوېږي.

له حیرانتیا ډکه خبره دا ده چې د عصري ساینسي بیداری په پړاو کې داسې مذهبي ډلې راپورته شوي چې د ځمکې د ګردوالي نظریه يې رد کړه، او د هغه نظريې پلوي شوي چې د " فلیټه ځمکه " نومېږي – هغه نظریه چې بشریت له دوه زره کلونو راهیسې رد کړې ده.

د ځمکې فلیټه والي د نظريې یو پلوی، د عیسویانو د بایبل آیتونو پر بنسټ، له خپل ذهن نه یو تخیلي ماډل جوړ کړ.

د عيسوي بايبل له مخې د ځمکې شکل!

د مسلمانانو څخه د فالېټ نظريې ملاتړي لا تر اوسه په دې ندي خبر چې زمونږ اصل عقیده په عيسوي بايبل ولاړه او ټوله گټه يې عيسويت ته رسيري، له عيسويانو خو گيله نشته ځکه دا د دوی خپل مذهبي کتاب دی، خامخا به د فالېټ تيوري ملاتړ او دفعه کوي، خو دا هيله لرم چې نور په اسلامي ټولنه کې دا ډول باطلو افکارو ته ځای ورنکړل شي .

باذن الله تعالی

د بايبل له مخې د ځمکې شکل: فالېټ، څلور کونجه او ثابته غيرې متحرکه ځمکه:

د بايبل اياتونه:

ثابته او نه بنورېدونکې ځمکه:

لمر او سپوږمۍ د ځمکې په شاوخوا کې گرځي

يوشع 10:12-13

"يوشع لمر ته وويل: اي لمره! په جبعون کې ودرېزه او اي سپوږمۍ! په اېلون کې".

📖 Psalm 93:1

“The world is established, firm and secure.”

ژباړه: نړۍ ټينگه ايښوول شوې ده، ټينگه او خوندي ده.

📖 Psalm 96:10

“The world is firmly established; it cannot be moved.”

ژباړه: نړۍ کلکه ولاړه ده؛ نه شي بنورېدای.

📖 Psalm 104:5

“He set the earth on its foundations; it can never be moved.”

ژباړه: هغه ځمکه پر خپلو بنسټونو ټينگه کړې ده، چې هېڅکله نه شي بنورېدلای.

📖 Isaiah 45:18

“He founded the earth; he did not create it to be empty, but formed it to be inhabited.”

ژباړه: هغه ځمکه بنسټ کړې، دا يې تشه نه ده پيدا کړې، بلکې د هستوگنې لپاره يې جوړه کړې ده.

📖 1 Chronicles 16:30

“The world is firmly established; it cannot be moved.”

ژباړه: نړۍ کلکه ولاړه ده، نه شي بنورېدلای.

څلور کونجه/پایونه لرونکي ځمکه:

📖 Revelation 7:1

“Four angels standing at the four corners of the earth.”

ژباړه: څلور فرښتي د ځمکې پر څلورو کونجونو ولاړې وې.

📖 Revelation 20:8

“The nations in the four corners of the earth.”

ژباړه: د ځمکې څلورو کونجونو کې مېشت قومونه.

📖 Isaiah 11:12

“He will gather the exiles of Israel from the four quarters of the earth.”

ژباړه: هغه به د ځمکې له څلورو برخو د اسراييلو تبعید شوي راټول کړي.

📖 Job 38:13

“That it might take the earth by the edges.”

ژباړه: ترڅو ځمکه د څنډو نه ونیسي.

📖 Job 28:24

“He views the ends of the earth.”

ژباړه: هغه د ځمکې پایونه گوري.

دایروي افق او دایره یي تصور:

📖 Isaiah 40:22

“He sits enthroned above the circle of the earth.”

ژباړه: هغه د ځمکې پر دایره ناست دی.

📖 Job 26:10

“He marks out the horizon on the face of the waters.”

ژباړه: هغه د اوبو پر سطحه یوه دایره ټاکلې ده.

ځمکه پر هېڅ څوړند ده:

📖 Job 26:7

“He suspends the earth over nothing.”

ژباړه: هغه ځمکه پر هېڅ شي ځورنده کړې ده.

ستنې يا بنسټونه:

📖 Psalm 75:3

“It is I who hold its pillars firm.”

ژباړه: دا زه يم چې د ځمکې ستني ټينگي کوم.

📖 1 Samuel 2:8

“For the foundations of the earth are the Lord’s.”

ژباړه: ځکه چې د ځمکې بنسټونه د رب دي.

د ځمکې سرحدونه او پايونه:

📖 Deuteronomy 13:7

“...from one end of the land to the other...”

ژباړه... له يوې پايه تر بل پايه د ځمکې پورې...

📖 Proverbs 30:4

“Who has established all the ends of the earth?”

ژباړه: چا د ځمکې ټول پايونه ټينگ کړي دي؟

📖 Acts 13:47

“...that you may bring salvation to the ends of the earth.”

ژباړه: ترڅو ته نجات د ځمکې تر پای پورې ورسوي.

ستوري ځمکې ته راځي:

مکاشفه 6:13

"او د اسمان ستوري په ځمکه ولوبدل لکه د انځر ونه چې خپل خام انځر په توپان کې غورځوي".

دا ټول آيتونه د بايبل څخه دي، او دا بنيې چې د ځمکې په اړه پکې هغه نظريات راغلي چې د ساينس له اساسي حقايقو سره ټکر لري، او فالت نظريه يې رامنځته کړي .

د دې ماډل له مخې، کائنات داسې جوړ شوی:

ځمکه د يو ډيسک (دائري ټوټې)په بڼه ده،

د ځمکې باندنۍ سطحه (چې جغرافيه پرې پرته ده)د نيمې فلزي قُبې لخوا پوښل شوی،

له لاندي څخه، دا ډيسک او قُبه دواړه د يو اوبو محيطي ځنډي لخوا احاطه شوي،

د قُبې د دننه سطحې سره، ستوري نښلول شوي،

لمر او سپورمی دواړه د همدې قُبي لاندې مدارونو کې تاوېږي، چې ارتفاع يې تر ۵۰۰۰ کيلومترو نه زيات نه دی.

د دوی په باور،

قطب شمالي د خُمکې منخ دی،

قطب جنوبي د خُمکې شاوخوا حلقه ده،

دا جنوبي قطب د يخ له يو ديوال څخه جوړ شوی چې لوړوالی يې شاوخوا ۵۰ متره دی.

دوی د خُمکې د دې ډيسک قطر شاوخوا ۴۰،۰۰۰ کيلومتره ټاکلی، چې دا د گردې خُمکې له محيط سره برابر دی. د دوی د پخوانيو اندازه وو له مخې، د قُبي تر ټولو لوړ حای تر ۱۰۰ کيلومتره نه و زيات، خو وروسته دا اندازه ۵،۰۰۰ کيلومتره ته بدله شوه. د لمر او سپورمی قطر له ۵۰ کيلومتره زيات نه دی، او دا دواړه د قطب شمالي شاوخوا دايروي مدارونه وهي، چې د دوی له نظره د خُمکې مرکز دی.

د لمر مدار هم د فصلونو په بدليدو سره بدلېږي:

په دوبي کې چې لمر د استوايي کرښې شمال ته وي، مدار يې کوچنيږي؛

او په ژمي کې چې لمر د استوايي کرښې جنوب ته وي، مدار يې غټېږي.

دوی باور لري چې لمر تودوخه نه تولیدوي، بلکې یو شی چې دوی یې "کاسمیک ساه (cosmic breath)" بولي، د ځمکې تودوخه او یخوالي کنټرولوي. دا "ساه" له لمر سره تړاو لري، خو لمر یې په تودوخې یا یخوالي کې مستقیم رول نه لري.

همدارنگه دوی دا هم وایي چې باران د اوبو د دوراني سیستم له مخې نه اوري، بلکې د آسمان له چټ څخه د شقوقو (درزونو) له لارې، د اوبو له محيطي سرچینې راځي. دوی د بریننا او غرغر د رامنځته کېدو لپاره هم ډېر عجیبه تعبیرونه لري.

دریم څپرکی

فرعي څانگه: قرآن کریم او د ځمکې کرویت

په قرآن کریم، او همدارنگه د نبوي احادیثو په رڼا کې، هیڅ قطعي الفاظ داسې نه دي راغلي چې واضح ډول دا ثابت کړي چې د ځمکې شکل ګرد، فلیته یا بل درې بعدي شکل لري.

الله تعالی انسان ته د عقل ستر نعمت ورکړی، تر څو هغوی وکولای شي د دې لیدل شوي کائنات د ټولو مخلوقاتو اسرار کشف کړي.

بشریت د شلمې میلادي پېړۍ په پای کې وتوانېد چې د الله تعالی د اکثر و مخلوقاتو ترکیب او د هغوی د کار کولو طریقه معلومه کړي، له طبیعي عناصرو څخه نیولي، د انسان بدن، د نورو ژوو بدنونه، تر سپورميو، سیارو، ستورو او کهکشانونو پورې.

قرآن کریم خوارلس سوه کاله وړاندې د دغو لویو علمي کشفیاتو وړاندوینه کړې وه، چې دا به الله تعالی د انسانانو لپاره پرانيزي، او دا به دا خبره روښانه کړي چې دا کائنات یو حکیم، عالم او قادر خالق لري. لکه چې الله سبحانه و تعالی فرمایي:

(سُنُّرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْأَفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ ۗ أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ)

(ژباړه: ژر به موږ هغوی ته خپلي نښې په آسمانونو او په خپلو ځانونو کې وښیو، تر دې چې هغوی ته څرگنده شي چې همدا حق دی. ایا ستا رب بس نه دی، چې پر هر څه ناظر (گواه) دی؟)

- [سورة فصلت] 53 :

او فرمایي:

(وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ سِيرِيكُمْ آيَاتِهِ فَتَعْرِفُونَهَا ۗ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ)

(ژباړه: او ووايه: ټول حمد د الله لپاره دی، ژر به يې الله تاسو ته خپلي نښې وښيي، او تاسو به يې وپېژنئ، او ستا رب ستاسې له کړنو ناخبره نه دی).

- [سورة النمل] 93 :

او فرمایي:

(اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ ۚ يَتَنَزَّلُ الْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا)

(ژباړه :الله هغه ذات دی چې اووه آسمانونه یې پیدا کړل، او له حُمکې څخه یې هم د هغو په شان (طَبَقِي) پیدا کړې، امر (د الله فرمان) په دې ټولو کې راکوزېږي، تر څو پوه شئ چې الله پر هر څه قادر دی، او الله په هر څه باندي علم لري).

- [سورة الطلاق] 12 :

د هغه ایتونو تفسیرونه چې شکونکي ترې د حُمکې د شکل ادعا کوي

ځینې خلک ممکن د ځینو آیتونو له مخې داسې فکر وکړي چې گواکي حُمکه فلیته ده، لکه د لاندې آیتونه:

(وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ بِسَاطًا)

(ژباړه :الله تاسو ته حُمکه فرش گرځولي ده).

- [سورة نوح] 19 :

(وَالِى الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ)

(ژباړه :او (ایا نه گورئ) حُمکې ته، چې څنګه هواره شوې؟)

- [سورة الغاشية] 20 :

(وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْفَيْنَا فِيهَا رَوَاسِي وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَّوْزُونٍ)

(ژباړه :او حُمکه مو وغځوله، او پکې مو تینګ غرونه وغورځول، او پکې مو له هر څه څخه په ټاکلي انداز پیدا کړه).

- [سورة الحجر] 19 :

خو حقيقت دا دی چي دا آيتونه د حُمکي د عمومي شکل په اړه نه دي، بلکي د هغي سطحې (پوښښ يا سطحې) په اړه خبرې کوي، لکه څنگه چي انسانان يي د خپلو سترگو په ليدو درک کوي — هغوی ته دا هواره، غځېدلې، فلپټه ښکاري. لکه څنگه چي جغرافيه پوه الهمداني (وفات 947 : م 336 / هـ) ويلي:

"پوه شه چي حُمکه فلپټه نه ده، او نه هم داسي فرش ده چي منځ او څنډې يي مساوي وي؛ بلکي حُمکه قوسي (گردې) ده، خو دا قوس والی د هغي د پراخوالي له کبله نه ښکاري، بلکي دا د اندازو له مخي څرگندېږي".

آيت شريف:

«وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ بِسَاطًا»

[نوح: ۱۹]

(ژباړه: او الله تعالى تاسي ته حُمکه پراخه هواره کړې ده)

دي آيت ته اشاره ده چي الله تعالى حُمکه داسي خپره کړې، هواره کړې، او داسي جوړه کړې چي خلک پرې استوگنه وکړای شي، آرام شي، او پرې ژوند، پرمختگ، او گټه پورته کړي.

ابن کثير رحمه الله وايي:

«يعني الله تعالى حُمکه خپره کړه، تياره يي کړه، مستقره يي کړه، او د غرو په وسيله يي ټينگه او ثابته کړه.»

(تفسير ابن کثير، ۲۴۷/۸)

د همدې معنا په څېر الله تعالى فرمايي:

«أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهَادًا»

[النبأ: ٦]

(ژباړه: ايا مور ځمکه تاسو ته بستر نه ده کړې؟)

يعني دا ځمکه مو تاسو ته هواره، پراخه، او تياره کړې، ترڅو تاسې پرې کرنه وکړئ، کورونه جوړ کړئ، او پکې سفر وکړئ.

ابن کثير رحمه الله وايي:

«يعني دا ځمکه د خلکو لپاره داسې تياره شوې چې دوی پکې ژوند وکړي. دا ټينگه، ثابته او مستحکمه ده.»

(تفسير ابن کثير، ٣٠٧/٨)

او دا آيت:

«وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوْسِيَ وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَّوْزُونًا»

[الحجر: ١٩]

(ژباړه: او مور ځمکه خپره کړې ده، پکې مو غښتلي غرونه اچولي، او هر ډول شيان مو پکې په ټاکلي انداز پيدا کړي دي)

دې معنا ته اشاره ده چې الله ځمکه هواره کړه، او پکې يې مضبوط غرونه ځای کړل. دا ورته ده لکه څنگه چې الله تعالی فرمايي:

«وَهُوَ الَّذِي مَدَّ الْأَرْضَ وَجَعَلَ فِيهَا رَوْسِيَ وَأَنْهَارًا»

[الرعد: ٣]

(ژباړه: او هم هغه (الله) دی چې ځمکه يې خپره کړه، پکې يې غښتلي غرونه او سيندونه پيدا کړل)

نو د دې خبرو او د دې وينا تر منځ هېڅ توپير نشته چې ځمکه گرده ده او بله خوا وايي خپره شوې ده، ځکه چې په اصل کې دا ټوليزه گرده ده، خو د هغه چا

لپاره چې ورباندې ولاړ وي او ورته وگوري، نو ورته هواره بنکاري . همداسې هر چاته بنکاري.

فخرالدين الرازي رحمه الله ويلي دي:

«که څوک ووايي چې: آيا دا وينا چې «او مور ځمکه خپره کړه» دا معنا لري چې ځمکه هواره ده؟»

نو مور به ورته ووايو: هو، ځکه که څه هم ځمکه گرده ده، خو دا يوه لويه کره (سپر) دی، او د دې لويې کرې هره کوچنۍ برخه چې ورته وکتل شي، نو انسان ته هواره بنکاري. نو چې دا خبره معلومه شوه، نو هغه اشتباه چې دوی يې ذکر کوي، هغه له منځه ځي.

د دې خبرې دليل دا آيت دی چې الله تعالی فرمايي:

«وَالْجِبَالَ أَوْتَادًا»

[النبا: ۷]

(ژباړه: او غرونه مو د ميخو (پېگونو) په څېر کړي دي)

نو الله تعالی غرونه "اوتاد" يا "ميخونه" بللي، سره له دې چې غرونه ممکنه ده هوارې سطحې ولري. همداسې دا خبره هم ده.

(تفسير الرازي، ۱۳۱/۱۹)

شيخ الشنقيطي رحمه الله ويلي دي:

«که د اسلام علما دا خبره تاييدوي چې ځمکه گرده ده، نو هغوی به د دې آيت په اړه څه ووايي، چې الله تعالی فرمايي (د معنا ژباړه)

"ايا دوی اوبس ته نه گوري چې څنگه پيدا شوی؟ او آسمان ته چې څنگه لوړ شوی؟ او غرونو ته چې څنگه ټينگ اېښودل شوي؟ او ځمکې ته چې څنگه هواره شوي؟"

[الغاشية] 17-20 :

د دوی ځواب به هماغسې وي لکه د هغه آيت په اړه چې الله تعالى فرمايي (د معنا ژباړه)

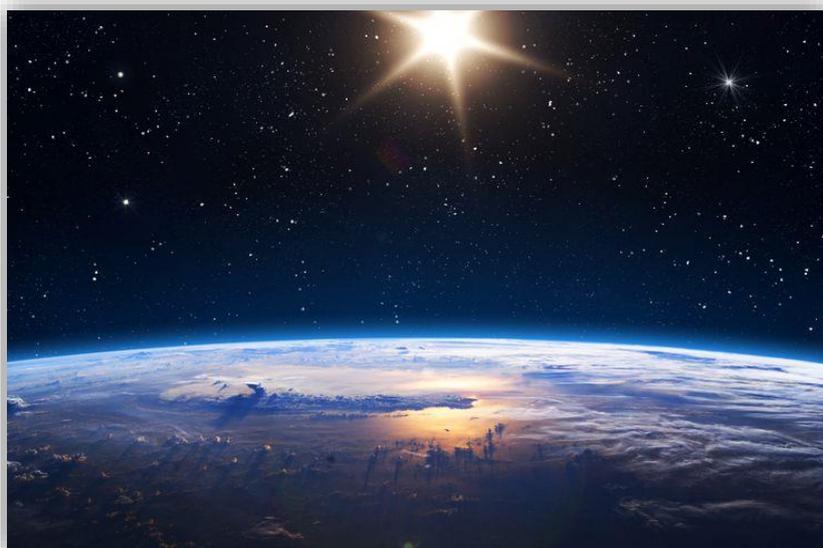
"تر هغه چې کله هغه د لمر لوېدا ځای ته ورسېد، نو هغه (لکه) لمر يې وموند چې د توري خټې (يا تودې) چينې کې ډوبېږي"

[الکھف] 86 :

يعني: دا همداسې ښکاري د ليدونکي د سترگو له نظره، ځکه لمر يو هېواد ته غروب کوي، خو بل هېواد کې لا هم په اسمان کې وي، تر څو چې سبا له ختيځه بېرته راوځېږي. همداراز ځمکه هم په هره سيمه يا برخه کې خلکو ته هواره ښکاري، د دې له پراخوالي او لويوالي څخه.

او دا خبره د دې د اصلي شکل (گردوالي) سره هېڅ مخالفت نه لري، ځکه کيدای شي مورن يو ډېر لوړ غر ووينو، خو کله چې پرې وځېږو او سر ته يې ورسو، نو ښايي هلته يو هوار سطح ومومو، او پوره يو قوم هلته ژوند وکړي، چې ښايي هغوی د دنيا له نورو برخو هېڅ خبر نه وي، او نور داسې مثالونه.»

(أضواء البيان،) 8/428

شيخ رفيع الدين بن ولي الله الدهلوي رحمه الله په خپل كتاب التكميل كې ويلي دي:
«خيني خلك بنايي داسې عبارتونه، لكه: "خمكنه مو بستر وگرخوله" [النبأ: ٦]،
"او هغه خمكنه خپره كړه" [النازعات: ٣٠]، او... "او خمكنه چې څنگه هواره
شوي؟" [الغاشيه: ٢٠]، داسې فهم كړي چې گواكي خمكنه فليته (هواره) ده؛
په داسې حال كې چې علما د قوي او معتبر دليل پر بنسټ دا خبره تاييدوي چې
خمكنه گرده ده، نو داسې گمان كېږي چې دلته تضاد (تعارض) شته.

خو دا اشكال له دې لارې ردېدای شي چې د خمكنې هغه برخه چې يو انسان
پرې ولاړ وي، فليته بنكاري، خكه هر خومره چې يوه دايره (گره) لويه وي،
هغومره به پراخه او هواره بنكاري. نو مونږ ويلاى شو چې دا خمكنه له هغه
نظره فليته ده چې مور ته بنكاري، او له عقلايي پلوه په خپل ټوليز جوړښت كې
گرده ده.»

(دا قول د هغه څخه صديق حسن خان رحمه الله نقل كړى، په خپل تفسير فتح
البيان كې، ٢٠٨/١٥)

او الله بهتره پوهېږي.

سرچينه:

شيخ ابن عثيمين رحمه الله ويلي : به اللقاء الشهري - ١٧ کي

خو هغه آيت چي ډېر روښانه اشاره کوي چي ځمکه گرده ده، هغه دا دی:

(خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ ۗ يُكَوِّرُ اللَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ ۗ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۗ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى ۗ أَلَا هُوَ الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ)

(ژباړه: الله آسمانونه او ځمکه په حق پيدا کړي دي. هغه شپه پر ورځ را تاووي، او ورځ پر شپه را تاووي، او لمر او سپوږمۍ يې مسخر کړي دي؛ هر يو تر ټاکلي وخته روان دي. خبردار! هغه غالب، بښونکی دی).

- [سورة الزمر] 5 :

نو شپه او ورځ د ځمکې پر بشپړ سطحه خپرېږي، او د يوي پر بلې د " تکوير " مطلب دا دی چې دا دوه پديدې يواځې د يوي گړدې سطحې پر سر را تاوېدای شي.

ابن حزم ظاهري اندلسي (وفات 1064 م: 456 هـ / هـ) د همدې آيت له مخې د ځمکې د کرويت استدلال کړی او ويلي يې دي:

"بلکې قرآن او سنتو داسې دلايل وړاندې کړي چې ځمکه گرده ده، ځکه چې الله عزوجل ويلي: (يُكَوِّرُ اللَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ). دا تر ټولو څرگنده اشاره ده، چې يوه پر بله را تاوېږي، لکه څنگه چې عمامه تاوېږي (کور العمامة) نو دا صريح دليل دی چې ځمکه گرده ده، او لمر گرځي".

په قرآن کریم کې دوه قسمه ایتونه دي یو قسم ایتونو ته محکمت وايي چې معنی یې روښانه ده هېڅ فکر ته اړتیا نه لري دا ایتونه د دین او عقیدې د جوړښت لپاره دي الله سبحانه و تعالی پدې ایتونو کې د بنده سره د هغه د سويې برابر مخاطب دی لکه یو ماشوم ته خپل پلار یا مور د هغه د خبرو په انداز خبرې کوي والله اعلم

او دوهم قسم ایتونه : متشابهات دي چې پدې ایتونو کې په فکر کولو باندې الله سبحانه و تعالی ډېر تاکید فرمایلی دی

په دغه ایتونو کې د کائناتو هر اړخیزه علوم خای پر خای شوي دي

او ددې ایتونو څخه د ژور فکر خاوندان پند او فائده اخیستلی شي

زمونږ ډېر علماء چې د ظاهري او لنډې مفکوري خاوندان دي

د ځمکې د عدم کرویت او عدم خوځښت په نظریه باندې ټینګ ولاړ دي

که ورته وویل شي تاسره څه دلیل دی چې ځمکه کروي نده نو وايي چې الله سبحانه و تعالی فرمایي : هو الذي جعل لكم الارض فراشا .... او همدارنگه ، و جعل لكم الارض قرارا....

خو دوي که لږ د فکر څخه کار واخلي او د لگم په کلیمه کې فکر وکړي د لکم فهم دا دی چې ستاسې لپاره فرش ده او دا خو معلومه خبره چې زمونږ لپاره الله سبحانه و تعالی فرش او همواره گرځولي ده او بل دلته الله سبحانه و تعالی لفظ د جَعَلَ راوړی دی او جعل د خَلَق سره ډېر توپیر لري ، جَعَلَ د خلق جزء دی ، په یو شي کې د خلقت ، څخه وروسته ، فعالیت لپاره لفظ د جعل کارول کېږي ، په لفظ د جعل سره د ټول خلقت واقعي کیفیت نه څرگندېږي

الله سبحانه و تعالی فرمایي : هو الذي خلق سبع سموة طباقا ... الله سبحانه و تعالی هغه ذات دی چې اووه اسمانونه یې پیدا کړي دي په طبقو سره دلته الله سبحانه و تعالی د اسمانونو واقعي کیفیت ذکر کړی دی نو ځکه یې ورسره لفظ د خلق

راوری دی که چیرته د حُمکي واقعي کیفیت الله سبحانه و تعالی ذکر کولای نو لفظ د خلق به یی راوری وای ، داسی به یی فرمایلی وای : هو الذي خلق الارض فراشا ... او لفظ د لُکُم به یی هم پکي نه وای راوری

او همدارنگه په سورة الغاشیه کي الله سبحانه و تعالی فرمایي: ، وَ إِلَى الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ ... دغه ایت هم دوی د حُمکي د عدم کرویت لپاره په دلیل کي وړاندي کوي..

خو دا ایت په اصل کي داسی ویل کيږي:

افلا ينظرون إلى الأرض كيف سطحت.

دلته إلى الأرض كيف سطحت د افلا ينظرون لپاره جمله معطوفه ده

نو معنی یی دا شوه چي : حُمکي ته وگورئ څنگه همواره ده

پدي ایت هم هيڅکله د حُمکي د هموار پيدايننت لپاره دلیل نشي جوړيدای

«او دغه محکم ایتونه دي»

الله سبحانه و تعالی بیا د حُمکي واقعي جوړښت ته په متشابهاتو کي د بنده گانو د فکر کولو په اساس اشاره کړي ده

لکه يوه بيلگه يي دا ده چي يکور الليل على النهار و يکور النهار على الليل..

دوهم فرعي خانگه : د اسلامي علماوو دريځ د قطعي علمي حقايقو په اړه

د اسلامي دين ډېری علماوو هغه علمي حقايق چې پر هندسي، رياضي، او منطقي دلايلو ولاړ دي، ومنل؛ دا د هغه عقل تقدير دی چې الله تعالی انسان ته ورکړی، تر څو د کائنات رازونه کشف کړي.

دغه علماوو د خپل وخت علوم مطالعه او درک کړل، پرته له دې چې دا علوم له کومي سرچينې څخه راوتلي وي، او له دغو علومو څخه يې استفاده وکړه ترڅو د قرآن کریم هغه آيتونه تفسير کړي چې د کائناتو له مظاهرو سره تړلي دي.

لومړی: امام الغزالي

حجة الإسلام ابو حامد الغزالي (وفات 1111 م: 505/هـ -) رحمه الله - د پنځم هجري پېړۍ په ترڅ کې د اسلامي دين علماوو ته خبردارۍ ورکړی و چې د قرآن کریم او نبوي سنتو د غلطو تاويلاتو پر بنسټ د ثابتو علمي حقايقو انکار ونه کړي، ځکه دا کار دين ته زيان رسوي.

هغه په خپل کتاب تهافت الفلاسفة کې د لمر او سپوږمۍ د تندر (کسوف) او تياره والي (خسوف) په اړه داسې ويلي دي:

"دوهم قسم: هغه څه چې د دوی مذهب پکې د دين له اصولو سره نه ټکر کوي، او د پيغمبرانو تصديق کولو لپاره اړينه نه ده چې له دوی سره پکې مخالفت وشي؛ لکه د دوی دا خبره: چې د سپوږمۍ کسوف دا دی چې د ځمکې د منځ ته راتلو له امله د سپوږمۍ رڼا محوه کېږي، او ځمکه گرده ده، او آسمان له ټولو خواوو ورسره تاو دی؛ او د لمر کسوف دا دی چې د سپوږمۍ جرم د ناظر او د

لمر تر منځ راځي، کله چې دوی دواړه (لمر او سپوږمۍ) په یوه دقیقه کې یو ځای شي. دا فن مور نه ردوو، ځکه دا مو هدف نه دی.

څوک چې فکر کوي د دې ردوو مناظره له دین څخه ده، هغه پر دین تېری کړی دی، او دین یې کمزوری کړی دی.

دا ځکه چې دا مسایل پر هندسي او حسابي براهینو ولاړ دي، چې هېڅ شک پکې نه پاتې کېږي.

نو که یو څوک دا زده کړي، او د دې دلایل درک کړي، تر دې چې د کسوفونو وخت، اندازه، او د دوام موده تر پای پورې بیان کړي، نو که ورته وویل شي: دا د شرع خلاف دی، هغه به پکې شک ونه کړي، بلکې په شرع کې به شک وکړي.

او دین ته زیان د هغه چا له خوا چې د دین ملاتړ کوي خو د دین له طریقي پرته، زیات دی نسبت د هغه چا له خوا چې دین ته طعن ورکوي.

لکه څنګه چې ویل شوي: یو عاقل دینمن تر ناپوه ملګري ښه دی".

الغزالي له دې هم وړاندې تللی دی، او د شرعي علماوو څخه یې غوښتنه کړې چې که کوم قرآني آیت یا نبوي حدیث ظني الدلالة وي (یعنی قطعي نه وي)، نو باید د قطعي علمي حقایقو سره سم یې تأویل وشي. هغه وايي:

"که وویل شي: په حدیث کې داسې روایت راغلی چې وايي (:خو کله چې الله تجلي وکړي، نو هر څه ورته خاضع شي)، او دا اشاره کوي چې کسوف د تجلي له امله واقع کېږي؛

نو مور وایو: دا زیاته شوې برخه (په حدیث کې) صحیح نه ده، باید د ناقل خبره رد شي. او صحیح روایت هماغه دی چې مور یاد کړ.

حتی که دا صحیح هم وای، نو تأویل به یی اسانه وای نسبت دې ته چې د قطعي علمي حقایقو سره عناد وشي.

خومره ډېر ظاهري نصوص دي چې د عقلي دلایلو پر بنسټ تأویل شوي دي، سره له دې چې هغسي واضحات نه دي لکه دا علمي مسایل.

او تر ټولو زیات خوشحاله پدې خبرې کافر (ملحد) کپري، کله چې یو د شرع ملاتړی ووایي چې دا او دې ته ورته شیان د شرع خلاف دي. نو د شرع ردول به ورباندې اسانه شي، که چیرې شرع داسې شیان وي."

دویم: فیلسوف ابوبکر الرازي

فیلسوف ابوبکر الرازي (وفات 925 م: 313 هـ) په درېیمه هجري پېړۍ کې په یوه خپله رساله کې ویلي دي چې هغه څوک چې له هندسي او ریاضي علماً بې خبره وي، نشي کولای دا تصور وکړي چې ځمکه گرده ده، او خلک د هغې پر مخ ژوند کوي.

"هغه څوک چې له برهاني (دلیل لرونکې) ریاضی سره اشنا نه وي، هغه تصور نشي کولای چې ځمکه گرده ده، او خلک د هغې شاوخوا ژوند کوي".

همدارنگه، مفسر امام فخرالدین الرازي (د پنځم هجري پېړۍ) د ځمکې د کروییت انکار کونکي " مکابر " بللي، او ویلي یې دي:

"دا د دلیلونو له مخې ثابتې شوي ده چې ځمکه گرده ده، نو څنگه ممکنه ده چې څوک پکې انکار وکړي؟"

- [تفسير مفاتيح الغيب]

درېيم فرعي څانگه : د يوناني علماوو دريځ د ځمکې د کرويت په اړه

هيڅ داسې موندل شوي ليکلي سرچينې نشته چې وبنښي لرغوني تمدنونه لکه سومري، اشوري، بابلي، يا مصري تمدنونه دا پوهېدلي وي چې ځمکه ګرده ده؛ بلکې د دوی ترمنځ رايج عقیده دا وه چې ځمکه فليته ده، لکه څرنګه چې خلکو ته د سترګو په ليدو ښکاري.

خو کله چې د يوناني يا يوناني تمدن (حضارت الإغريق) په لومړۍ زره پيړۍ مخکې له ميلاده پيل شو، او څه نږدې ۱۰۰۰ کاله يې دوام وکړ، نو د يونان علماوو وکولای شول د طبيعي، هندسي، رياضي، انساني، سياسي، قانوني، او هنري علومو بنسټونه کېږدي.

له دغو علماوو څخه:

۱. فيثاغورس (Pythagoras)

وايي چې فيلسوف فيثاغورس (fithaghurs) د پنځمې مخکې له ميلاده پېړۍ په ترڅ کې لومړی کس و چې د ځمکې د کرويت نظريه يې وړاندې کړه. دا يې د ځينو کایناتي مظاهرو د تشریح پر بنسټ وکړه، لکه دا چې:

"که چيرې سپوږمۍ او لمر ګرد وي، نو ولې ځمکه نه وي؟"

۲. ارسطو (Aristotle)

په څلورمه مخکې له ميلاده پېړۍ کې، نامتو فيلسوف ارسطو (aristutalis) د ځمکې د کرويت اصل و منلو. دا يې د نوو دلايلو پر بنسټ و، لکه:

کله چې له استوايي کرښې څخه لرې شي، نو يو شمېر ستوري ورک شي.

او دا چې کله بېړۍ له ساحلونو لېرې شي، نو ورو ورو ورک شي (او يواځې يې بادبان بنکاري).

درېيم: اراتوستينس

او د ميلاد څخه درېيمې پېړۍ کې، ايراستوستينس (Ερατοσθένης) نومي يوناني فيلسوف او رياضي پوه، د ځمکې د محيط اندازه وټاکله. هغه د مصر د اسکندر يې بنار کې د سيوري زاويه اندازه کړه، په داسې حال کې چې لمر د اسوان پر بنار عمودي و. د دواړو بنارونو تر منځ د واټن او د سيوري زاويې پر بنسټ، هغه د ځمکې محيط شاوخوا ۴۰،۰۰۰ کيلومتره اټکل کړ، چې دا د نن ورځې له دقيقې اندازې سره ډېر نژدې دی.

څلورم: بطليموس

د ميلاد له دويمې پېړۍ څخه، نامتو يوناني جغرافيه پوه او ستورپوه بطليموس (Ptolemy)، خپل مشهور اثر "المجسطي" ("المجسطي) وليکه، چې پکې يې د ځمکې کره والي، او د هغې شاوخوا گرځېدونکو اسماني اجسامو تشریح وکړه. هغه پکې د طول او عرض د کرښو بنسټ هم کېښود، چې وروسته د جغرافيه په علم کې ډېر اهميت وموند.

څلورم څانگه : د اسلام علماو او د ځمکې کره والي

د اسلام د لومړيو پېړيو طبيعي او شرعي علماو اکثرو، د هندسي او رياضي برهانونو پر بنسټ، د ځمکې کره والی منلی و — سره له دې چې دا اند د مسلمان نه وو، بلکې د يونانيانو و. له دغو علماو څخه دا يادولی شو:

۱. الخوارزمي

الخوارزمي (دريمه هجري پېړۍ) په خپل کتاب صورة الأرض کې د ځمکې کره والي ته اشاره کوي:

«ځمکه د اسمان په منځ کې ده، او منځ په حقيقت کې تر ټولو ټيټه برخه ده، ځمکه مدوره ده، خو د غرونو او ژورو درو له امله نری نری غوتي لري. خو دا نرمه نرمه ناهمواري د هغې د کره والي مخه نه نيسي، ځکه د غرونو اندازې د ځمکې له اندازې سره پرتله شي، خورا واړه دي.»

۲. ابن خردادبه

ابن خردادبه الخراساني (توفی ۲۸۰ هـ) په خپل کتاب المسالك والممالك کې ليکي:

«خُمکه لکه د گولی په خپر مدوره ده، د فلک په منخ کې ایښوول شوی ده، لکه د هگی ژیره چې د سپینې په منخ کې وي. نسیم (هوا) د خُمکې له ټولو خواوو هغې ته جذب ورکاوي، او انسانان د خپلو بدنونو د خفت او درونتیا له مخې د نسیم او خُمکې ترمنخ جذبېږي. خُمکه د مقناطیس (مقناطیسي تیرې) په خپر د بدنونو درنې برخې حان ته راکاږي...»

او بیا یې د استوا د خط د اوږدوالي د حساب طریقې ته هم اشاره کړې ده.

۳. ابن رُسته

ابن رسته (۳۰۰ هـ) په خپل کتاب الأعلاق النفیسة کې لیکي:

«الله عزوجل فلک گرد جوړ کړی، لکه د گولی، او خُمکه هم گرد ده، خو کلکه (مصمتة) ده، د فلک په منخ کې ولاړه ده، له هرې خوا یې فلک احاطه کړې. له هر لوري، هم له پاسه، هم له بنکته، هم له څنگونو، د یوه شان واټن لري، نو دا د فلک مرکز کې ده، لکه د هگی ژیره.»

۴. إخوان الصفا

د دریمې هجري پېړۍ د فلسفي اخوت ټولنه (إخوان الصفا) هم د خُمکې کره والي او د هغې د سطحې په اړه وایي:

«خُمکه یو مدور جسم دی، لکه گوله، چې الله په فضا کې ولاړه کړې، غرونه، سمندرونه، ودانۍ او چټلې یې سره یو حای کړې دي. شاوخوا یې له هر لوري

هوا ده .د حُمکي مرکز يو خيالي نقطه ده، چي د هغي د نيم قطر په منح کي ده .
له هر لوري، د حُمکي سطحه، او د اوبو سطحه، تر مرکز ه يو شان فاصله
لري...»

«د حُمکي سطحه له هر لوري پاس ده، نه دا چي يو خاص لوري يي بنکته وي .
ډبري خلک گومان کوي چي زمونږ مقابل لوري د حُمکي بنکته لوري دی، خو
دا ناسم دی .دا وهم دی، نه برهان .د هندسي او فلکي علم له لاري پوهېږو چي
حقيقت برعکس دی :د حُمکي مرکز دی " اسفل السافلين ("تر ټولو بنکته)، او د
سطحي هر لوري پاس دی، هوا هم له هر لوري محاطه ده.»

شپږم: ابو ريحان البيروني

د اسلامي طبيعت پوه ابو ريحان البيروني (۴۴۰هـ / ۱۰۴۸م) وتوانېد چي د
حُمکي د گري نيم قطر د افق د پراختيا د ظاهره له لاري اندازه کړي .هغه په
نوبت يوه نوي او ساده طريقه کاروله:

په يوه پراخه، فليته صحرا کي يي يو لور غر ته ځي.

د غر لوړوالي اندازه کوي.

د غر سر څخه د عمودي کرني او د افق تر سيمه پوري زاويه معلوموي.

د قائم الزاويه مثلث معادله کاروي چې نکات يې د غر سر، د تماس نقطه، او د
خُمکي مرکز وي.

پايله يې: نيم قطر يې ۶۳۳۹،۶ کيلومتره محاسبه شو، چې دا د نني اندازي (۶۳۷۱
کيلومتره) څخه يوازي شاوخوا ۳۱،۴ کيلومتره کم دی.

دا ځانگړي ميتود يې له شکه د خُمکي کرويت قطعي ثابته کړه، ځکه چې دوه
بېلابېلي طريقي ورته نتيجه ورکړه (د بېروني طريقه او د يوناني فيلسوف
ايراستوسينس طريقه).

البیروني همدارنگه يوه بل دليل وړاندې کړ چې بنيي د خُمکي سطحه د شرق،
غرب، شمال او جنوب په ټولو لورو محدود شوي نه، بلکې محدبه بڼه لري. هغه
وويل:

«دا ثابته شوي چې پراختيا (افق) په ختيځ، لويديځ، جنوب او شمال کې محدبه
ده، نه مستقيمه يا داخلي خمېدونکې. که د شرق څخه تر غرب پورې پراختيا
مستقيمه وای، نو ټول کسان به په يو وخت کې د اسماني اجرامو لوېدو شاهد
وي. که داخلي خمیده وای، بيا د لمر د لوېدو وختونه به د هېوادونو تر منځ فرق
لري—لويديځ خلک به مخکې لمر لوېدلی وو. خو د کروې سطح په حالت کې،
ختيځي خلک لومړی اجرام گوري، وروسته لويديځي خلک.»

اووم: ابن الحايك الهمداني (۳۳۴هـ)

يمني جغرافيه پوه ابن الحايك د ستورو د ليد توپير د حُمکي کره والي لپاره دليل وړاندي کړی:

«خبر اوسئ: حُمکه نه سيده ده، نه داسي فرش چي منح او خندي يي مساوي وي، بل محدبه ده. دا خمېدنه د پراخوالي له کبله نه څرگنديږي بلکي د هغه اندازو سره چي د فلکي برخو پر بنسټ محاسبه شوي. هر قوم ته د هغوی افق جلا دی، چي د نورو قومونو له افقونو سره توپير لري. د جنوب خلک داسي ستوري ويني چي شمال خلک نه ويني، او برعکس. ځيني ستوري د يوي دائمي ظاهر وجود په څېر دي په قطب شاوخوا حرکت کوي، خو په جنوب کي څرگنديږي او شمال کي ورکېږي... دا ټول د حُمکي د دوران او کرويت ثبوت دی، ځکه که حُمکه فليته وای، د هغه ستورو ليد به د ټولو لپاره يو شان وای.»

اتم: ابن الفقيه الهمداني (۳۴۰هـ)

ابن الفقيه يو مهم دليل وړاندي کوي چي په سمندر کي د غرونو غياب د کرويت بنکارندويي کوي:

«دوی دا وايي چي سمندر هم کروی دی. دليل يي دا دی: کله چي په کبنتی کي له ساحله ليري ځئ، سترگي مو يو څه وروسته د حُمکي او غرونو ليري کېدو وويني — هيڅ شی نه بنکاري. خو کله چي ساحل ته نږدې شئ، لږ وروسته غرونه، ونې او حُمکه ورو ورو څرگنديږي.»

نهم: ابن طاهر المقدسي (۳۵۵هـ / ۹۶۶م)

ابن طاهر المقدسي حديث کوي:

«خيني وايي هغه څه چې مور د ستورو حرکت په توگه وینو، په حقيقت کې د ځمکې حرکت دی، نه د فلک حرکت. خلک دا مني چې ځمکه کروي شکل لري او آسمان يې شاوخوا لکه د هگۍ پوښ احاطه کړی. دننه ژیره د ځمکې تمثيل دی، سپينه د هوا، او پوست يې د آسمان تمثيل. که د ځمکې بل اړخ ته تونلونه کنده شي، خلک به په چين کې راووي. لکه څنگه چې خلک په يو هگۍ د مچيو په څېر ژوند کوي.»

لسم: محمد بن حوقل (۳۶۷هـ / ۹۷۷م)

محمد بن حوقل په خپل اثر کې د بطليموس نظريات نقلوي:

«بطليموس ويلي: د ځمکې عرض د جنوب له قطبه تر شمال قطب پورې اندازه شوی. د استوا په سيمه کې فلک د ځمکې شاوخوا ۳۶۰ درجې گړخي؛ هر درجه ۲۵ فرسخ (فرسخ $\approx$ ۱۲،۰۰۰ ذراع، ذراع $\approx$ ۲۴ اصبغ، هر اصبغ $\approx$ ۶ غنم حبات). په مجموع کې دا شاوخوا ۹۰۰۰ فرسخ شمېرل شوی. د استوا او دواړو قطبونو تر منځ ۹۰ درجې مختلف دي. دا اندازه د زمکې د کرويت په څېر ده. د استوا څخه وروسته ۲۴ درجې تر ساحلي جوړښت پورې، وروسته لوی سمندر محاصره شوی دی.»

(۱۱) الحسن بن الهيثم (۴۳۰هـ / ۱۰۴۰م)

هغه ليکلي دي:

“د ځمکې شکل په عمومي ډول د کرې سره ورته دی، خو سطحه يې بشپړ گرد نه ده؛ په سطح کې ځينې ناهمواري شته چې د ځمکې د عظمت په پرتله ډيرې وړې دي. دا تضاريس د کرويت په اصلي شکل کې هېڅکله بدلون نه راولي. په حقيقت کې، ځمکه يوه کره ده، چې مرکز يې د نړۍ مرکز بلل کېږي، او ثابته سيمه ييزه ده. نور حرکت نه کوي، بلکې ساکنه ده. اوبه د ځمکې گړې شاوخوا راگرځېدلې دي. ځکه چې اوبه درنې دي او د مرکزي جذب له امله ټيټو سيمو ته راځي، نو د لوړو سيمو سطحه لکه جزاير پاتې کېږي او د اوبو څخه جلا پاتې کېږي.”

(۱۲) ابن سينا (۴۲۷هـ)

ابن سينا په گردوالي او د اوبو سلوک باندې دا نظر وړاندې کوي:

“د ځمکې پر سطحه د اوبو رفتار بنيې چې د هغې سطح بايد گرد وي. کله چې کشتۍ د لېرې څخه بنکاري، نو لومړی يې يوازې ترمينځ برخه بنکاري، او که سطح موج وای نو ټوله کشتۍ به بنکاره وای. لکه څنگه چې مور د حقيقي مشاهدې پر بنسټ گورو، سطح گرد دی. ځکه د اوبو د اجزاو جذب مرکزي دی، او سطح د مرکزي فاصلي د يوې عادي حلقې په شکل پلټي کوي، چې دا د کروي والی نښه ده.”

(۱۳) ابن حزم الظاهري (۴۵۶ هـ / ۱۰۶۳ م)

ابن حزم داسي وايي:

“نبردي اجماع دی چي قرآن، سنت، او علما وايي حُمکه کروی ده، او عمومي خلکو خلاف دا مني. هيخ لوی عالم چي د علم مقام يي اوچت دی، د حُمکي کروييت رد نکري. بلکي چي قرآن وايي: (يُكْوَرُ اللَّيْلُ عَلَى النَّهَارِ وَيُكْوَرُ النَّهَارُ عَلَى اللَّيْلِ) (سورة الزمر: ۵)، دا صريح نبنه ده چي حُمکه يو پر بل تاوږي، لکه عمامه چي تاوږي، او دا د کروي والي واضح دليل دی.”

(۱۴) ابو بکر بن طفيل (۵۸۱ هـ / ۱۱۸۵ م)

هغه زياتوي:

“ثابته شوي چي لمر او حُمکه دواړه کروي شکل لري، او لمر د حُمکي په پرتله ډېر ستر دی. هغه نيمه برخه چي د لمر لخوا روښانه کېږي، د نور شدت تر منځ برخه کي تر ټولو زيات رڼا لري، حُکه مرکز ته لږې ده. د استوا سيمي په کال کي يوازي په دوه وختونو کي لمر مستقيم پورته وي—دا د ۵۵۵ ي رڼا او متوسطي تودوخي سبب کېږي—خو د نورو سيمو لپاره رڼا او تودوخه توپير لري.”

(۱۵) الشريف الإدريسي (۵۶۰ هـ / ۱۱۶۶ م)

په کتاب نزہة المشتاق کې لیکلي:

“حُمکه د کري په څېر ده، او اوبه ورسره نښتي او په طبيعي سکون ورته پاتي دي—همغسي لکه د هگی ژير د سپيني دننه کې وي. نسيم يې له هر لوري چاپېره احاطه کوي، او لکه د يو مقناطيس غوندي، درني اجزاء د حُمکې جذب ته ځي. ټول موجودات پر حُمکه ثابت دي، حُمکه د فلک چټک حرکت د هغوی پر وړاندې نه بدليري.”

(۱۶) ابن الجوزي الحنبلي (۵۹۷هـ)

ابن الجوزي د اجماع خبره کوي:

“عالمان په اجماع سره مني چې حُمکه کروی ده، حُمکه لمر، سپوږمی، او سياري يو وخت په ټولو ناحيو کې لوبري يا راختي نه کوي. بلکه په ختيځ کې مخکې گرځي. حُمکه د آسمان د کري مراکز په منځ کې ثابته ده. هر جرم د ټولو نواحو د آسمان يوه اندازه کې ليدل کېږي، چې دا پديد د حُمکې کرويت ته صريح اشاره کوي.”

**اؤلسم: فخر الدين رازي **

فخر الدين رازي (م ۶۰۶ هـ / ۱۲۱۰ م) په خپل تفسير “** مفاتيح الغيب **” کې د قرآن کریم د آيت “** وَهُوَ الَّذِي مَدَّ الْأَرْضَ (** هغه ذات چې حُمکه يې غځولي ده) په تفسير کې وايي :

"* >لومړی د: د حُمکي کره والی په څرگندو دلیلونو ثابت دی، نو څه شی د انکار زمینه پریښودلې ده؟ که چېرې وویل شي چې د 'مَدَّ الْأَرْضَ' کلمه د حُمکي د کرې والي سره په تکرر کې ده، نو مورن وايي: حُمکه یو عظیم جسم دی، او کره په داسې حال کې چې پوره لویه وي، خو د هغې هر برخه په سطحه کې ښکاري. د سطحې او کرې ترمنځ توپیر یوازې د الله په علم کې ښکاري. ایا ته نه ویني چې الله وایي '* وَالْجِبَالُ أَوْتَادًا (** او غرونه یې د میخونو په څیر ښخ کړي دي)؟ نو څنگه یې غرونه د میخونو په توګه توصیف کړي، که څه هم خلک پرې ولاړ دي؟ همداسې دلته هم *".

** اتلسم: شیخ الاسلام ابن تیمیه **

ابن تیمیه (م ۷۵۸ هـ / ۱۳۲۸ م) په "مجموع الفتاوی **" کې د مسلمانو علماوو د اجماع په اړه وایي :

"* >زه د مسلمانو مشهورو علماوو څخه هېڅ یو نه پېژنم چې د حُمکي د کرې والي انکار کړی وي، یوازې یو څه کمزوري مجادله کوونکي وو چې د ستورپوهانو سره په مناظرو کې یې د حساب په اړه تېروتنې کړي. دوی وویل چې حُمکه ممکن مربع یا مسدس وي، خو د کرې والي انکار یې نه دی کړی. زه هېڅ یو عالم نه پېژنم چې په تینګار سره ویلي وي چې حُمکه کره نه ده - یوازې ځینې ناپوهان چې هېڅ ارزښت نه لري *".

هغه هم د اوبو د پاتې کېدو او د جاذبې په اړه تشریح کوي :

"* حُمکه کره ده، او د اوبو له خوا احاطه شوې ده. اوبه په ټولو خواوو کې د حُمکي په څیر محدب دي. د حُمکي مرکز د ټولو شیانو د جذب ټکی دی. مورن یوازې دوه لارې لرو: پورته او ښکته. حُمکه او اوبه ټولې خواوې ته مرکز ته رابښکته کېږي *".

نولسم: محمود بن الجغميني

محمود بن الجغميني (م ۶۱۸ هـ) د افلاکو او سیارو ترتیب بیانوي :

">تول افلاک کروي شکل لري، او یو بل یې احاطه کړی .خُمکه په منخ کې ده، بیا اوبه، بیا هوا، بیا اور، بیا د سپوږمۍ فلک، د عطارد فلک، د زهرې فلک، د لمر فلک، د مریخ فلک، د مشتري فلک، د زحل فلک، د ثوابت فلک، او په پای کې د افلاک اعظم فلک چې ټول نړۍ یې احاطه کړې ده ."

** شلم :ابن خلدون**

ابن خلدون (م ۸۰۸ هـ) په **"**مقدمه**"** کې وایي :

">په حکیمانو کې ثابته ده چې خُمکه کره ده، او اوبه یې په خیر د یوې توری په خیر احاطه کړي دي .اوبه د خُمکې په یوې برخه کې راکمې شوې دي تر څو د انسانانو لپاره ژوند ممکن کړي .خینې وایي چې اوبه د خُمکې لاندې دي، خو دا سم نه دی .طبیعي بڼکته د خُمکې مرکز دی، او هر څه خپل وزن سره هلته رابڼکته کپړي .اوبه د خُمکې په پورته برخو کې دي ."

یویشتم :النيساپوري رحمه الله (وفات :۷۲۸هـ / ۱۳۲۸م) د خپل تفسیر " غرائب القرآن " کې د «في عين حمئة» د آیت په اړه ویلي دي:

«د اسلام حکیمانو ویلي دي :د یقیني دلایلو له مخې ثابته شوي ده چې خُمکه کروي (کره) ده.»

دویشتم: د قزوینی رحمه الله (وفات: ۶۸۲ هـ / ۱۲۸۳ م) په خپل کتاب " عجائب المخلوقات " کې ویلي دي:

«حُمکه یوه کره ده ... او د دې دلیل دا دی چې د سپوږمۍ د خسوف پر مهال، که دا خسوف له بېلابېلو هیوادونو څخه لیدل کېږي، نو دا په ټولو ځایونو کې په یو وخت نه لیدل کېږي، بلکې د یو بل پسې په متعاقب وختونو کې لیدل کېږي، ځکه چې د سپوږمۍ طلوع او غروب د بېلابېلو ځایونو لپاره په بېلابېلو وختونو کې وي. او حُمکه د الله تعالی په اجازه د ټولو افلاکو په منځ کې ولاړه ده ... کله چې انسان د حُمکې پر سطحه هر ځای ودرېږي، نو سر یې همیشه د آسمان پر لور وي، او پښې یې د حُمکې پر لور، او د آسمان نیمايي برخه ویني ... که بل ځای ته انتقال وکړي، نو د آسمان هغه اړخ به ورته ښکاره شي چې مخکې پټ و، په هماغه اندازه چې له بل اړخه پټ شوی و»

درویشتم:

شیخ الإسلام ابن تیمیه په خپل کتاب " مجموع الفتاوی " کې د افلاک د استدارې نفې کولو په اړه وویل چې دا یو ډول جهل دی. شیخ الاسلام ابن تیمیه رح وایي: خو زه نه پوهېږم چې چا په پوره یقین سره ویلي وي چې حُمکه گرده نه ده، پرته له هغو جاهلانو نه چې هیڅ وزن نه لري او په خبرو کې یې اعتبار نشته.

هغه یادونه وکړه چې د قرآن او سنتو له مخې دا حقیقت ثابت دی چې افلاک مستدیره دي. د قرآن شریف په مختلفو آیتونو کې د دې حقیقت تایید شوی دی. مثلاً، الله تعالی فرمایي:

"وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ"

(الأنبياء) 33 :

او په بل آيت کې فرمايي:

"لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ"

(يس) 40 :

څلرويشت:

ابن عباس رضي الله عنهما او نور سلف فرمايي:

"فِي فَلَكٍ" مانا دا ده چې دا فلک لکه د مغزل (او بدلو وسيله) فلکه دی .يعني مستدير ، گرد او بڼه لري.

شيخ الإسلام ابن تيمية هم اشاره وکړه چې " فَلَكٌ " د مغزل د چرخ په څير د يوې گردې حرکت ته اشاره کوي، چې دا د افلاک د استدارې تاييد دی .له دې علاوه، د قرآن نورو آيتونو کې لکه " يُكْوَرُ اللَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكْوَرُ النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ (آل عمران 27) :د" تکوير " اصطلاح، چې په عربي کې د کتولو يا گڼدلو معنا لري، د استدارې گردې په مفهوم کې کارول شوی دی.

پنځه ويشت:

ابن القيم په " مفتاح دار السعادة " کې وويل :هغه خلک چې د افلاک د استدارې په اړه د عقل او احساس پر بنسټ خبرې کوي، هغوی په حقيقت کې د دې حقيقت منکر شوي دي، چې دا د قرآن او سنتو سره په ټکر کې دی.

المصدر :مجموع الفتاوى – شيخ الاسلام ابن تيمية

المجلد – 6 :الصفحة 587 :

﴿ د اصلي كتاب لينک (ketabonline.com) ﴾

شپږ ويشت:

البيقاعي رحمه الله بيا په خپل كتاب " نعم الدرار في تناسوب الآيات السوار " کې د قرآن د آيتونو تفسير کوي:

"الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ تَبَاثًا" سورت الملك ٣

"هغه ذات چې پيدا کړی دی اووه اسمانونه لاندې باندې (طبقي طبقي)"

أَلَمْ تَرَوْا كَيْفَ خَلَقَ اللَّهُ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا

ايا نه وينئ چې په څه ډول الله لاندې باندې اووه اسمانونه پيدا کړل؟

سورت نوح ١٥

ددغو تفسير داسې کوي چې د اسمانونو ترتيب د طبقو په څير بيان شوی دی .
هغه وايي:

قرآن د اسمانونو په اړه وايي چې هغوی د متناسب طبقو په څير جوړ شوي دي، هر اسمان د بل نه پورته دی او دوی ټول د يو بل سره همغږي لري.

د هغه په وينا، دا هغه وخت ممکنه ده چې ځمکه کره وي او لومړی اسمان د ځمکې په شاوخوا کې داسې محاصره کوي لکه څنگه چې هگۍ د خپل پوتکي سره محاصره کوي.

دا تناسب د اسمانونو ترمنځ همداسې پر حای پاتې کيږي، تر دې چې د الله تعالیٰ عرش د ټولو اسمانونو څخه لوړ دی، او په شرع کې ددغه سره هېڅ کوم تضاد نشته ولیکن دا ډیر ورته مناسب دی.

{الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَوَاتٍ طِبَاقًا مَّا تَرَىٰ فِي خَلْقِ الرَّحْمَنِ مِن تَقْوَىٰ فَارْجِعِ الْبَصَرَ
هَلْ تَرَىٰ مِن فُطُورٍ (3)}

"}{[66697]}\{[66696]}\{[66695]"

حواله يې- <https://quran-tafsir.net/beqaay/sura67-aya3.html?utm>

اوويشت:

د حواسو د محدودیتو په اړه امام غزالي رح په خپل کتاب «المنقذ من الضلال
« (Al-Munqidh min al-Ḍalāl = Deliverance from Error) کې لیکي:

د امام غزالي رحمه الله یو مشهور انتقاد په دې اړه دی چې هغه په هغو کسانو
نیوکه وکړه چې یوازې د خپلو حواسو په تکیه د حقیقت موندلو هڅه کوي. هغه
ورته وویل چې باید د اسمان ستورو ته وگوري او دا وگوري چې ستوري
څومره کوچني بنکاري، مگر د هندسي محاسبې له مخې دا ثابتې شوي ده چې
دغه ستوري د ځمکې نه لوی دي. دا بنیې چې زموږ حواس څومره محدود دي.

اته ويستم:

ابن حزم هم تایید وکړ چې د مسلمانو علماوو هیڅکله د ځمکې د استدارې په اړه شک ندی کړی او د قرآن او سنتو پر اساس یې د ځمکې استداره منلې ده.

په دې توگه، د قرآن کریم د آیتونو او د علماوو د اجماع پر اساس، د افلاک او ځمکې استداره د اسلام د علمي او دیني حقیقتونو په توگه ثابت ده.

سید مراغي هم وویل چې قرآن د انسانانو لپاره د الله تعالی د حکمت او برکتونو یادونه کوي، او د آسمانونو او ځمکې خلقت مور ته د الله تعالی د عظمت او برکتونو په اړه د فکر کولو هڅونه کوي.

د قرآن او حدیثو له مخې، د افلاک استداره او د ځمکې گردې شکل د یوه بنکاره علمي حقیقت په توگه وړاندې کېږي، چې له لارې یې مور د الله تعالی د حکمت او عظمت څخه په یاد پاتې شو.

د ځمکې وضعیت په قرآن کې:

الله تعالی په قرآن کې د ځمکې په اړه مختلف کلمې کارولي دي. د "الارض" کلمه د ځمکې لپاره کارول شوې چې د انسانانو د استوگنې ځای دی. د ابن منظور په «لسان العرب» کې ویل شوي چې دا کلمه په مونثي بڼه (انثی) ده، او دا د جمع اسم (اسم جنس) دی، چې د ځمکې طبقه بندي ته اشاره کوي.

د ځمکې د کلمې مختلفې ماناوې:

د ځمکې لاندې څه چې د څارویو د پېنو لاندې وي.

د یوې کلی یا ځای نوم، لکه "ارض نوح" چې په بحرین کې یوه کلی ته اشاره کوي.

کله چې یو څوک "ابن ارض" ("ابن اَرْضِ") وي، دا د اجنبي (بهیر) معنا لري.

"ابن ارض" یو بل معنی هم لري، لکه د یو ډول نبات چې خوراک کې کارول کېږي.

د ځمکې مفهوم کې د flat earth نظریه پلویانو تېروتنه د دې کلمې د غلط تفسیر له امله ده. دوی د "ارض" کلمه د سیارې په توګه تفسیر کوي، خو په قرآن کې د لته "ارض" کلمه یوازې د ځمکې په فزیکي او ځمکنی مفهوم کې کارول شوې ده. د ابن کثیر په «تفسیر القرآن العظیم» کې هم دغه تفسیر تایید شوی دی.

په قرآن کې د ځمکې د حالت تشریح: الله تعالی د ځمکې په اړه مختلف کلمې کارولي دي، لکه:

"نشرنا" ("پراخول")، چې په سورت الحجر (19) کې راغلی دی.

"مَدَدْنَا" ("پراخول")، چې په سورت النبأ (6) ، سورت البقره (22) ، سورت نوح (19) او سورت النازعات (30) کې کارول شوي.

"بسطنا" ("پراخول")، چې په سورت الغاشیه (20) کې ذکر شوی دی.

دغه ټول کلمې د ځمکې د پراختیا، استوګنې او د هغې پراخې طبیعت
بنسکارندويي کوي، چې په قرآن کې یې د الله تعالی د حکمت او قدرت د نښو په
توګه وړاندې کوي.

"**مور دې نظر ته متوجه یو چې د ځمکې د فلیټ تیورۍ د پلویانو ګډوډي د
الارض کلمې د معنی په اړه د دوی له غلط فهمی څخه راځي. کله چې الله
سبحانه و تعالی د الارض کلمه کاروي، دا هغه خاوره یا ځمکه ده چې مور یې
وینو او سفر پرې کوو. دوی په دې ایاتونو کې غلط پوهیدلي او د دې کلمې په
اړه فکر کوي چې ځمکې ته د سیارې په توګه اشاره کوي. دا د قرآن د پوهیدو د
طریقې سره سم دی لکه څنګه چې ابن کثیر په خپلو تفسیرونو کې ویلي دي (.
وګورئ تفسیر القرآن العظیم، ۴-۵ مخ".)

د ځمکې حالت په قرآن کې بیان شوی:

الله سبحانه و تعالی د ځمکې په اړه د څو کلمو په کارولو سره تشریح کوي. د
ځمکې د تشریح کولو لپاره کارول شوي کلمې عبارت دي له: "مور خپروو ("
سوره الحجر) 19:، " پراخه / پراخول ("سوره النباء 6:، سوره البقره 22:،
سوره نوح 19:، سوره النازیات (30: او " پراخه ("سوره الغاسیه. 20:)
د ځمکې تشریح په قرآن کې د څو آیتونو په وسیله:

الله سبحانه و تعالی فرمایي:

الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً

["هغه [چې تاسو لپاره یې ځمکه جوړه کړه] پراخه.]"

سوره البقره (22)

الله سبحانه و تعالی فرمایي:

وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَالْأَقْيَانَا فِيهَا رَوَاسِي وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَّوْزُونٍ

"او ځمکه مو خپره کړه او په هغې کې مو غرونه و غورځول او په هغه کې مو هر متوازن شی پیدا کړ."

سوره الحجر (19)

الله سبحانه وتعالی فرمایي:

وَهُوَ الَّذِي مَدَّ الْأَرْضَ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْهَارًا

"او همغه ذات دی چې ځمکه یې خپره کړه او په هغې کې یې غرونه او سیندونه ټینګ کړل."

سوره رعد (3)

الله سبحانه وتعالی فرمایي:

وَالْأَرْضَ بَعْدَ ذَلِكَ دَحَاهَا (٣٠) أَخْرَجَ مِنْهَا مَاءَهَا وَمَرْعَاهَا

"او له هغه وروسته یې ځمکه خپره کړه. له هغې څخه یې اوبه او څرخایونه را ایستل."

سوره النازیات (30-31)

الله سبحانه وتعالی فرمایي:

وَإِلَى الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ

"او ځمکې ته چې څنگه غورول شوي ده؟"

سوره الغاسیه (20)

دا ټول آيتونه د الله سبحانه و تعالی د قدرت نښې دي چې د ځمکې مختلف حالتونه تشریح کوي او موږ ته د هغه د حکمت په اړه فکر کولو ته هڅوي.

د ځمکې د خپریدلو یا پراختیا معنی یوازې د دې نه ده چې ځمکه فلیټ یا سطحه ده. په قرآن کې ځمکه د "خپریدلو" یا "پراختیا" په ډول بیان شوي ده، خو دا د دې معنی نه ورکوي چې ځمکه د یوې فلیټ سطحې په توګه ده. د ځمکې "خپریدل" د دې حقیقت ته اشاره کوي چې ځمکه پراخه شوي ده تر څو انسانان او حیوانات پر هغې سفر وکړي او ژوند وکړي.

شیخ عبدالرحمن السعدي د (وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا) کلمه داسې تعریف کړې چې الله سبحانه و تعالی ځمکه پراخه کړې ده تر څو انسانان او حیوانات پرې تګ راتګ وکړي، د ژوند لپاره اړین مواد پیدا کړي او په ټولې ځمکې کې ژوند وکړي. دا په دې مانا نه ده چې ځمکه مسطحه یا فلیټ ده، بلکې په دې کلمه کې د ځمکې پراخوالی په سمبولیک ډول بیان شوی دی.

د (دَحَاهَا) کلمه چې سلف صالح له دې سره تړلې پوهې ته رسېدلې دي، دوه عمده تفاسیر لري:

قتاده، السعدي او سفیان الثوري د دې کلمې معنی د ځمکې د خپریدو په توګه کړې ده، چې پدې کې د ځمکې پراخوالی، ځای ته د تګ راتګ او د انسانانو د ژوند د آسانتیا لپاره خبرې کيږي.

ابن عباس، ابن جریج او ابن زید بیا دې کلمې ته د ځمکې څخه د طبیعي زیرمو، اوبو او څارویو استخراج کولو معنی ورکوي.

شیخ ابن عاشور د (بِسَاطًا) کلمه د نوم سورت 19 آیت کې تفسیر کړې او ویلي یې دي چې ځمکه لکه یو بستر یا خپره شوي کفره ده چې انسانان پرې ګرځي، سفر کوي او په هغې باندې ژوند کوي. دا تشریح د ځمکې د فلیټوالی په معنی نه

ده بلکې د هغې پراخوالی او د انسانانو د سفر کولو لپاره د هغې د مناسب حای د شتون یوه بیانه ده.

نو په ټولیزه توګه، "خپریدل "یا" پراختیا "د حُمکې د فلیتوالي په مانا نه ده، بلکې د هغې پراخوالی او د انسانانو لپاره د هغې مناسبت ته اشاره کوي.

له همدې امله، کارول شوي کلمې چې د " فلیت "یا" سطحه "معنی لري، یوازي د دوی لغوي معنی لري، خو د آیت په سیاق کې دا معنی نه ده. د حُمکې د خپریدو مفهوم د هغې پراخوالی ته اشاره کوي چې انسانانو او حیواناتو ته د تګ راتګ، ژوند او د مختلفو منابعو موندلو لپاره اسانتیاوې برابروي.

د حُمکې د شکل په اړه اسلامي پوهان مختلف نظریات لري، خو عموماً دې ته اعتراف شوی چې حُمکه یوه کره ده. دلته د حُمکې د کروي شکل په اړه د حینو پوهانو نظرونه وړاندې شوي دي:

امام فخرالدین الرازي وايي: "دا د سمو او صحیحو حقایقو له لارې ثابت شوي دي چې د حُمکې شکل یوه کره ده، نو ځنګه یو څوک کولی شي په دې مسئله کې بې عقل وي او حقیقت ونه مني؟ ("تفسیر مفاتیح الغیب ۳/۱۹)

ابو حیان الاندلسي د عبدالله الداراني نظر نقل کړی دی چې وايي: "ثابته شوي ده چې حُمکه یوه دایره (sphere) ده. دا د الله سبحانه و تعالی له قول سره، چې حُمکه خپره ده، مخالفت نه کوي. دلیل یې دا دی چې حُمکه یوه لویه ماده ده چې حیني برخې یې د لیدلو وړ حُمکه ده ("البحر المحيط، ۳۴۶/۶)

شيخ محمد الامين بن محمد المختار السانقطي د سورت النازيات د ۳۰-۳۱ آيتونو په تفسير كې د ستورپوهنې په اړه له مسلمانو كارپوهانو سره د مشورې پر اړتيا ټينگار كړی چې په دې خبره متفق دي چې حُكمه يوه كره ده.

شيخ ابن اسور د سورت الزمر د پنځم آيت د (يُكْوَرُ) كلمې په اړه وايي: " ال تكوير د څه شي د تاوولو يا رول كولو معنی لري. د آيت په سياق كې، تكوير د شپې او ورځې د بدلېدو سره مشابهت لري، لكه څنگه چې د ټوپك د رول كولو په څير دا بدلونونه د يوې كروي سطحې په اوږدو كې ترسره كيږي. دا د قرآن يوه ساينسي معجزه ده، ځكه چې د تكوير كلمه د كوره (سفير) سره اړيکه لري، چې دا د حُكمې كروي شكل تاييدوي ("تفسير التحرير والتنوير، ۲۳/۲۳۸)

دا نظرونه د قرآن د ساينسي معجزو يوه برخه دي، كوم چې د حُكمې د كروي شكل په اړه د پوهانو په دريو دورو كې د يوې گډې پوهې تاييدوي.

ابن عاشور د سورة الزمر په پنځم آيت كې د (يُكْوَرُ) د كلمې په اړه داسې وايي: التكوير معنی د تړلو يا پورته كول. لكه څنگه چې د كوارۍ الامامة معنی ده، دا د پگړۍ د تړلو يا درنگولو معنی لري. د تكوير له آيت څخه مطلب د حُكمې په يوه اړخ كې د شپې او ورځې د بدلون او يو له بل سره د بدلون پرتله كول دي. دا مشابهت د شپې او ورځې د بدلون لپاره بي ساري او د منلو وړ دی د سر په سر باندې د پگړۍ د پوښلو سره پرتله كيږي. دا د قرآن كريم يو له ساينسي معجزو څخه دی، ځكه چې د تكوير كلمه كره ته اشاره كوي چې معنی يې كره ده. له همدې امله حُكمه كره ده. دا حقيقت عربانو او انسانانو ته تر هغه وخته پوري معلوم نه و، چې قرآن د تياره رڼا ته د بدلېدو دوه عناصر يا شپه او ورځ تشریح كړي (.التحرير والتنوير، ۲۳/۳۲۹)

د حُکمې د شکل په اړه د پوهانو اقوال لاندې دي، چې بنیې حُمکه یوه کره ده، او دا حقیقت د قرآن او سنتو څخه ثابت دی. همدارنگه، د حُکمې د کروي شکل په اړه د یو شمېر لومړنیو پوهانو او تفسیرونو د مختلفو نظریاتو ذکر شوی دی.

څلورم څپرکی

د حُکمې د استدارې اړوند د لومړنیو پوهانو او تفسیرونو د مختلفو نظریاتو ذکر

شیخ عبدالرحمن السعدي وايي: "د حُکمې د خپریدو مفهوم دا نه دی چې حُمکه کرده نه ده. بلکه د حُکمې پراخوالی د هغې لویوالي په پام کې نیولو سره د کړی په څیر ده ("تفسیر تیسیر الکریم الرحمن، ص ۲۱۱/۲-۲۱۲)

ابن حزم الظهري په خپل کتاب کې لیکي: "ثابته شوي چې حُمکه یوه کره (دایره) ده، او د قرآن او سنتو شواهد هم دا حقیقت ثابتوي، او د علماو څخه هیڅ یو ددې انکار ندی کړی ("الفصل فی الملل و الاحواء و النحل، ۲/۷۸)

شیخ الاسلام ابن تیمیه د حُکمې د کروي شکل په اړه په خپل کتاب کې لیکي: "پوهان په دې متفق دي چې حُمکه او د هغې ټول حرکتونه لکه د یوې کړې (دایرې) په څیر دي، او د علماوو تر منځ هیڅ اختلاف نشته چې اسمان د یوې گنډې (کړې) په څیر دی ("مجمع الفتاوی، ۲۵/۱۹۵)

محمد بن احمد صيام الدين المقدسي د حُمکي په اړه وايي " حُمکه د بال په څير ده، کوم چې د کائنات دننه موقعيت لري، لکه د هگی سپين چې د هگی دننه وي (" احسن التقاسيم في معرفة الاقاليم، ۵۸/۱)

ابو القاسم عبيدالله بن عبد الله (ابن خردزبه) هم د حُمکي د کړي شکل تاييد کړی او وييلي يې دي " د حُمکي ځانگړني داسې گړدي دي لکه د توپ يا مرمر په څير (" المسالك و الممالک، ۴)

ابو بکر بن يحيى السلى د حُمکي د کروي شکل په اړه وييلي " د حُمکي کره شکل د جيوميټري له لاري ټاکل کيږي (" وفاية العيان، ۳۵۹/۴)

دغه اقوال ټول د علمي شواهدو په ملاتړ دي چې د حُمکي کروي شکل ثابتوي . دا نظريات د قرآن او سنتو سره همغږي لري، کوم چې د حُمکي د پراخوالي او کروي شکل په اړه مختلف علومو او د عصر د پوهانو پوهه بيانوي.

دا ټول ټکي د حُمکي د گړدي شکل په اړه د علماوو ترمنځ گډې خبرې او د قرآن او علمي شواهدو په اړه تفصيل وړاندي کوي . ځيني مهمې خبرې چې پکې ذکر شوي دي:

امام صيام الدين الذهبي رحمه الله (ت 748 : هـ 1347 / م) په خپل کتاب "مختصر العلو" کې : هغه د حُمکي او اسمان پرتله کولو په اړه وويل چې حُمکه د هندواني دننه مېوي ته ورته ده او اسمان د حُمکي د ټولو خواوو څخه يې احاطه کوي . هغه د دې خبرې لپاره دليل وړاندي کړ چې که يو مسافر له ختيځ

څخه لويديځ ته بي ځنډه سفر وکړي، نو هغه بالاخره بيرته خپل پيل ځای ته راگرځي، کوم چې د ځمکې د گردې شکل ثبوت دی.

قرآني شواهد: د سوره الزمر (39:5) آيت چې وايي " هغه شپه په ورځ پوښي او ورځ په شپه پوښي " د ځمکې د گردې شکل او د هغې د حرکت وضاحت ورکوي.

د شيخ المراغي او امام ابن حزم تفسير له مخې، دا آيت د ځمکې د حرکت او د شپې او ورځې د بدلون دليل دی، چې په حقيقت کې د ځمکې د گردې شکل په اړه لارښونه کوي، (ابن حزم) رحمه الله وايي: چې مشهورو مسلمان علماوو هيڅکله د ځمکې د گردوالي څخه انکار نه دی کړی.

ماخذ: ابن حزم، الفصل في الملل والأهواء والنحل، 2/78

ماخذ: تفسير المراغي، سورة الزمر، آية 5

ابو ريحان البيروني (973-1048) م 362-440 / هـ (يو له تر ټولو ستر اسلامي علماوو، فيلسوفانو، او ساينسپوهانو څخه و، چې د علم، تحقيق، او ژور فکر سمبول گڼل کېږي هغه نه يوازې يو رياضي پوه، فزيکپوه، فلکپوه، او تاريخپوه و، بلکې د ځمکې په بڼه، اندازې، او حرکت باندې يې داسې دقيق نظريات وړاندې کړي چې د ډېرو غربي پوهانو له زمانو وړاندې وو، د البيروني دا نظريه لرله چې ځمکه کروي (مستديره) ده.

الباب پنجم : د ځمکې ځانگړتیاوې او په کائنات کې موقعیت

علما دا اټکل کوي چې د لیدل شوي کائنات قطر – یعنې هغه کائنات چې د فضا د لیدونکو آلو له لارې لیدل کېږي – نږدې 92 میلیاردو نوري کاله دی، پداسې حال کې چې د کائنات عمر نږدې 13.7 میلیاردو کاله اټکل شوی دی.

علما تقریباً دا هم اټکل کوي چې په کائنات کې شاوخوا ۳۰۰ میلیاردو کهکشانونه شتون لري، او هر کهکشان کې په اوسط ډول ۱۰۰ میلیاردو ستوري وي، چې هر ستوری له خپلو سیارو او سپوږمۍ سره وي.

د دوو نژدې کهکشانونو ترمنځ اوسط واټن ۲،۵ میلیونه نوري کاله دی، چې دا د ۲۳ میلیاردو میلیاردو کیلومترو سره برابر دی. او د دوو نژدې ستوریو ترمنځ اوسط واټن ۲ نوري کاله دی، یا شاوخوا ۱۹ زره میلیاردو کیلومترو. خو د سیارو ترمنځ واټنونه په لسگونو میلیونو کیلومترو حسابېږي.

د آسماني اجرامو تر ټولو نژدې جرم له ځمکې څخه سپوږمۍ (قمر) ده، چې واټن یې ۳۸۴ زره کیلومتره دی. تر ټولو نژدې سیاره زهره ده، چې ۴۲ میلیونه کیلومتره لیرې ده. لمر له ځمکې څخه ۱۵۰ میلیونه کیلومتره فاصله لري. تر ټولو نژدې ستوری Alpha Centauri دی، چې ۴،۲۳ نوري کاله لیرې دی، یا ۱،۳ فلکي فرسخ، چې نږدې ۴۰ زره میلیاردو کیلومتره کېږي.

تر ټولو نژدې کهکشان له مور سره (Andromeda المرأة المسلسلة) ده، چې له مور ۲،۳۶ میلیونه نوري کاله فاصله لري، یا ۲۲ میلیاردو میلیاردو کیلومترو. د لمر د نظام (المجموعة الشمسية) قطر ۹ نوري ساعته دی، یا نږدې ۱۰ میلیاردو کیلومترو. د درب التبانة (شیدو لاره) کهکشان قطر ۱۰۰ زره نوري کاله دی، یا نږدې ۹۴۶ میلیونه میلیاردو کیلومترو.

د دغو اجرامو سرعتونه ډېر لوړ دي. مثلاً، ځمکه شاوخوا ۱۰۸ زره کیلومتره فی ساعت د لمر په مدار کې حرکت کوي. لمر په خپله د کهکشان په مدار کې

۸۰۰ زره کیلومتره فی ساعت حرکت کوي. او د شیدو لاره کهکشان په فضا کې له ۲ میلیونو کیلومترو زیات سرعت لري.

الله تعالی د دغو میلیاردونو کهکشانونو له منځه درب التبانة کهکشان، له هغې لمر، او له هغې ځمکه غوره کړې، تر څو د ژوند ځای پرې وگرځوي.

د شمسي نظام (المجموعة الشمسية) نهه سیارې لري:

عطارد، زهره، ځمکه، مریخ، مشتری، زحل، اورانوس، نیپتون، او بلوتو.

لمر یو منځنی کچې ستوری دی، چې شاوخوا ۷۰۰ زره کیلومتره شعاع لري. حجم یې د ځمکې په پرتله ۱،۳ میلیونه ځله لوی دی. د لمر د انرژۍ تولید ظرفیت ۴۰۰ میلیارده میلیارده میگاواټه دی. دا انرژي له دې لارې تولیدېږي چې لمر هر ثانیه کې شاوخوا ۴ میلیونه ټنه هایډروجن د هستوي تودوخې غبرگون (fusion) له لارې یوه هیلیموم ته اړوي، او د دې پروسې له لارې د کتلې فرق انرژي ته بدلېږي.

له عجایبو څخه دا ده چې د لمر د سطحې حرارت ۶۰۰۰ درجې سانتی گراد دی، چې دا اندازه دقیقاً د هغه شعاع مطابقت لري چې د ژوند لپاره اړین دی – لکه د فتوسنتز لپاره، یا د نظر (بینایي) سیستم لپاره د موجوداتو په بدنونو کې.

سره له دې چې ځمکه له لمره ډېر لیرې ده، خو بیا هم د خط استوا پر یو متر مربع سطح باندې د لمر د شعاعو اندازه ۱۵۰۰ واټه ده، چې دا اندازه د دې لپاره کافي ده چې د ځمکې د سطحې اوسط حرارت ۱۵ درجې سانتی گراد وساتي.

ځمکه او د هغې حرکتونه

ځمکه په خپل محور باندې – چې د شمالي او جنوبي قطبونو تر منځ غځېدلې – هره شپه ورځ یوه بشپړه دوره ترسره کوي، چې موده یې 24 ساعته ده. د

حُمکي د دوران دا محور، د هغي له لمر شاوخوا حرکت سطحې له عمودي کرښې څخه نږدې 23.5 درجي مایل دی.

دغه مایل محور ضروري دی، خو د حُمکي ټول سطحه د لمر رڼا ته معرض شي، او شپه او ورځ پر هغي تېرې شي. همداراز، دغه انحراف د قطبين دواړو ته د لمر د رڼا د رسیدو سبب کېږي، کوم چې ناممکن وای که محور عمودي وای.

دغه انحراف د بادونو په حرکت، د تودوخې د درجو په بدلون، او د بارانونو په ویش کې هم رول لري. دا همداراز د څلورو فصلونو سبب دی، کوم چې د ډېرو نباتاتو د ژوند د نظم لپاره ضروري دي، او د مختلفو اقلیمونو له لارې، د ژونديو موجوداتو د ډولونو تنوع ته لاره پرانیزي.

د سپوږمۍ حرکت

د حُمکي شاوخوا یوه طبیعي سپوږمۍ (سپوږمۍ) په بیضوي مدار کې ګرځي، چې منځنۍ واټن یې 384,000 کیلومتره دی، او په میانۍ توګه 3679 کیلومتره/ساعت سرعت لري.

سپوږمۍ په خپل مدار کې یوه دوره په 27.3216 ورځو کې بشپړوي، چې دا د واقعي قمري میاشتې اوږدوالی دی. خو له دې امله چې حُمکه هم د لمر شاوخوا حرکت کوي، نو ظاهري قمري میاشت (لکه څنګه چې له حُمکي ښکاري 29.530589) ورځې اوږده وي.

د 12 میاشتو یوه قمري کال 354.367068 ورځې لري، پداسې حال کې چې شمسي کال 365.2422 ورځې لري، چې توپیر یې 10.875 ورځې دی.

د سپوږمۍ مدار د حُمکي د لمر شاوخوا مدار له سطحې څخه 5.145 درجي انحراف لري، له همدې امله د لمر او سپوږمۍ ګرځونو هر هره میاشت نه پېښېږي.

د حُمکي د مدار او شکل ځانګړتیاوي

خُمکه د لمر شاوخوا په بیضوي مدار کې گرځي، چې میانی نیم قطر یې 150 میلیونه کیلومتره دی. دا مدار یوه دوره په 365 ورځو او ربع ورځ (¼) کې بشپړوي، او میانی مداري سرعت یې شاوخوا 30 کیلومتره/ثانیه دی.

خُمکه کروي شکل لري، خو د استوا په سیمه کې لږ څه برآمده ده. میانی شعاع یې 6371 کیلومتره ده، د استوا په سیمه کې دا شعاع 6378 کیلومتره، او د قطبونو په سیمه کې 6357 کیلومتره ده، چې توپیر یې 21 کیلومتره دی. دا توپیر د فضا څخه له سترگو نه شي معلومېدای.

د خُمکې وزن او ترکیب

د خُمکې وزن 5.98×10^{24} کیلوگرامه (شاوخوا 6 زره بلیون بلیون ټنه) دی، او میانی کثافت یې 5.5 گرامه/سنټیمتر³ دی.

خُمکه ټول 92 طبیعي عناصر لري، خو په مختلفو تناسبونو پدې کې:

اوسپنه 32 %:

اکسیجن 30 %:

سیلیکان 15 %:

مگنیزیم 14 %:

گوگرد 3 %:

نکل او کلسیم 2: % (هر يو)

المونیم 1: %

نور عناصر: 1 %

د ځمکې جوړښت

ځمکه درې اساسي طبقات لري:

قشر (Crust) دا د ځمکې سطحه ده، یوه ټینګه طبقه چې ضخامت یې له 5 تر 70 کیلومتره پورې وي. دا د ځمکې د میاني شعاع 6378 (کیلومتره) په نسبت ډېره نرۍ ده، لکه د هګۍ قشر.

وشاح (Mantle)

قلب یا هستوي برخه (Core)

الفرع السادس : د ځمکې د کرویت دلائل

علماءو د طبیعي پدیدو له لارې، د هندسي او ریاضي اصولو پر بنسټ، د ځمکې کرویت ثابتہ کړي ده.

دلیل: 1 د لمر راختل او لوېدل، او د راختو ځایونو بدلېدل

د انسان د پام وړ لومړۍ پدیده دا وه چې لمر له ختیځه راځي، تر لوېدیځه حرکت کوي، او بیا پټ شي. که فرض کړو چې هره ورځ نوې لمر نه پیدا کېږي، نو یا خو لمر گرځي، یا ځمکه.

د نورو فلکي پدیدو له مشاهدې معلومه شوي چې ځمکه ده چې گرځي، او د شپې او ورځې بدلون له همدې امله دی. لمر له دې امله گرځېدونکی بنسټګري چې ډېر لري دی.

د لمر د راختو ځای بدلېږي: د پسرلي په اعتدال کې له ختیځه، بیا شمال ته ځي، د اوږي د انقلاب تر حده، بیا جنوب ته راگرځي د مني په اعتدال کې، او همداسې دوام لري. دا پدیده یوازې هغه وخت معنا لري چې ځمکه کروي وي، د لمر شاوخوا وگرځي، او محور یې 23.5 درجې انحراف ولري.

دلیل: 2 د آسماني اجرامو ورځنی ظاهري حرکت او د هغوی کرویت

د فلک د مشاهدو له مخې، ټول آسماني اجرام، پرته له څو ستوریو، ظاهراً هره ورځ د ځمکې شاوخوا تاوېږي. د دې اجرامو فاصلې او اندازې بېلابېلې دي، نو واقعاً دا تاوېدل ناممکن دي.

نو عقلاني تحلیل دا دی چې ځمکه ده چې تاوېږي، او دا تاوېدل یوازې ظاهري دي.

شاهد دا دی چې د لمر، سپوږمۍ، سیارو او ستوریو شکل کروي دی – نو دا طبیعي ده چې ځمکه هم کروي وي، ځکه چې د هغې اندازه هم له نورو سیارو سره نږدې ده.

دلیل: 3 د ځینو اجرامو د حرکت شاذتوب

یو شمېر اجرام، لکه قطبي ستوری، د ځمکې د محور امتداد ته نږدې واقع دي. دا اجرام له ځمکې ثابتې بڼکاري، له همدې امله قطبي ستوری د شمال د جهت د معلومولو لپاره کارېږي.

دا ثبات یوازې هغه وخت توجیه کېدای شي چې ځمکه کروي وي او هره ورځ د خپل محور شاوخوا وگرځي.

سپورمې هم ظاهري شاذ حرکت لري: هره ورځ له ختیځه لوېدیځ ته، خو واقعاً هره ورځ 13 درجې له لوېدیځه ختیځ ته حرکت کوي. دا توپیر د ځمکې د حرکت او کرویت له امله دی.

څلورم دلیل: د شپې او ورځې اوږدوالي توپیر او د سپوري اوږدوالی

دا پدیده (د سیارو ظاهري شاذ حرکتونه) ډېر په آسانی سره تفسیر شوي ده، وروسته له دې چې دا مالومه شوه چې ځمکه په خپل محور باندې، له لوېدیځه ختیځ ته، هره ورځ یوه دوره ترسره کوي، او سپورمې هم له لوېدیځه ختیځ ته، د هر قمري میاشتې په اوږدو کې یوه دوره د ځمکې شاوخوا ترسره کوي.

د لمر شاوخوا د ځمکې او نورو سیارو حرکتونه، او د دوی بیلابیل مدارونه او د دورو وختونه، د شاذو حرکتونو واضح تفسیر وړاندې کوي.

دلیل 4: د شپې او ورځې اوږدوالي توپیر او د سپوري اوږدوالی

خلکو دا مشاهده کړې چې د شپې او ورځې ټولیز اوږدوالی همیشه یو ثابت عدد وي، چې هغه 24 ساعته دی، خو د دوی ترمنځ نسبت د جغرافیوي موقعیت او د کال د ورځې پر اساس بدلېږي.

په استوایي سیمو کې، د کال په ټولو ورځو کې، نږدې شپه او ورځ مساوي وي. خو هرڅومره چې له استوایي کرښې لرې شو، د اوږي په موسم کې د ورځې

اوردوالی زیاتېږي او د شپې کمېږي، او برعکس دا حالت د ژمي په موسم کې وي.

استثنائاً، په شمالي او جنوبي قطبي سیمو کې، شپه او ورځ 6-6 میاشتې دوام کوي، دا د 66.7 درجې شمالي یا جنوبي عرض البلد څخه پورته پېښېږي.

د ځمکې کرویت او د هغې محور 23.5 درجې انحراف په پام کې نیولو سره، ساینسپوهانو وتوانېدل چې د ځمکې د سطحې هرې نقطې لپاره، او د کال په هر وړځ، د لمر د راختو او لوېدو وختونه دقیقاً محاسبه کړي.

دغه دقیقه وړاندوینه د لمر د راختو او لوېدو په وختونو کې، د ځمکې کرویت، د هغې محور تاوېدنه، او د لمر شاوخوا د ځمکې حرکت ټول تصدیقوي، او د فلیټ ارت (سطح زمین) نظریه ردوي، ځکه د دې نظریې پلویان نه شي کولای دا ډول دقیق محاسبات ترسره کړي.

د سیوري د اوردوالی له لارې د ځمکې کرویت ثبوت

د ځمکې د سطحې پر مختلفو عرض البلدونو، او په یوه وخت کې، د یو ثابت طول البلد (longitudes) خط کې، د سیوري اوردوالی اندازه شو.

ساینسپوهانو وموندله چې د سیوري اوردوالی او عرض البلد ترمنځ اړیکه یوه اسی رابطه (exponential function) ده: سیوری له صفر نه پیلېږي (هلته چې لمر مستقیم واقع شوی وي)، تر یوې نامحدوده اوږدې پورې رسېږي (هلته چې د لمر شعاع په ټیټه زاویه ځمکې ته رسېږي، لکه د ژمي په موسم کې).

کله چې دا اندازه پر فرضیه د ځمکې د کرویت سره محاسبه شوه، او د هغې د حقیقي قطر پر بنسټ، نو علمي (نظري) او عملي (مشاهده شوي) پایلې په بشپړه توګه سره سمون درلود.

له همدې امله، په ژمي کې، د ځمکې د شمالي یا جنوبي عرض البلد 66.5 درجې څخه پورته، د شپې اوردوالی 24 ساعته ته رسي، یعنې شپه مکمل ورځ وي.

دغه اسی رابطه د سیوري اوردوالي او عرض البلد ترمنځ، د سطح ځمکې (Flat Earth) په ماډل کې هیڅکله نه شي تر لاسه کېدای. په ساده حساب سره، دا څرگندېږي چې په فلیټ ماډل کې دا رابطه خطیة (linear) ده، نه اسی.

د ځمکې د محیط اندازه کول د سیوري له لارې

د ځمکې محیط د اندازه کولو لومړۍ هڅه پر همدې پدیده ولاړه وه. په درېیمه پېړۍ قبل المیلاد کې، یوناني فلیکي، ارطوستینس (Eratosthenes)، د اسکندریې ښار کې د سیوري اوردوالي اندازه کړ، کله چې لمر د اسوان ښار پر سر دقیقاً عمودي واقع شوی و. دا د دې لپاره چې د ځمکې محیط معلوم کړي. پایله یې یوازې 10٪ خطا لرله، هغه هم د فاصلو د اندازه کولو دقت د کمښت له امله.

بیا، په 830 میلادي کال کې، عباسي خلیفه المأمون یو شمېر مسلمان عالمان وگمارل، تر څو د سیوري له لارې د ځمکې محیط اندازه کړي، په تدمر او الرقه ښارونو کې د مشاهدې له لارې. نتیجه یې 40,248 کیلومتره وه، چې د ننني علمي عدد 40,068 (کیلومتره) سره نږدې ده.

پنځم دلیل: د افق پراخېدل د لوړوالي په صورت کې

افق (Horizon) تعریفېږي داسې: دا هغه اعظمي فاصله ده چې یو کس یې کولای شي له ځمکې څخه، د یو لوړوالي څخه، په خلاصو ساحو لکه سمندرونو او دښتو کې، وويني، پرته له دې چې کوم بصري خنډونه وي.

پنځم دلیل: د افق پراخېدل د لوړوالي له امله

د افق (Horizon) په پای کې لیدونکی هغه کرښه ویني چې آسمان له ځمکې سره یو ځای شوی ښکاري. په اسانه توګه، د مثلثي حساب (trigonometry)

په کارولو سره، د ځمکې د کرویت په حالت کې، د افق واټن او د لیدونکي لوروالي ترمنځ یو ریاضي رابطه استنتاج شوی ده.

کله چې د دې رابطه پایلې د عملي اندازه‌گیریو سره پرتله شوي، نو ثابت شوه چې دا دواړه په بشپړه توګه سمون لري، چې دا د ځمکې د کرویت نظریه تاییدوي.

په مقابل کې، که ځمکه سطحه وای (flat)، نو د افق واټن باید لا نه‌ای وای، صرف نظر له دې چې لوروالی څومره وي، خو دا د مشاهدې سره تضاد لري. د فلیټ ارت نظریې پلویان د دې تناقض لپاره هیڅ قانع کونکي استدلال نه لري. د افق د محدودوالي اغېزې په عملي ژوند کې لیدل کېږي، لکه:

د کبنتی ورکیدل له نظره کله چې له ساحله لیرې شي

او یا د الوتکو ناپدیدېدل له رادارونو څخه کله چې له هوايي ډګره واټن زیات شي.

ابو الريحان البیروني، چې یو مسلمان عالم و، د 10 مې پېړۍ په پیل کې، د ځمکې د شعاع (نصف القطر) اندازه وکړه. دی د یوې هواری او پرانستي دبنتي په منځ کې یوه لور غره ته وخوت. هلته یې:

د غره لوروالی اندازه کړ

د غره له سر څخه تر افقه زاویه اندازه کړه، د هغه عمودي خط په مقابل کې

هغه د قائم الزاويه مثلث معادله وکاروله، او د حُمکي شعاع يې 6339.6
کيلومتره محاسبه کړه، چې يوازي 31.4 كيلومتره د نن ورځې د اوسط اندازه ( )
6371 كيلومتره (څخه کم ده.

شپږم دليل: له بيلابيلو سيمو څخه د مختلفو ستوريو ليدل کېدل

مشهور يوناني فيلسوف ارسطو (۴م قبل الميلا د) دا مشاهده وکړه چې ځيني
ستوري له مصر او قبرص څخه ليدل کېږي، خو له اروپا څخه نه. هغه دا پدیده د
حُمکي د کرويت پر اساس تفسير کړه، چې دا د فيثاغورس له نظريې (د حُمکي
کرويت) سره همغږي وه، چې هغه له مخکي وړاندې کړې وه.
وروسته فليکيانو د حُمکي له بيلابيلو ځايونو څخه د ستوريو نقشه رسم کړه، او
دا يې ثابته کړه چې:

د حُمکي د شمالي نيمکري اوسېدونکي يو ډول ستوري ويني

او د جنوبي نيمکري خلک بيا بل ډول ستوري ويني

که حُمکه فلېت وای، نو د حُمکي له هر ځايه بايد ټول ستوري وليدل شي، چې دا
نه واقع کېږي. نو دا پدیده هم د حُمکي د کرويت ثبوت دی.

اووم دليل: د لمر کسوف او د سپوږمۍ خسوف

کسوف او خسوف هغه طبيعي پديدي دي چې پخوا انسانان پرې حيران وو او مختلف خرافاتي کيسې يې جوړې کړې.

خو د ځمکې د کرويت او د لمر شاوخوا د تاوېدنې په کشف سره، دا دواړه پديدي په علمي توگه په اسانه تشرېح شوي:

کسوف: کله رامنځته کېږي چې سپوږمۍ د لمر او ځمکې تر منځ راشي، او د ځمکې پر يوه برخه د لمر رڼا يا مکمل يا جزوي بند کړي.

خسوف: کله رامنځته کېږي چې ځمکه د لمر او سپوږمۍ تر منځ راشي، او د سپوږمۍ رڼا يا مکمل يا جزوي بند کړي.

په خسوف کې، د ځمکې گرد سپوږمۍ (دائري شکل) واضحاً پر سپوږمۍ څرگندېږي، چې دا يو پياوړی ثبوت دی د ځمکې د کرويت لپاره.

اتم دليل: څلور فصلونه او د مد او جزر پديده

له 6 م قبل الميلا د څخه تر 16 م ميلادي پورې، کله چې ساينسپوهانو د ځمکې کرويت، د هغې پر محور تاوېدنه، او د لمر شاوخوا د دوران حقيقت وپېژاند، نو د فصلونو پديده په علمي توگه تشرېح شوه.

د ځمکې د محور انحراف له عمودي کرښې سره 23.5 درجې دی.

دا محور هميشه د ځانگړو ستورو (لکه ستوري قطبي) لور ته متوجه وي.

کله چې شمالي قطب د لمر لور ته وي → شمالي نیمکره = اوږی، جنوبي نیمکره
= ژمی

کله چې جنوبي قطب د لمر لور ته وي → شمالي نیمکره = ژمی، جنوبي نیمکره
= اوږی

کله چې لمر د استوا پر کرښه عمودي واقع شي → بهار او خزان (اعتدالین)
راځي.

دا پدیده یوازې د کروي ځمکې په ماډل کې سم تشریح کېدای شي.
مد او جزر:

دا پدیده پخوا د انسان توجه ځان ته جلب کړې وه.

مد: د اوبو سطحه تر عادي حالت څو متره لوړېږي.

جزر: د اوبو سطحه تر عادي حالت څو متره ښکته کېږي.

لومړني فیلسوفان دا د سپوږمۍ له حرکت سره تړلي گڼل، خو علمي تشریح یې
هغه وخت ممکن شوه، کله چې:

د نیوټن د عام جاذبې قانون کشف شو

د سپورمې او ځمکې تاوېدنه درک شوه

د سپورمې جاذبه (چې نږدې ده) تر ټولو ډېر تاثیر لري

ورپسې د لمر جاذبه

نوري سياري لږ اغېز لري

مد او جزر اکثر وخت يو ځل هره ورځ واقع کېږي، چې دا د ځمکې د ورځني دوران ثبوت دی.

ځيني ځايونه دوه ځله مد او جزر لري، دا د سپورمې او لمر د نسبي موقیعت له امله دی.

ساینسپوهانو د نیوټن د قانون، او د لمر او سپورمې د حرکت په کارولو سره، دقیق جدولونه جوړ کړي دي چې:

د نړۍ مختلفو ساحلونو لپاره

د مد او جزر وختونه او شدتونه بنیي

نهم دلیل: د ځمکې پر سطحه د جاذبې ثبات او د فوکول بندول

یو بل قوي دليل د ځمکې د کرویت لپاره دا دی:

د ځمکې پر هر ځای د یوه شي وزن ثابت پاتې کېږي،

دا معنا لري چې جاذبه په ټول سطح یو ډول ده،

او دا یوازې د کروي سطحې په صورت کې امکان لري، چېرې چې د ثقل مرکز د ځمکې په مرکز کې وي.

که ځمکه سطحه وای، په شمالي قطب کې به جاذبه دوه برخې لرلې:

عمودي جز (vertical)

افقي جز → (horizontal) دا جز باید زیاتېدونکی وای کله چې له قطب څخه لرې کېږو، خو داسې نه ده.

بندول د فوکول (Foucault Pendulum)

فزيک پوه لیون فوکول، په 1851 م کې دا پدیده کشف کړه

بندول تاوڀري، او د تاوڀدني جهت په ثابت ډول بدلېږي

که دا بندول په شمالي يا جنوبي قطب کې نصب شي → د 24 ساعتونو په دوران کې مکمل چکر وهي

دا د ځمکې د محور پر شاوخوا د دوران ثبوت دی

که بندول په استوا کې نصب شي → دا پدیده نه واقع کېږي

که په منځني عرض البلدونو کې وي → دوران يې له 24 ساعتونو څخه زيات وي، د يوه ځانگړي فورمول پر بنسټ

د بندول دوران جهت:

په شمالي نيمکره → د ساعت عقربو سره سم

په جنوبي نيمکره → د ساعت عقربو خلاف.

په پای کې

په پای کې، دا ټولې خبرې د دې بنودنه کوي چې د اسلام علمي میراث له زرو کلونو مخکې د ځمکې د گردې شکل په اړه پوهه درلوده او دا پوهه په قرآن او حدیثو کې هم منعکس شوي ده.

زموږ حواس محدود دي، او له همدې امله موږ نشو کولی د قرآن کریم آیاتونه د ځمکې په اړه په بشپړه توګه پوه شو پرته له دې چې د پوهانو تفسیرات او د ستورپوهنې د متخصصینو علم ته مراجعه وکړو. یوازې زموږ لید لکه څنګه چې د خپلو دلیلونو د اثبات لپاره کارول کېږي، د دې لپاره چې د حواسو محدودیت خپله ستونزه لري، کافي نه دی.

۲. او موږ باید د الله سبحانه و تعالی لارښوونې او د ټیکنالوژۍ څخه هم ګټه واخلو.

۳. د شیخ محمد متولي شعر اوي تفسیر: شیخ محمد متولي شعر اوي رحمه الله د سوره الزمر د ۵ آیت تفسیر کې د قرآن د معجزو په اړه خبرې کوي او وایي: "پیغمبر صلی الله علیه وسلم پوهیده چې د قرآن معجزې هیڅکله پای ته نه رسېږي. که قرآن په مستقیمه توګه ویلي وای چې ځمکه د یوې دایرې په شکل ده چې د خپل محور په شاوخوا ګرځي او د لمر په مدار کې ګرځي، نو چا به پرې باور کاوه؟ حتی اوس هم داسې خلک شته چې په دې حقیقت لاندې باور لري". هغه په دې آیت کې د شپه او ورځې د بدلېدو ته اشاره کوي او دا د دې ثبوت بولي چې ځمکه د یوې دایرې په څېر ګرځي.

۴. د عبادت حقيقي هدف:

په پای کې دا تفسیرونه زموږ ذهن حقیقت ته رسوي چې د ژوند اصلي هدف د الله سبحانه و تعالی د احکامو عبادت او اطاعت دی. موږ باید له بې ځایه بحثونو څخه ډډه وکړو چې د یو بل سره د توهین او بحث لامل شي.

وروستی دعا

ای الله! مور ته حق د حق په توگه وښایه او مور ته د حق پیروي کولو خواک راکړه او مور ته باطل د باطل په توگه وښایه او مور ته خواک راکړه چې له هغه څخه ډډه وکړو".

اللهم اجعل هذا الكتاب خالصاً لوجهك الكريم، وذخراً لنا يوم لا ينفع مالٌ ولا بنون، واجعله حُجَّةً لنا لا علينا، وانفع به من قرأه، ووقفنا لما تحب وترضى، واختم لنا بالحسنى، واجعلنا من عبادك الصالحين.

رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا، وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً، إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ.

وصلِّ اللهم وسلِّم على سيدنا محمد، وعلى آله وصحبه أجمعين، وآخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمين.

ليکوال:

[جنرال الله الخراساني]

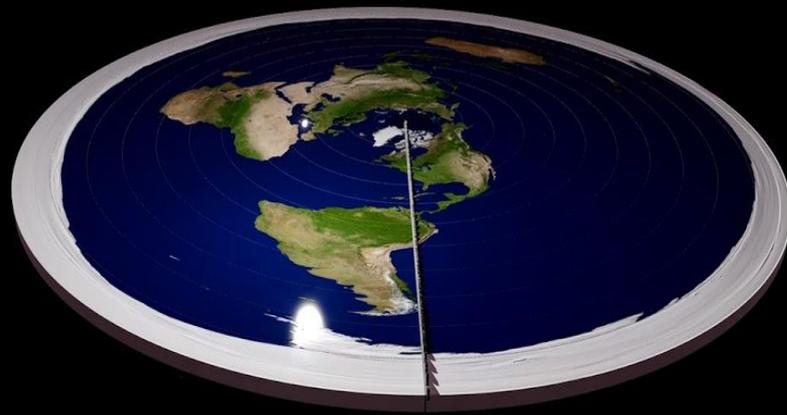
[۱۴۰۴/اسد/۷- خوست-افغانستان] ۰

د حُکمې استداره

د قرآن، حدیث، ساینس، تاریخ او منطق په رڼا کې

لیکوال: جنرال الله الخراساني

د کتاب د جوړیدو تاریخ: ۸/۵/۱۴۰۴

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**